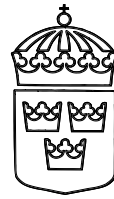

Regeringens proposition

2012/13:96

Kulturmiljöns mångfald

Prop.
2012/13:96

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 21 mars 2013

Fredrik Reinfeldt

Lena Adelsohn Liljeroth
(Kulturdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen lämnar regeringen förslag till nya nationella mål för kulturmiljöarbetet. Målen ska styra de statliga insatserna på kulturmiljöområdet. De ska även kunna inspirera och vägleda politiken i kommuner och landsting.

I propositionen föreslås också ändringar i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. och följdändringar i andra lagar.

Lagens rubrik ändras till kulturmiljölagen. I lagens inledande bestämmelser tydliggörs lagens syfte och termen kulturminnesvård ersätts av den modernare termen kulturmiljöarbete. Språket meänkieli ska omnämnas i hänsynsregeln om god ortnamnsed.

I lagen införs ett förtydligande som innebär att en lämning som kan antas ha tillkommit eller, i fråga om fartygslämning, förlit 1850 eller senare inte omfattas av den allmänna definitionen av fornlämningsbegreppet. Länsstyrelsen föreslås dock genom beslut i det enskilda fallet få förklara en sådan lämning för fornlämning om det finns särskilda skäl med hänsyn till dess kulturhistoriska värde.

Även hundraårsgränsen för fornyfynd, som påträffas under andra omständigheter än i eller vid en fornlämning och har samband med denna (s.k. lösfynd), ersätts med ett krav på att föremålet ska kunna antas vara från tiden före 1850.

Regelverket om metallsökare förtydligas så att det står i överensstämmelse med EU-rätten och samtidigt ger skydd för kulturarvet.

Det s.k. märklighetsrekvisitet, kvalifikationsgrunden för byggnadsminnesförklaring, ersätts av ett krav på att byggnaden, antingen enskilt

Prop. 2012/13:96 eller som en del av ett bebyggelseområde, ska ha ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde.

Vissa förtydliganden och ändringar av redaktionell karaktär samt språkliga moderniseringar av lagtexten görs.

I propositionen föreslås också en ändring i arkivlagen (1990:782). Ett normgivningsbemyndigande införs som innebär att regeringen får meddela föreskrifter om att vissa kommunala arkivmyndigheter får fullgöra arkivuppgifter avseende handlingar från statliga myndigheter och sådana organ som står under tillsyn av den statliga arkivmyndigheten.

Regeringen redovisar också vissa bedömningar, bl.a. att Riksantikvarieämbetets arkeologiska uppdragsverksamhet bör avskiljas från Riksantikvarieämbetet och i stället vara en uppgift för Statens historiska museer.

Samtliga lagändringar föreslås träda i kraft den 1 januari 2014.

1	Förslag till riksdagsbeslut	6
2	Lagtext	7
2.1	Förslag till lag om ändring i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.	7
2.2	Förslag till lag om ändring i miljöbalken	21
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1918:163) med vissa bestämmelser om sjöfynd	22
2.4	Förslag till lag om ändring i expropriationslagen (1972:719)	23
2.5	Förslag till lag om ändring i lagen (1980:307) om skyldighet för utländska kärke att ställa säkerhet för rättegångskostnader	24
2.6	Förslag till lag om ändring i lagen (1984:983) om ensamrätt till bärgning	26
2.7	Förslag till lag om ändring i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning	27
2.8	Förslag till lag om ändring i begravningslagen (1990:1144)	28
2.9	Förslag till lag om ändring i minerallagen (1991:45)	29
2.10	Förslag till lag om ändring i arkivlagen (1990:782)	30
3	Ärendet och dess beredning	31
4	Kulturmiljöarbetets framtidsfrågor	32
5	Nya nationella mål för kulturmiljöarbetet	35
6	Lagen om kulturminnen m.m. – rubrik och inledande bestämmelser	37
6.1	Lagens rubrik	37
6.2	Lagens inledande bestämmelser	38
6.3	Ortnamn på meänkieli och namn som godkänts av Lantmäteriet	40
7	Regleringen avseende fornminnen	41
7.1	Termen fast fornlämning	41
7.2	Ett förtydligande av fornlämningsbegreppet	42
7.3	Skydd av lämningar som tillkommit 1850 eller senare	47
7.4	Regleringen avseende fornfynd	49
7.5	Ett förtydligt ansvar för att efterforska fornlämningsförekomst	49
7.6	Länsstyrelsens tillstånd för ingrepp i en fornlämning	50
7.7	En särskild straffbestämmelse med endast böter i straffskalan för brott mot föreskrifter och beslut om fornlämningsområden	51
8	Regleringen avseende metallsökare	53
9	Bebyggelsefrågor	57

9.1	Kvalifikationsgrunden för byggnadsminnesförklaring	57
9.2	Yngre kyrkliga kulturminnen	58
9.3	En översyn av skyddet för kyrkliga kulturminnen	59
10	Uppdragsarkeologi	60
10.1	Uppdragsarkeologins terminologi	60
10.2	Förmedling av uppdragsarkeologins resultat	61
10.3	Den statliga arkeologiska uppdragsverksamheten	63
10.4	Ökad konkurrens på det uppdragsarkeologiska området	67
10.5	Hållbar hantering av uppdragsarkeologins fyndmaterial	69
11	En utvecklad roll för Riksantikvarieämbetet	69
11.1	Bemyndigande att meddela verkställighetsföreskrifter	69
11.2	Information om fornlämningar	70
11.3	Kulturföremål	72
12	Särskilda arkivuppgifter på det statliga arkivområdet för Stockholms stadsarkiv, Värmlandsarkiv och Malmö stadsarkiv	73
13	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	77
14	Konsekvenser av förslagen	78
14.1	Konsekvenser av förslagen som rör kulturmiljöarbetet	78
14.1.1	Konsekvenser för stat och kommun	78
14.1.2	Konsekvenser för enskilda och företag	80
14.1.3	Övriga konsekvenser	81
14.2	Konsekvenser av förslaget till ändring i arkivlagen	81
15	Författningskommentar	82
15.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.	82
15.2	Förslaget till lag om ändring i miljöbalken	90
15.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1918:163) med vissa bestämmelser om sjöfynd	90
15.4	Förslaget till lag om ändring i expropriationslagen (1972:719)	90
15.5	Förslaget till lag om ändring i lagen (1980:307) om skyldighet för utländska kärke att ställa säkerhet för rättegångskostnader	90
15.6	Förslaget till lag om ändring i lagen (1984:983) om ensamrätt till bärgning	91
15.7	Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning	91
15.8	Förslaget till lag om ändring i begravningslagen (1990:1144)	91
15.9	Förslaget till lag om ändring i minerallagen (1991:45)	91
15.10	Förslaget till lag om ändring i arkivlagen (1990:782)	92

Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Kulturmiljöarbete i en ny tid (SOU 2012:37).....	93
Bilaga 2	Förteckning över remissinstanserna till betänkandet Kulturmiljöarbete i en ny tid (SOU 2012:37)	98
Bilaga 3	Sammanfattning av betänkandet Uppdragsarkeologi i tiden (SOU 2005:80).....	100
Bilaga 4	Förteckning över remissinstanserna till betänkandet Uppdragsarkeologi i tiden (SOU 2005:80)	107
Bilaga 5	Förteckning över remissinstanserna till Riksantikvarieämbetets rapport Metallsökare. Förslag till ny reglering om användning av metallsökare i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.	109
Bilaga 6	Förteckning över remissinstanserna till Institutet för språk och folkminnen rapport Översyn av 1 kap. 4 § lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. rörande minoritetsspråkiga ortnamn.....	110
Bilaga 7	Förteckning över remissinstanserna till departementspromemorian Ökad konkurrens på det uppdragsarkeologiska området – vissa ändringar i kulturminneslagen (Ds 2011:6).....	111
Bilaga 8	Förteckning över remissinstanserna till promemorian Särskilda arkivuppgifter på det statliga arkivområdet för Stockholms stadsarkiv, Värmlandsarkiv och Malmö stadsarkiv	113
Bilaga 9	Förteckning över remissinstanserna till promemorian Nytt hemvist för den statliga arkeologiska uppdragsverksamheten.....	114
Bilaga 10	Lagrådsremissens lagförslag	115
Bilaga 11	Lagrådets yttrande.....	139
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 21 mars 2013	141
	Rättsdatablad.....	142

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringen föreslår att riksdagen

dels antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.,
 2. lag om ändring i miljöbalken,
 3. lag om ändring i lagen (1918:163) med vissa bestämmelser om sjöfynd,
 4. lag om ändring i expropriationslagen (1972:719),
 5. lag om ändring i lagen (1980:307) om skyldighet för utländska kärkeande att ställa säkerhet för rättegångskostnader,
 6. lag om ändring i lagen (1984:983) om ensamrätt till bärgning,
 7. lag om ändring i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning,
 8. lag om ändring i begravningslagen (1990:1144),
 9. lag om ändring i minerallagen (1991:45),
 10. lag om ändring i arkivlagen (1990:782),
- dels* godkänner
11. vad regeringen föreslår om upphävande av de nuvarande övergripande målen för verksamheten inom kulturmiljöområdet och införande av nya nationella mål för kulturmiljöarbetet (avsnitt 5).

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.

Härigenom föreskrivs¹ i fråga om lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.²

dels att rubriken till lagen, 1 kap. 1, 2 och 4 §§, 2 kap. 1–8, 10–14, 17–21 a och 23–25 §§, 3 kap. 1 och 21 §§, 4 kap. 4 och 14 §§ samt rubrikerna närmast före 2 kap. 1 § och 2 kap. 10 § ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas två nya paragrafer, 2 kap. 1 a och 21 b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Lag om kulturminnen m.m.* *Kulturmiljölag

1 kap.

1 §

Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda *vår kulturmiljö*.

Ansvar för *detta* delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter *skall* visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete *skall* se till att skador på kulturmiljön *så vitt möjligt* undviks eller begränsas.

Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda *kulturmiljön*.

Ansvar för *kulturmiljön* delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter *ska* visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete *ska* se till att skador på kulturmiljön undviks eller begränsas.

Bestämmelserna i denna lag syftar till att tillförsäkra nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer.

¹ Se Europaparlamentets och rådets direktiv 98/34/EG av den 22 juni 1998 om ett informationsförfarande beträffande tekniska standarder och föreskrifter och beträffande föreskrifter för informationssamhällets tjänster (EGT L 204, 21.7.1998, s. 37, Celex 398L0034), senast ändrat genom Europaparlamentets och rådets förordning 1025/2012/EU (EUT L 316, 14.11.2012, s. 12–33, Celex 32012R1025).

² Lagen omtryckt 2002:620.

2 §³

I denna lag finns bestämmelser om ortnamn, fornminnen, byggnadsminnen och kyrkliga kulturminnen samt om utförelse och återlämnande av kulturföremål.

Länsstyrelsen har *tillsyn över kulturminnesvården* i länet.

Riksantikvarieämbetet har överinseende över *kulturminnesvården* i landet. Riksantikvarieämbetet får överklaga beslut av domstol eller annan myndighet enligt 1–5 kap.

Länsstyrelsen har *ansvar för det statliga kulturmiljöarbetet* i länet.

Riksantikvarieämbetet har överinseende över *kulturmiljöarbetet* i landet. Riksantikvarieämbetet får överklaga beslut av domstol eller annan myndighet enligt 1–5 kap.

Bestämmelser om kulturmiljön finns också i bland annat miljöbalken, plan- och bygglagen (2010:900) och skogsvårdslagen (1979:429).

4 §

Vid statlig och kommunal verksamhet *skall* god ortnamnsedd iakttas. *Detta* innebär att

- hävdvunna ortnamn inte ändras utan starka skäl,
- ortnamn i övrigt stavas enligt vedertagna regler för språkriktighet, om inte hävdvunna stavningsformer talar för annat,
- påverkan på hävdvunna namn beaktas vid nybildning av ortnamn, och

– svenska, samiska och finska namn så långt möjligt används samtidigt på kartor samt vid skyltning och övrig utmärkning i flerspråkiga områden.

Namn som godkänts *för offentlig kartproduktion skall även i andra sammanhang* användas i sin godkända form.

Vid statlig och kommunal verksamhet *ska* god ortnamnsedd iakttas. *Det* innebär att

- hävdvunna ortnamn inte ändras utan starka skäl,
- ortnamn i övrigt stavas enligt vedertagna regler för språkriktighet, om inte hävdvunna stavningsformer talar för annat,
- påverkan på hävdvunna namn beaktas vid nybildning av ortnamn, och

– *namn på* svenska, samiska, finska och *meänkieli* så långt möjligt används samtidigt på kartor samt vid skyltning och övrig utmärkning i flerspråkiga områden.

Namn som godkänts *av Lantmäteriet ska i statlig och kommunal verksamhet* användas i sin godkända form.

³ Senaste lydelse 2011:782.

Fasta fornlämningar och fornyfynd**Fornlämningar och fornyfynd**

1 §

Fasta fornlämningar är skyddade enligt denna lag.

Fornlämningar är skyddade enligt denna lag.

Fasta fornlämningar är följande lämningar efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna

Fornlämningar är följande lämningar efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna:

1. gravar, gravbyggnader och gravfält samt kyrkogårdar och andra begravningsplatser,

2. resta stenar samt stenar och bergytor med inskrifter, symboler, märken och bilder samt andra ristningar eller målningar,

3. kors och minnesvårdar,

4. samlingsplatser för rättskipning, kult, handel och andra allmänna ändamål,

5. lämningar av bostäder, boplatser och arbetsplatser samt kulturlager som uppkommit vid bruket av sådana bostäder eller platser, liksom lämningar efter arbetsliv och näringsfång,

6. ruiner av borgar, slott, kloster, kyrkobyggnader och försvarsanläggningar samt av andra *märkliga* byggnader och byggnadsverk,

6. ruiner av borgar, slott, kloster, kyrkobyggnader och försvarsanläggningar samt av andra byggnader och byggnadsverk,

7. färdvägar och broar, hamnanläggningar, vårdkasar, vägmärken, sjömärken och likartade anläggningar för samfärdsel samt gränsmärken och labyrinter,

7. färdvägar och broar, hamnanläggningar, vårdkasar, vägmärken, sjömärken och likartade anläggningar för samfärdsel samt gränsmärken och labyrinter, *och*

8. *skeppsvrak, om minst ett-hundra år kan antas ha gått sedan skeppet blev vrak.*

8. *fartygslämningar.*

Fasta fornlämningar är också naturbildningar till vilka ålderdomliga bruk, sägner eller märkliga historiska minnen är knutna liksom lämningar efter äldre folklig kult.

Fornlämningar är också naturbildningar som ålderdomliga bruk, sägner eller märkliga historiska minnen är knutna till liksom lämningar efter äldre folklig kult.

1 a §

Det som sägs i 1 § gäller inte om det kan antas att lämningen tillkommit eller, i fråga om fartygslämning, förlit 1850 eller senare.

En lämning som avses i första stycket får förklaras för fornlämning av länsstyrelsen om det

2 §

Till en *fast* fornlämning hör ett så stort område på marken *eller på sjöbotten* som behövs för att bevara fornlämningen och ge den ett tillräckligt utrymme med hänsyn till dess art och betydelse. Detta område benämns fornlämningsområde.

När fråga *uppkommer* om fastställelse av gränserna för ett fornlämningsområde, prövas frågan av länsstyrelsen.

Då ett ärende om fastställelse av gränser tas upp av någon annan än ägaren av området, *skall denne* underrättas om ärendet och ges tillfälle att yttra sig i saken. Under rättelsen *skall* ske genom delgivning.

Till en fornlämning hör ett så stort område på marken, *sjö- eller havsbotten* som behövs för att bevara fornlämningen och ge den ett tillräckligt utrymme med hänsyn till dess art och betydelse. Detta område benämns fornlämningsområde.

När *en* fråga om fastställelse av gränserna för ett fornlämningsområde *uppkommer*, prövas frågan av länsstyrelsen.

När ett ärende om fastställelse av gränser tas upp av någon annan än ägaren av området, *ska ägaren* underrättas om ärendet och ges tillfälle att yttra sig i saken. Under rättelsen *ska* ske genom delgivning.

3 §

Fornfynd är föremål som saknar ägare när de hittas och som

1. påträffas i eller vid en *fast* fornlämning och har samband med denna eller

2. påträffas under andra omständigheter och kan antas vara *minst etthundra år gamla*.

1. påträffas i eller vid en fornlämning och har samband med denna, eller

2. påträffas under andra omständigheter och kan antas vara *från tiden före 1850*.

4 §

Sådant fornfynd som avses i 3 § 1 tillfaller staten.

Sådant fornfynd som avses i 3 § 2 tillfaller upphittaren. Han är dock skyldig att erbjuda staten att få lösa in det mot betalning (hembud)

1. *om* fornfyndet innehåller föremål som helt eller delvis består av guld, silver, koppar, brons eller annan legering med koppar eller

2. *om* fornfyndet består av två eller flera föremål, som kan antas ha blivit nedlagda tillsammans.

Fornfynd som påträffas på *havs-*

Fornfynd som avses i 3 § 1 tillfaller staten.

Fornfynd som avses i 3 § 2 tillfaller upphittaren. Han *eller hon* är dock skyldig att erbjuda staten att få lösa in det mot betalning (hembud) *om*

1. fornfyndet innehåller föremål som helt eller delvis består av guld, silver, koppar, brons eller annan legering med koppar, eller

2. fornfyndet består av två eller flera föremål som kan antas ha blivit nedlagda tillsammans.

Fornfynd som påträffas på *havs-*

botten eller dess underlag utanför gränserna för nationell jurisdiktion och som bärgats av ett svenskt fartyg eller förts till Sverige tillfaller staten.

Ett skeppsvrak som påträffas på *havsbotten* eller dess underlag utanför gränserna för nationell jurisdiktion och som bärgats av ett svenskt fartyg eller förts till Sverige tillfaller staten, om *minst etthundra år kan antas ha gått sedan skeppet blev vrak*.

botten eller dess underlag utanför gränserna för nationell jurisdiktion och som bärgats av ett svenskt fartyg eller förts till Sverige tillfaller staten.

En fartygslämning som påträffas på *havsbotten* eller dess underlag utanför gränserna för nationell jurisdiktion och som bärgats av ett svenskt fartyg eller förts till Sverige tillfaller staten, om *det kan antas att fartyget förlit före 1850*.

5 §

Den som påträffar ett fornfynd, som *skall* tillfalla eller hembjudas staten, *skall* snarast anmäla fornfyndet *hos Riksantikvarieämbetet, länsstyrelse, länsmuseum* eller polismyndighet. Fornfynd som hör till *skeppsvrak* kan anmälas *även till kustbevakningen*.

Upphittaren är skyldig att på begäran lämna ut fornfyndet mot kvitto samt uppgive var, när och hur fornfyndet påträffades.

Den som påträffar ett fornfynd, som *ska* tillfalla eller hembjudas staten, *ska* snarast anmäla fornfyndet *till länsstyrelsen* eller *en* polismyndighet. Fornfynd som hör till *fartygslämning* kan *även* anmälas till *Kustbevakningen*.

6 §

Det är förbjudet att utan tillstånd enligt detta kapitel rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändra eller skada en *fast* fornlämning.

Det är förbjudet att utan tillstånd enligt detta kapitel rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning.

7 §

Riksantikvarieämbetet och länsstyrelsen får vidta de åtgärder som behövs för att skydda och vårda en *fast* fornlämning. Åtgärderna får avse exempelvis flyttning, iordningställande och inhägnad av fornlämningen eller röjning. Åtgärden får *avse även* en fornlämning som infogats i ett byggnadsverk.

Länsstyrelsen får uppdra åt annan att vidta åtgärder som avses i första stycket *under* de villkor som länsstyrelsen bestämmer. *Åtgärd* som innebär att fornlämningen rubbas eller

Riksantikvarieämbetet och länsstyrelsen får vidta de åtgärder som behövs för att skydda och vårda en fornlämning. Åtgärderna får avse exempelvis flyttning, iordningställande och inhägnad av fornlämningen eller röjning. Åtgärden får *även avse* en fornlämning som infogats i ett byggnadsverk.

Länsstyrelsen får uppdra åt *någon* annan att vidta sådana åtgärder som avses i första stycket *på* de villkor som länsstyrelsen bestämmer. *En åtgärd* som innebär att fornlämningen rubbas

förändras får dock inte vidtas utan att länsstyrelsens uppdrag uttryckligen gäller en sådan åtgärd.

Innan någon åtgärd vidtas *skall* den som äger eller har särskild rätt till marken eller byggnadsverket underrättas genom delgivning. Detsamma *skall* gälla i fråga om vattenområde.

Om åtgärderna medför kostnader eller skada för ägaren eller någon annan, har han rätt till skälig ersättning av allmänna medel. Beslut om ersättning fattas av länsstyrelsen och delges den som berörs av beslutet.

eller förändras får dock inte vidtas utan att länsstyrelsens uppdrag uttryckligen gäller en sådan åtgärd.

Innan någon åtgärd vidtas *ska* den som äger eller har särskild rätt till marken eller byggnadsverket underrättas genom delgivning. Detsamma *ska* gälla i fråga om vattenområde.

Om åtgärderna medför kostnader eller skada för ägaren eller någon annan, har han *eller hon* rätt till skälig ersättning av allmänna medel. Beslut om ersättning fattas av länsstyrelsen och delges den som berörs av beslutet.

8 §

Riksantikvarieämbetet och länsstyrelsen får *utan hinder av 6 §* undersöka en *fast* fornlämning, bärga *ett skeppsvrak* som är en *fast* fornlämning samt undersöka en plats där fornfynd påträffats.

Länsstyrelsen får lämna tillstånd till annan att företa en sådan undersökning eller bärgning *under* de villkor som länsstyrelsen bestämmer.

Vid undersökningen eller bärgningen gäller bestämmelserna om under rättelse och ersättning enligt 7 § tredje och fjärde styckena.

Bärgas *ett skeppsvrak* som är en *fast* fornlämning, *skall det* tillfalla staten, om *det* saknar ägare.

Riksantikvarieämbetet och länsstyrelsen får undersöka en fornlämning, bärga *en fartygslämning* som är en fornlämning samt undersöka en plats där fornfynd påträffats.

Länsstyrelsen får lämna tillstånd till *någon* annan att företa en sådan undersökning eller bärgning på de villkor som länsstyrelsen bestämmer.

Bärgas *en fartygslämning* som är en fornlämning, *ska den* tillfalla staten, om *den* saknar ägare.

Ingrepp i *fast* fornlämning

Ingrepp i fornlämning

10 §

Den som avser att uppföra en byggnad eller en anläggning eller genomföra ett annat arbetsföretag bör i god tid ta reda på om någon *fast* fornlämning kan beröras av företaget och i så fall snarast samråda med länsstyrelsen.

Om en fornlämning påträffas under grävning eller annat arbete, *skall* arbetet omedelbart avbrytas

Den som avser att uppföra en byggnad eller en anläggning eller genomföra ett annat arbetsföretag bör i god tid *genom att inhämta information från länsstyrelsen* ta reda på om någon fornlämning kan beröras av företaget och i så fall snarast samråda med länsstyrelsen.

Om en fornlämning påträffas under grävning eller annat arbete, *ska* arbetet omedelbart avbrytas till

till den del fornlämningen berörs. Den som leder arbetet *skall* omedelbart anmäla förhållandet *hos* länsstyrelsen.

den del fornlämningen berörs. Den som leder arbetet *ska* omedelbart anmäla förhållandet *till* länsstyrelsen.

11 §⁴

Om det behövs en *särskild* utredning för att ta reda på om en *fast* fornlämning berörs av ett planerat arbetsföretag som innebär att ett större markområde tas i anspråk, *skall* kostnaden för utredningen betalas av företagaren. Som sådan exploatering räknas t.ex. anläggande av allmän väg, större enskild väg, järnväg, flygfält, anläggning för energiförsörjning, större vattenverksamhet och mer omfattande byggande för bostads-, industri- eller handelsändamål.

Beslut om *särskild* utredning fattas av länsstyrelsen. Länsstyrelsen *skall* i beslutet ange vem som *skall* utföra utredningen. Då gäller inte lagen (2007:1091) om offentlig upphandling och lagen (2007:1092) om upphandling inom områdena vatten, energi, transporter och posttjänster. Länsstyrelsen *skall* beakta att utredningen *skall* vara av vetenskapligt god kvalitet och genomföras till en kostnad som inte är högre än vad som är motiverat med hänsyn till omständigheterna.

Om det behövs en *arkeologisk* utredning för att ta reda på om en fornlämning berörs av ett planerat arbetsföretag som innebär att ett större markområde tas i anspråk, *ska* kostnaden för utredningen betalas av företagaren. Som sådan exploatering räknas t.ex. anläggande av allmän väg, större enskild väg, järnväg, flygfält, anläggning för energiförsörjning, större vattenverksamhet och mer omfattande byggande för bostads-, industri- eller handelsändamål.

Ett beslut om *arkeologisk* utredning fattas av länsstyrelsen. Länsstyrelsen *ska* i beslutet ange vem som *ska* utföra utredningen. Då gäller inte lagen (2007:1091) om offentlig upphandling och lagen (2007:1092) om upphandling inom områdena vatten, energi, transporter och posttjänster. Länsstyrelsen *ska* beakta att utredningen *ska* vara av vetenskapligt god kvalitet och genomföras till en kostnad som inte är högre än vad som är motiverat med hänsyn till omständigheterna.

12 §

Den som vill rubba, *ändra* eller *ta bort* en *fast* fornlämning *skall* ansöka om tillstånd hos länsstyrelsen.

Den som vill rubba, *ta bort*, *gräva ut*, *täcka över* eller *genom bebyggelse*, *plantering* eller *på annat sätt ändra* eller *skada* en fornlämning *ska* ansöka om tillstånd hos länsstyrelsen.

Länsstyrelsen får lämna sådant tillstånd endast om fornlämningen medför hinder eller olägenhet som inte står i rimligt förhållande till fornlämningens betydelse.

⁴ Senaste lydelse 2007:1097.

Såvitt gäller ägaren av *skeppsvrak* eller fornynd som hör till *skeppsvrak* får tillstånd lämnas, om inte särskilda skäl talar emot det.

Om någon annan än ägaren av marken eller vattenområdet eller ägaren av *skeppsvraket* ansöker om tillstånd, *skall ansökningen* avslås om ägaren motsätter sig åtgärden och det inte finns *några* synnerliga skäl att *bifalla ansökningen*.

När det gäller ägaren av *en fartygslämning* eller *ett* fornynd som hör till *en fartygslämning* får tillstånd lämnas, om inte särskilda skäl talar emot det.

Om någon annan än ägaren av marken eller vattenområdet eller ägaren av *fartygslämningen* ansöker om tillstånd, *ska ansökan* avslås om ägaren motsätter sig åtgärden och det inte finns synnerliga skäl *för att lämna tillstånd*.

13 §⁵

Som villkor för tillstånd enligt 12 § får länsstyrelsen ställa skäligena krav på *särskild undersökning för att dokumentera fornlämningen och ta till vara fornynd eller på särskilda åtgärder för att bevara fornlämningen. I beslutet om tillstånd skall såvitt möjligt anges den kostnad som åtgärderna beräknas medföra.*

Innan länsstyrelsen prövar en ansökan enligt 12 §, får den besluta om en arkeologisk förundersökning av fornlämningen, om det behövs för att få ett tillfredsställande underlag för prövningen eller för att bedöma behovet av att ställa krav på *särskild undersökning*.

Länsstyrelsen *skall* i beslutet om arkeologisk förundersökning eller *särskild undersökning* ange vem som *skall* utföra undersökningen. Då gäller inte lagen (2007:1091) om offentlig upphandling och lagen (2007:1092) om upphandling inom områdena vatten, energi, transporter och posttjänster. Länsstyrelsen *skall* beakta att undersökningen *skall* vara av

Som villkor för tillstånd enligt 12 § får länsstyrelsen ställa skäligena krav på

1. arkeologisk undersökning för att dokumentera fornlämningen, ta till vara fornynd och förmedla resultaten, eller

2. särskilda åtgärder för att bevara fornlämningen.

I beslutet om tillstånd ska om möjligt den kostnad anges som åtgärderna beräknas medföra.

Innan länsstyrelsen prövar en ansökan enligt 12 §, får den besluta om en arkeologisk förundersökning av fornlämningen, om det behövs för att få ett tillfredsställande underlag för prövningen eller för att bedöma behovet av att ställa krav på *arkeologisk undersökning*.

Länsstyrelsen *ska* i beslutet om arkeologisk förundersökning eller *arkeologisk undersökning* ange vem som *ska* utföra undersökningen. Då gäller inte lagen (2007:1091) om offentlig upphandling och lagen (2007:1092) om upphandling inom områdena vatten, energi, transporter och posttjänster. Länsstyrelsen *ska* beakta att undersökningen *ska* vara

⁵ Senaste lydelse 2007:1097.

vetenskapligt god kvalitet och genomförs till en kostnad som inte är högre än vad som är motiverat med hänsyn till omständigheterna.

av vetenskapligt god kvalitet och genomförs till en kostnad som inte är högre än vad som är motiverat med hänsyn till omständigheterna.

14 §

Den som utför ett arbetsföretag som berör *fast* fornlämning svarar för kostnaden för åtgärder enligt 13 §.

Företagaren svarar dock inte för kostnad som

1. hänför sig till en fornlämning
2. väsentligt överstiger vad länsstyrelsen angett i beslut om tillstånd enligt 13 § *första* stycket,
3. hänför sig till arkeologisk förundersökning enligt 13 § *andra* stycket, om länsstyrelsen inte lämnar tillstånd till ingrepp i fornlämningen enligt 12 § *andra* stycket, eller
4. hänför sig till arkeologisk förundersökning eller *särskild* undersökning enligt 13 §, om det visar sig att någon fornlämning inte berörs av arbetsföretaget.

Beslut enligt denna paragraf fattas av länsstyrelsen och delges företagaren.

Den som utför ett arbetsföretag som berör *en* fornlämning svarar för kostnaden för åtgärder enligt 13 §.

Företagaren svarar dock inte för kostnad som

1. hänför sig till en fornlämning som inte förut varit känd,
2. väsentligt överstiger vad länsstyrelsen angett i beslut om tillstånd enligt 13 § *andra* stycket,
3. hänför sig till arkeologisk förundersökning enligt 13 § *tredje* stycket, om länsstyrelsen inte lämnar tillstånd till ingrepp i fornlämningen enligt 12 § *andra* stycket, eller
4. hänför sig till arkeologisk förundersökning eller *arkeologisk* undersökning enligt 13 §, om det visar sig att någon fornlämning inte berörs av arbetsföretaget.

17 §

Riksantikvarieämbetet får genom fyndfördelning överlåta statens rätt till fornfynd på museum som åtar sig att vårda det i framtiden på ett tillfredsställande sätt.

Detta gäller även *skeppsvrak* som avses i 4 § fjärde stycket.

Detta gäller även *fartyglämningar* som avses i 4 § fjärde stycket.

18 §

Apparat som kan användas för att på elektronisk väg spåra metallföremål under markytan (metallsökare) får inte användas *om inte annat anges i 19 eller 20 §*.

Metallsökare får inte heller medföras *på fasta* fornlämningar annat än vid färd på sådan väg som är upplåten för allmänheten, *om inte annat anges i 19 eller 20 §*.

En apparat som kan användas för att på elektronisk väg spåra metallföremål under markytan (metallsökare) får inte användas *utan tillstånd*.

En metallsökare får inte heller medföras *utan tillstånd på* fornlämningar annat än vid färd på sådan väg som är upplåten för allmänheten.

- Tillstånd krävs inte för
1. Riksantikvarieämbetet,
 2. den som efter medgivande av länsstyrelsen enligt 8 § andra stycket, 11 § andra stycket eller 13 § fjärde stycket utför sådana undersökningar av fornlämningar eller platser där fornfynd har påträffats,
 3. medförande och användning i militär verksamhet för att söka efter annat än fornfynd, och
 4. användning i en myndighets verksamhet för att söka efter annat än fornfynd.

19 §
Förbudet i 18 § att medföra och använda metallsökare gäller inte Riksantikvarieämbetet.

Utan hinder av förbudet i 18 § får metallsökare medföras och användas i militär verksamhet för att söka efter annat än fornfynd.

Vidare får utan hinder av vad som sägs i 18 § första stycket metallsökare användas i myndigheters verksamhet för att söka efter annat än fornfynd.

Tillstånd att använda och medföra metallsökare får lämnas endast för verksamhet som

1. avser sökning efter annat än fornfynd, eller
2. ingår i vetenskaplig forskning hos det allmänna.

Ett tillstånd får förenas med de villkor som är nödvändiga för att säkerställa att metallsökare inte används i strid med denna lag.

Ett beslut om tillstånd ska innehålla uppgift om

1. det ändamål metallsökaren får användas för,
2. den person som tillståndet gäller för,
3. den tid tillståndet gäller, och
4. det geografiska område metallsökaren får användas och medföras inom.

20 §
Utan hinder av 18 § får metallsökare medföras och användas vid sådana undersökningar av fasta fornlämningar eller platser där fornfynd har påträffats som efter medgivande av länsstyrelsen utförs av någon annan än Riksantikvarieämbetet.

Länsstyrelsen får även i annat fall lämna tillstånd att medföra

Länsstyrelsen prövar frågor om tillstånd att använda och medföra metallsökare.

21 §

Till böter eller fängelse i högst sex månader döms för fornminnesbrott den som *av uppsåt* eller oaktsamhet

1. tillägnar sig *eller eljest* förvärvar, gömmer, skadar, ändrar eller avyttrar föremål som enligt 4 § *skall* tillfalla staten eller hembjudas till staten eller

2. olovligen rubbar, tar bort, gräver ut, täcker över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändrar eller skadar en *fast* fornlämning.

Om brott som avses i första stycket har begåtts uppsåtligen och är att anse som grovt döms för grovt fornminnesbrott till fängelse i högst fyra år. Vid bedömning av om brottet är grovt *skall särskilt beaktas om gärningsmannen har använt särskild utrustning eller annars visat särskild förslagenhet, om gärningen utförts vanemässigt, avsett fornfynd av större värde eller omfattning eller medfört en omfattande förstörelse av ett fornminne.*

För försök eller förberedelse till grovt fornminnesbrott döms till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken.

Till böter eller fängelse i högst sex månader döms för fornminnesbrott den som *uppsåtligen* eller *av oaktsamhet*

1. tillägnar sig, förvärvar, gömmer, skadar, ändrar eller avyttrar föremål som enligt 4 § *ska* tillfalla staten eller hembjudas till staten, eller

2. olovligen rubbar, tar bort, gräver ut, täcker över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändrar eller skadar en fornlämning.

Om brott som avses i första stycket har begåtts uppsåtligen och är att anse som grovt, döms för grovt fornminnesbrott till fängelse i högst fyra år. Vid bedömning av om brottet är grovt *ska det särskilt beaktas om*

1. *gärningsmannen har använt särskild utrustning eller på annat sätt visat särskild förslagenhet, eller*

2. *gärningen utförts vanemässigt, avsett fornfynd av större värde eller omfattning eller medfört en omfattande förstörelse av ett fornminne.*

För försök eller förberedelse till grovt fornminnesbrott döms *det* till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken.

21 a §⁶

Till böter eller fängelse i högst sex månader döms den som *av uppsåt* eller oaktsamhet

1. inte anmäler fornfynd enligt 5 §,
2. *bryter mot föreskrifter eller beslut som meddelats med stöd av* 9 §,

Till böter eller fängelse i högst sex månader döms den som *uppsåtligen* eller *av oaktsamhet*

1. inte anmäler fornfynd enligt 5 §,
2. *inte gör anmälan enligt 10 § andra stycket, eller*

⁶ Senaste lydelse 2002:913.

3. *inte gör anmälan enligt 10 §
andra stycket eller*
4. *bryter mot 18 §.*
3. *bryter mot 18 §.*

21 b §

Till böter döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot föreskrifter eller beslut som meddelats med stöd av 9 §.

23 §

Ett beslut enligt 1 a § andra stycket gäller omedelbart.

I ärenden enligt 2 § andra stycket och 9 § får länsstyrelsen, om det behövs, meddela föreskrift att gälla tills vidare i avvaktan på att ärendet avgörs slutligt.

24 §⁷

Beslut av Riksantikvarieämbetet enligt 17 § får överklagas hos regeringen.

Övriga beslut enligt detta kapitel får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol, om inte annat följer av 25 §. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Kommunen får överklaga beslut enligt 2 § andra stycket, 9 § första–tredje styckena och 12 § andra stycket.

Kommunen får överklaga beslut enligt 1 a § andra stycket, 2 § andra stycket, 9 § första–tredje styckena och 12 § andra stycket.

25 §⁸

Länsstyrelsens beslut får inte överklagas när det gäller

1. ersättning för kostnader eller skada enligt 7 § fjärde stycket,
 2. ersättning enligt 8 § tredje stycket,
 3. beslut om kostnad för förundersökning eller *särskild* undersökning enligt 14 § andra stycket eller
 4. ersättning enligt 15 § första stycket.
3. beslut om kostnad för *arkeologisk* förundersökning eller *arkeologisk* undersökning enligt 14 § andra stycket, eller

Den som är missnöjd med beslut som avses i första stycket *kan* väcka talan mot staten vid mark- och miljödomstolen. *Talan skall ha väckts inom ett år från delgåendet av länsstyrelsens beslut.*

Ersättning som beslutats av domstol enligt 15 § första stycket

Den som är missnöjd med *ett* beslut som avses i första stycket *får* väcka talan mot staten vid mark- och miljödomstolen *inom ett år från det att han eller hon fick del av länsstyrelsens beslut.*

Ersättning som beslutats av domstol enligt 15 § första stycket

⁷ Senaste lydelse 2002:913.

⁸ Senaste lydelse 2010:933.

skall deponeras enligt bestämmelserna i 15 § andra stycket.

ska deponeras enligt bestämmelserna i 15 § andra stycket.

Prop. 2012/13:96

3 kap.

1 §

En byggnad som är *synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde* eller som ingår i ett *kulturhistoriskt synnerligen märkligt bebyggelseområde* får förklaras för byggnadsminne av länsstyrelsen. Bestämmelserna om byggnadsminnen enligt detta kapitel får också tillämpas på *park, trädgård eller annan anläggning av kulturhistoriskt värde*.

I fråga om byggnad av sådant värde som *sägs* i första stycket och som tillhör staten gäller de bestämmelser som regeringen meddelar om statliga byggnadsminnen. Om ett statligt byggnadsminne övergår till annan ägare än staten, *skall* det därmed utgöra ett byggnadsminne enligt denna lag.

Bestämmelserna i detta kapitel gäller inte en byggnad som är *fast fornlämning* eller kyrkobyggnad enligt denna lag.

En byggnad som *har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde* eller som ingår i ett *bebyggelseområde med ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde* får förklaras för byggnadsminne av länsstyrelsen. Bestämmelserna om byggnadsminnen enligt detta kapitel får också tillämpas på *parker, trädgårdar eller andra anläggningar*.

I fråga om *en* byggnad av sådant värde som *avses* i första stycket och som tillhör staten gäller de bestämmelser som regeringen meddelar om statliga byggnadsminnen. Om ett statligt byggnadsminne övergår till *en* annan ägare än staten, *ska* det därmed utgöra ett byggnadsminne enligt denna lag.

Bestämmelserna i detta kapitel gäller inte en byggnad som är *fast fornlämning* eller kyrkobyggnad enligt denna lag.

21 §

Beslut enligt 1, 5 eller 6 § *skall tillämpas utan hinder av att talan förs mot beslutet*.

Beslut enligt 1, 5 och 6 §§ *gäller omedelbart*.

4 kap.

4 §

Om *Riksantikvarieämbetet* beslutar det, *skall bestämmelserna i 3 § om tillståndsprövning tillämpas också i fråga om en kyrkobyggnad eller en kyrkotomt som har tillkommit efter utgången av år 1939 och som är märklig genom sitt kulturhistoriska värde*.

Om *länsstyrelsen* beslutar det, *ska 3 § om tillståndsprövning tillämpas också i fråga om en kyrkobyggnad eller en kyrkotomt som har tillkommit efter utgången av år 1939 och som har ett högt kulturhistoriskt värde*.

Om *Riksantikvarieämbetet* beslutar det, *skall bestämmelserna i 13 § tillämpas också i fråga om en begravningsplats som tillkommit efter utgången av år 1939, om begravningsplatsen ligger invid en kyrkobyggnad som uppförts dessförinnan eller är märklig genom sitt kulturhistoriska värde.*

Om *länsstyrelsen* beslutar det, *ska 13 § tillämpas också i fråga om en begravningsplats som tillkommit efter utgången av år 1939, om begravningsplatsen ligger invid en kyrkobyggnad som uppförts dessförinnan eller har ett högt kulturhistoriskt värde.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2014.

2.2 Förslag till lag om ändring i miljöbalken

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 9 § miljöbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

9 §

Ett mark- eller vattenområde får förklaras som kulturresevat i syfte att bevara värdefulla kulturpräglade landskap. På ett sådant område *skall* bestämmelserna i 4–6 §§ tillämpas. Att det inom ett område finns en byggnad eller anläggning som är skyddad som byggnadsminne, kyrkligt kulturminne eller *fast* fornlämning enligt *lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.* hindrar inte att området förklaras som kulturresevat.

Ett mark- eller vattenområde får förklaras som kulturresevat i syfte att bevara värdefulla kulturpräglade landskap. På ett sådant område *ska* bestämmelserna i 4–6 §§ tillämpas. Att det inom ett område finns en byggnad eller anläggning som är skyddad som byggnadsminne, kyrkligt kulturminne eller fornlämning enligt *kulturmiljölagen (1988:950)* hindrar inte att området förklaras som kulturresevat.

I fråga om beslut enligt denna paragraf gäller också 7 och 8 §§.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2014.

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1918:163) med vissa bestämmelser om sjöfynd

Härigenom föreskrivs att 9 § lagen (1918:163) med vissa bestämmelser om sjöfynd¹ ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 §²

Om vissa äldre sjöfynd finns bestämmelser i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. Särskilda bestämmelser om hittegods finns i lagen (1938:121) om hittegods. Särskilda bestämmelser om sjunket eller ilandflutet virke finns i lagen (1919:426) om flottning i allmän flottled. Bestämmelser om ensamrätt till bärgning finns i lagen (1984:983) om ensamrätt till bärgning.

Bestämmelser om vissa äldre sjöfynd finns i kulturmiljölagen (1988:950). Särskilda bestämmelser om hittegods finns i lagen (1938:121) om hittegods. Särskilda bestämmelser om sjunket eller ilandflutet virke finns i lagen (1919:426) om flottning i allmän flottled. Bestämmelser om ensamrätt till bärgning finns i lagen (1984:983) om ensamrätt till bärgning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2014.

¹ Lagen omtryckt 1984:984.

² Senaste lydelse 1988:951.

2.4 Förslag till lag om ändring i expropriationslagen (1972:719)

Häriigenom föreskrivs att 2 kap. 8 § expropriationslagen (1972:719) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap. 8 §

Expropriation får ske för att be-
vara *historiskt eller kultur-*
historiskt märklig bebyggelse eller
märklig fast fornlämning eller
bereda *erforderligt* utrymme där-
omkring.

Expropriation får ske för att be-
vara bebyggelse eller fornlämning
med ett högt historiskt eller
kulturhistoriskt värde eller bereda
tillräckligt utrymme däromkring.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2014.

2.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1980:307) om skyldighet för utländska kärande att ställa säkerhet för rättegångskostnader

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1980:307) om skyldighet för utländska kärande att ställa säkerhet för rättegångskostnader ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Säkerhet behöver inte ställas i

1. mål som handläggs enligt lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister,

2. mål och ärenden vid mark- och miljödomstol enligt

- jordabalken,
- 21 kap. 1 § första stycket 2 miljöbalken som är ansökningsmål eller 21 kap. 1 § första stycket 5 miljöbalken som avser ersättning vid ingripande av det allmänna,
- lagen (1933:269) om ägofred,
- lagen (1945:119) om stängsel-skyldighet för järnväg m.m.,
- fastighetsbildningslagen (1970:988),
- rennäringslagen (1971:437),
- väglagen (1971:948),
- lagen (1971:1037) om äganderättsutredning och legalisering,
- lagen (1972:114) med anledning av konventionen den 9 februari 1972 mellan Sverige och Norge om renbetning,
- expropriationslagen (1972:719),
- lagen (1973:1084) om avveckling av vissa godmanskap för delägare i skifteslag,
- ledningsrättslagen (1973:1144),
- anläggningslagen (1973:1149),
- lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter,

Föreslagen lydelse

2 §¹

2. mål och ärenden vid mark- och miljödomstol enligt

- jordabalken,
- 21 kap. 1 § första stycket 2 miljöbalken som är ansökningsmål eller 21 kap. 1 § första stycket 5 miljöbalken som avser ersättning vid ingripande av det allmänna,
- lagen (1933:269) om ägofred,
- lagen (1945:119) om stängsel-skyldighet för järnväg m.m.,
- fastighetsbildningslagen (1970:988),
- rennäringslagen (1971:437),
- väglagen (1971:948),
- lagen (1971:1037) om äganderättsutredning och legalisering,
- lagen (1972:114) med anledning av konventionen den 9 februari 1972 mellan Sverige och Norge om renbetning,
- expropriationslagen (1972:719),
- lagen (1973:1084) om avveckling av vissa godmanskap för delägare i skifteslag,
- ledningsrättslagen (1973:1144),
- anläggningslagen (1973:1149),
- lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter,

¹ Senaste lydelse 2012:186.

– bostadsförvaltningslagen (1977:792),
 – lagen (1978:160) om vissa rörledningar,
 – jordförvärvslagen (1979:230),
 – skogsvårdslagen (1979:429),
 – lagen (1985:139) om ersättning för intrång i enskild fiskerätt,
 – lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter,
 – *lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.*,
 – minerallagen (1991:45),
 – bostadsrättslagen (1991:614),
 – lagen (1995:1649) om byggande av järnväg,
 – ellagen (1997:857),
 – lagen (2004:875) om särskild förvaltning av vissa elektriska anläggningar,
 – naturgaslagen (2005:403), och
 – plan- och bygglagen (2010:900),

– bostadsförvaltningslagen (1977:792),
 – lagen (1978:160) om vissa rörledningar,
 – jordförvärvslagen (1979:230),
 – skogsvårdslagen (1979:429),
 – lagen (1985:139) om ersättning för intrång i enskild fiskerätt,
 – lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter,
 – *kulturmiljölagen (1988:950)*,
 – minerallagen (1991:45),
 – bostadsrättslagen (1991:614),
 – lagen (1995:1649) om byggande av järnväg,
 – ellagen (1997:857),
 – lagen (2004:875) om särskild förvaltning av vissa elektriska anläggningar,
 – naturgaslagen (2005:403), och
 – plan- och bygglagen (2010:900),

3. växel mål och checkmål,

4. mål som har tagits upp efter offentlig stämning, och

5. mål vid förvaltningsdomstol eller marknadsdomstolen.

Säkerhet behöver inte heller ställas i annat fall om talan väcks genom genstämning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2014.

2.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1984:983) om ensamrätt till bärgring

Härigenom föreskrivs att 6 § lagen (1984:983) om ensamrätt till bärgring ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

För vissa *skeppsvrak* och vissa föremål gäller bestämmelserna i *lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.*

6 §¹
För vissa *fartyglämningar* och vissa föremål gäller bestämmelserna i *kulturmiljölagen (1988:950)*.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2014.

¹ Senaste lydelse 1988:952.

2.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning

Härigenom föreskrivs att 6 § lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Denna lag tillämpas inte om saken gäller återlämnande enligt 6 eller 7 kap. *lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.*

6 §¹

Denna lag tillämpas inte om saken gäller återlämnande enligt 6 eller 7 kap. *kulturmiljölagen (1988:950)*.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2014.

¹ Senaste lydelse 2011:788.

2.8 Förslag till lag om ändring i begravningslagen (1990:1144)

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 37 § begravningslagen (1990:1144) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

37 §

Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av något annat skäl bör bevaras för framtiden, *skall* upplåtaren om möjligt lämna kvar den på gravplatsen.

Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, *skall* den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats.

Ytterligare föreskrifter om hänsynen till *kulturminnesvårdens* intressen finns i *lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.*

Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av något annat skäl bör bevaras för framtiden, *ska* upplåtaren om möjligt lämna kvar den på gravplatsen.

Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, *ska* den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats.

Ytterligare föreskrifter om hänsynen till *kulturmiljöarbetets* intressen finns i *kulturmiljölagen (1988:950).*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2014.

2.9 Förslag till lag om ändring i minerallagen (1991:45)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 7 § och 8 kap. 1 § minerallagen (1991:45) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

7 §¹

Bestämmelser som berör verksamhet som avses i denna lag finns i miljöbalken, plan- och bygglagen (2010:900) och *lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.*

Bestämmelser som berör verksamhet som avses i denna lag finns i miljöbalken, plan- och bygglagen (2010:900) och *kulturmiljölagen (1988:950).*

Bestämmelser om rätt att förvärva och inneha eller på annat sätt ta befattning med kärnämne eller mineral med halt av sådant ämne finns även i lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet. Bestämmelser om rätt i övrigt att bedriva verksamhet med strålning finns i strålskyddslagen (1988:220).

8 kap.

1 §²

Ärenden om beviljande av undersökningstillstånd eller bearbetningskoncession prövas av bergmästaren, om inte annat följer av 2 §.

Bergmästaren får avgöra ärenden om beviljande av undersökningstillstånd utan att någon annan sakägare än sökanden haft tillfälle att yttra sig.

I ärenden om beviljande av bearbetningskoncession *skall* bergmästaren, *såvitt* gäller tillämpningen av 3, 4 och 6 kap. miljöbalken, samråda med länsstyrelsen i det eller de län där koncessionsområdet ligger. Länsstyrelsen får *därvid* besluta om *särskild* utredning enligt 2 kap. 11 § *lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.*

I ärenden om beviljande av bearbetningskoncession *ska* bergmästaren, *när det* gäller tillämpningen av 3, 4 och 6 kap. miljöbalken, samråda med länsstyrelsen i det eller de län där koncessionsområdet ligger. Länsstyrelsen får *i dessa fall* besluta om *arkeologisk* utredning enligt 2 kap. 11 § *kulturmiljölagen (1988:950).*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2014.

¹ Senaste lydelse 2010:913.

² Senaste lydelse 2005:161.

2.10 Förslag till lag om ändring i arkivlagen (1990:782)

Härigenom föreskrivs att det i arkivlagen (1990:782) ska införas en ny paragraf, 17 §, samt närmast före 17 § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Särskilda arkivuppgifter för vissa kommunala arkivmyndigheter

17 §

Regeringen får meddela föreskrifter om att vissa kommunala arkivmyndigheter får fullgöra arkivuppgifter avseende handlingar från statliga myndigheter och sådana organ som står under tillsyn av den statliga arkivmyndigheten.

När en kommunal arkivmyndighet fullgör sådana uppgifter som avses i första stycket tillämpas denna lags bestämmelser om den statliga arkivmyndigheten. Detta gäller dock inte i fråga om tillsyn.

Den myndighet som regeringen bestämmer utövar tillsyn över kommunala arkivmyndigheter när de fullgör arkivuppgifter enligt första stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2014.

3 Ärendet och dess beredning

Den 3 mars 2011 beslutade regeringen att ge en särskild utredare i uppdrag att se över lagstiftningen och de nationella målen på kulturmiljöområdet (dir. 2011:17). Utredningen antog namnet Kulturmiljöutredningen (Ku 2011:02). Utöver det ursprungliga uppdraget fick utredningen den 22 december 2011 enligt tilläggsdirektiv (dir. 2011:116) i uppdrag att lämna förslag till förändringar av bestämmelserna om metallsökare i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. Kulturmiljöutredningen överlämnade den 4 juni 2012 sitt slutbetänkande Kulturmiljöarbete i en ny tid (SOU 2012:37). Kulturmiljöutredningens egen sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 1*. Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 2*. En sammanställning av remissinstansernas synpunkter finns tillgänglig i Kulturdepartementet (dnr Ku2012/943/KA).

Den 19 februari 2004 beslutade regeringen att ge en särskild utredare i uppdrag att se över vissa frågor på det uppdragsarkeologiska området (dir. 2004:22). Utredningen antog namnet Uppdragsarkeologiutredningen (Ku 2004:03). Uppdragsarkeologiutredningen överlämnade den 30 september 2005 sitt slutbetänkande Uppdragsarkeologi i tiden (SOU 2005:80). Uppdragsarkeologiutredningens egen sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 3*. Betänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 4*. En sammanställning av remissinstansernas synpunkter finns tillgänglig i Kulturdepartementet (dnr Ku2007/126/KA).

Regeringen beslutade den 27 januari 2011 att ge Riksantikvarieämbetet i uppdrag att se över bestämmelserna om användning av metallsökare i lagen om kulturminnen m.m. (dnr Ku2011/148/KA) och lämna förslag till förändringar som behöver göras till följd av Europeiska kommissionens motiverade yttrande av den 1 oktober 2010 (överträdelseärende 2008/4191). Riksantikvarieämbetet inkom den 8 april 2011 med rapporten Metallsökare – förslag till ny reglering om användning av metallsökare i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. Rapporten har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 5*. En sammanställning av remissinstansernas synpunkter finns tillgänglig i Kulturdepartementet (dnr Ku2011/778/KA).

Regeringen beslutade den 17 februari 2011 att ge Institutet för språk och folkminnen i uppdrag att göra en översyn av 1 kap. 4 § lagen om kulturminnen m.m. (dnr Ku2011/274/KA). I uppdraget ingick att lämna förslag på hur ortnamn på meänkieli ska regleras i bestämmelsen samt överväga och lämna förslag på hur bestämmelsen bör utformas för att stärka bevarandet av de nationella minoritetsspråken. Institutet för språk och folkminnen lämnade den 27 juni 2011 rapporten Översyn av 1 kap. 4 § lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. rörande minoritetsspråkiga ortnamn. Redovisning av regeringsuppdrag (dnr Ku2011/1195/KA). Rapporten har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna

finns i *bilaga 6*. En sammanställning av remissinstansernas synpunkter finns tillgänglig i Kulturdepartementet (dnr Ku2011/1195/KA).

Promemorian Ökad konkurrens på det uppdragsarkeologiska området – vissa ändringar i kulturminneslagen (Ds 2011:6, dnr Ku2011/260/KA) har utarbetats och remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 7*. En sammanställning av remissinstansernas synpunkter finns tillgänglig i Kulturdepartementet (dnr Ku2011/260/KA).

Promemorian Särskilda arkivuppgifter på det statliga arkivområdet för Stockholms stadsarkiv, Värmlandsarkiv och Malmö stadsarkiv (dnr Ku2012/1097/RFS) med bl.a. förslag till lag om ändring i arkivlagen (1990:782) har utarbetats och remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 8*. En sammanställning av remissinstansernas synpunkter finns tillgänglig i Kulturdepartementet (dnr Ku2012/1097/RFS).

Promemorian Nytt hemvist för den statliga arkeologiska uppdragsverksamheten (dnr Ku2013/106/KA) har utarbetats och remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 9*. En sammanställning av remissinstansernas synpunkter finns tillgänglig i Kulturdepartementet (dnr Ku2013/106/KA).

Förslaget om ändring av bestämmelserna om metallsökare i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. har anmälts till kommissionen i enlighet med Europaparlamentets och rådets direktiv 98/34/EG av den 22 juni 1998 om ett informationsförfarande beträffande tekniska standarder och föreskrifter och beträffande föreskrifter för informationssektorns tjänster (EGT L 204, 21.7.1998, s. 37, Celex 31998L0034), senast ändrat genom Europaparlamentets och rådets förordning 1025/2012/EU (EUT L 316, 14.11.2012, s. 12–33, Celex 32012R1025).

Lagrådet

Regeringen beslutade den 24 januari 2013 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 10*. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 11*.

Regeringen har följt Lagrådets förslag till utformning av 2 kap. 8 § expropriationslagen (1972:719). Den synpunkten behandlas i författningskommentaren. Lagrådet har ifrågasatt nödvändigheten av den föreslagna 2 kap. 21 b § lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. Den synpunkten bemöts i avsnitt 7.7.

I förhållande till lagrådsremissens lagförslag har dessutom vissa språkliga och redaktionella ändringar gjorts i lagtexten.

4 Kulturmiljöarbetets framtidsfrågor

I den kulturpolitiska propositionen Tid för kultur (prop. 2009/10:3) slås fast att grunden för kulturpolitiken är kulturens egenvärde. De av riksdagen fastställda kulturpolitiska målen utgör fundamentet för en långsiktig kulturpolitik som stöder konstnärlig förnyelse och kulturell mång-

fald, främjar ett levande kulturarv samt bidrar till allas möjlighet till delaktighet i kulturlivet (bet. 2009/10:KrU5, rskr. 2009/10:145).

Till kulturpolitikens kärnuppgifter hör att främja ett levande kulturarv som är angeläget för medborgarna i dag och som bevaras för kommande generationer. Det gäller det kulturella arv som överlämnats från tidigare generationer och det som formas i dagens samhälle. Kulturarvet präglas av både historien och mångfalden i dagens samhälle och är lika mångfacetterat och mångbottnat som samhället självt. Det bär samhällets minnen och handlar om såväl framsteg och framgångar som misslyckanden och lidanden. Synen på och tolkningen av kulturarvet förändras ständigt. I ett medborgarperspektiv är det angeläget att det förs ett öppet samtal om hur kulturarvet och historien kan tolkas och vad olika tolkningar representerar. Kulturarvet ger perspektiv på samhället och dess utveckling och berikar människors liv. Det tillhör alla och bör ses som en kraft i samhället som kan bidra till utveckling och förnyelse. En av regeringens kulturpolitiska prioriteringar är kulturarv för framtiden.

Riksantikvarieämbetets omvärldsanalys *Trender i tiden 2010–2015* beskriver ett urval av samhällstrender som bedöms ha stor betydelse för kulturarvsarbetet de kommande åren. De trender som bedöms vara viktigast är bl.a. att kulturen lyfts fram allt mer som betydelsefull för utveckling och tillväxt och att människors syn på landskapet förändras. Riksantikvarieämbetet ser också att fler blir delaktiga i kunskapsproduktionen och att kulturarvet, såväl det materiella som det immateriella, allt mer präglas av mångfald. Nya samhällsfrågor har etablerats där kulturarvet behöver beaktas. Informationsteknologins utveckling och dess integrering i vardagslivet förändrar förutsättningarna för kommunikation och tillgängliggörandet av information och kunskap om kulturarvet. Ökad samverkan, internationalisering och regionalisering ställer nya krav och förändrar uppdrag, roller och ansvar i kulturarvsarbetet.

Regeringen delar Riksantikvarieämbetets syn att förutsättningarna för kulturarvs- och kulturmiljöarbetet delvis har förändrats och att nya utmaningar och möjligheter har växt fram. Kulturmiljöarbetet handlar om att skapa förutsättningar för att kulturmiljön ska bevaras, användas och utvecklas och syftar till att tillförsäkra nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer. Grunden för arbetet är kunskap om kulturmiljön och om de processer i samhället som formar denna. Kulturmiljöarbetet behöver därför ta utgångspunkt i olika vetenskapliga perspektiv.

För det offentliga kulturmiljöarbetet handlar de framtida utmaningarna om att kulturmiljön är en angelägenhet för alla. Ett sådant synsätt innebär att man behöver arbeta på nya sätt för att bevara en mångfald av kulturhistoriska värden och göra dem tillgängliga. Alla människor ska ha möjlighet att kunna tolka, använda och berikas av kulturmiljön. Kulturhistoriskt värde handlar bland annat om möjligheterna att få kunskap om och förståelse för kulturhistoriska företeelser, skeenden och sammanhang och därmed för kvinnors, mäns, flickors och pojkers livsvillkor. Dessa möjligheter ska vara en realitet för alla. Det är därför viktigt att främja ett arbete som stärker möjligheterna till delaktighet och bidrar till att kulturmiljön upplevs som angelägen och tillgänglig oavsett bakgrund och förutsättningar. Sverige har också ratificerat den europeiska landskapskonventionen vars mål är en rikare livsmiljö där det finns utrymme för

alla att delta i utformningen. Konventionen understryker att landskapet är en gemensam tillgång och ett gemensamt ansvar. Landskapsperspektivet är en viktig utgångspunkt för kulturmiljöarbetet.

Det är av grundläggande betydelse för kulturmiljöns mångfald att det finns förutsättningar för att kulturmiljöarbetet kontinuerligt ska förnyas och utvecklas och att de kvalitativa aspekterna i verksamheten hela tiden står i förgrunden. Det är angeläget att fortsätta arbetet med att hitta nya och effektiva former för samverkan, men också att bedriva ett utvecklingsarbete som visar hur kunskapen om kulturmiljön kan utvecklas och användas på nya sätt, både inom kulturmiljöarbetet och inom andra samhällsområden. De ideella krafterna har stor betydelse inom kulturmiljöarbetet, och det är viktigt att det offentliga arbetet skapar goda förutsättningar för utveckling av det ideella engagemanget, t.ex. genom att skapa sammanhang där professionellt och ideellt verksamma kan mötas för att utbyta erfarenheter och lära av varandra.

Arbetet med kulturmiljön är alltid en del av samtidens uttryck. Det finns i det avseendet ingen skillnad mellan den nyskapande kulturen och kulturmiljöarbetet. Båda är delar av dagens samhälle och båda måste få präglas av kreativitet och dynamik. I ett skapande Sverige där människor kan växa är kulturmiljön en mångsidig och betydelsefull resurs. När möjligheterna att leva i, bruka och utveckla värdefulla kulturmiljöer ökar skapas bättre förutsättningar för att såväl enskilda som företag och andra organisationer ska kunna använda kulturmiljön och bidra till dess förvaltning. För att kulturmiljön och kulturmiljöarbetet ska kunna fortsätta att utvecklas och fullt ut tas till vara i samhällsutvecklingen krävs det att mål, lagstiftning och andra styrmedel kontinuerligt utvecklas. De föreliggande förslagen är därför av betydelse för den framtida utvecklingen inom området som helhet.

Regeringens förslag: De nuvarande övergripande målen för verksamheten inom kulturmiljöområdet ska upphöra att gälla och ersättas av följande nationella mål för kulturmiljöarbetet:

Det statliga kulturmiljöarbetet ska främja

- ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas,
- människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön,
- ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser, och
- en helhetssyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen.

Kulturmiljöutredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen har föreslagit en delvis annan utformning av målen.

Kulturmiljöutredningens bedömning: Berörda statliga myndigheter, främst Riksantikvarieämbetet och länsstyrelserna, bör se till att målen används i kulturmiljöarbetet. Myndigheterna bör stödja en användning av målen även hos andra berörda aktörer i samhället. Det bör ingå i Myndigheten för kulturanalys uppdrag att på ett övergripande plan följa effekterna av införandet av de nya nationella målen för arbetet med kulturmiljön.

Remissinstanserna: Det stora flertalet instanser tillstyrker utredningens förslag. Flera förslag till kompletteringar och justeringar finns dock. Till exempel föreslår flera remissinstanser, bl.a. *Länsstyrelsen i Örebro län* och *Svenska kyrkan*, att andra strecksatsen bör formuleras om med beaktande av medborgarnas aktiva roll i kulturmiljöarbetet. *Linnéuniversitetet* m.fl. föreslår att begreppet bildning ska läggas till i den tredje strecksatsen. Några remissinstanser, t.ex. *Myndigheten för kulturanalys* och *Länsstyrelsen i Kalmar län*, pekar på att målen är formulerade på en övergripande nivå och att de därmed kan vara svåra att utvärdera. Ett antal remissinstanser, t.ex. *Göteborgs universitet*, *Länsstyrelsen i Västra Götalands län*, *Göteborgs kommun* och *Svenska industriminnesföreningen*, saknar en tydlig koppling till det internationella arbetet.

Skälen för regeringens förslag

Nu gällande särskilda mål för arbetet med kulturmiljön tillkom för mer än ett decennium sedan (prop. 1998/99:114, bet. 1999/2000:KrU7, rskr. 1999/2000:196). Genom att riksdagen beslutat om nya kulturpolitiska mål (prop. 2009/10:3, bet. 2009/10:KrU5, rskr. 2009/10:145) ges nya förutsättningar för kulturmiljöarbetet som bör tas till vara och återspeglas i de nationella målen för arbetet med kulturmiljön. Syftet med översynen av de nationella målen för arbetet med kulturmiljön är att skapa goda förutsättningar för ett offensivt kulturmiljöarbete som aktivt bidrar till

ökad livskvalitet och att humanistiska perspektiv ges utrymme att påverka samhällsutvecklingen.

Regeringen bedömer, liksom utredningen, att kulturmiljöarbetet befinner sig i en skärningspunkt mellan olika politikområden som kulturpolitik, miljöpolitik och samhällsplanering. Det finns därför även i fortsättningen ett stort behov av nationella mål som vägleder arbetet. De nationella målen för arbetet med kulturmiljön ska utgöra ett komplement till de nationella kulturpolitiska målen och de preciseringar rörande kulturmiljön som finns i flera av miljökvalitetsmålen samt generationsmålet för miljöarbetet. Målen ska styra de statliga insatserna på kulturmiljöområdet. De ska även kunna inspirera och vägleda politiken i kommuner och landsting. Målen kommer också till uttryck genom förslagen till ändringar av lagen (1988:950) om kulturminnen m.m., särskilt i förslaget till ny bestämmelse om lagens syfte (se avsnitt 6.2).

Ett stort antal myndigheter har delansvar för kulturmiljön och bör vara involverade i och ta ansvar för kulturmiljöns förvaltning och utveckling. Riksantikvarieämbetet och länsstyrelserna har ett särskilt ansvar för målens uppfyllelse. I detta ansvar ingår att överväga hur målen kan brytas ned i uppföljningsbara delar och att använda målen som utgångspunkt i såväl planering som uppföljning av verksamheten. Myndigheten för kulturanalys har ett generellt uppdrag att, med utgångspunkt i de nationella kulturpolitiska målen, utvärdera, analysera och redovisa effekter av förslag och genomförda åtgärder inom kulturområdet samt att ansvara för officiell statistik, bland annat inom kulturmiljöområdet.

Nedan följer en redovisning av regeringens överväganden kring de enskilda förslagen till målformuleringar.

Ett hållbart samhälle med en mångfald av kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas

Kulturmiljön utgör en grundsten i ett hållbart samhällsbygge. Vi är alla beroende av och delaktiga i skapandet av den miljö vi lever i. Mångfalden av kulturmiljöer speglar samhällets och den historiska utvecklingens komplexitet. Kulturmiljön kan öka människors livskvalitet och gör det möjligt att förstå sammanhang och relatera den egna existensen till tid och rum. En förutsättning för detta är att kulturmiljön bevaras, används och utvecklas på ett sätt som är långsiktigt hållbart och som svarar mot olika behov. Ett effektivt och framsynt kulturmiljöarbete behöver vara innovativt och bedrivs både förebyggande och kontinuerligt.

Människors delaktighet i kulturmiljöarbetet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön

Alla har rätt att inspireras och berikas av kulturmiljön. Det är därför viktigt att det offentliga arbetet stärker kvinnors, mäns, flickors och pojkars möjlighet till delaktighet och bidrar till att kulturmiljön blir tillgänglig och möjlig att tolka oavsett bakgrund och förutsättningar. Kulturmiljöarbetet bör ta avstamp i dagens samhälle och befolkningsstruktur. Förutsättningar måste också finnas för att alla ska kunna dela ansvaret för kulturmiljön, t.ex. i egenskap av förvaltare eller genom ett

ideellt engagemang. Kulturmiljöns möjligheter tas bäst till vara när en mångfald av aktörer bidrar med sina kunskaper och använder kulturmiljön utifrån olika utgångspunkter.

Ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser

Kulturmiljön är en gemensam angelägenhet. I ett demokratiskt och inkluderande samhälle är det av stor betydelse att det offentliga kulturmiljöarbetet präglas av öppenhet, jämställdhet och av ansvarstagande för att olika perspektiv ska ges utrymme. De internationella och interkulturella perspektiven utgör samtidigt en självklar grund för kulturmiljöarbetet som blir allt viktigare genom globaliseringen och ökad kunskap om historiska samband. Kulturmiljön är en betydelsefull källa till lärande och bildning. Kunskapen om kulturmiljön behöver därför förvaltas och utvecklas samt göras tillgänglig och användbar för såväl allmänhet som professionellt verksamma. I upplevelsen av kulturmiljön kan människor växa och nya insikter formas.

En helhetsyn på förvaltningen av landskapet som innebär att kulturmiljön tas till vara i samhällsutvecklingen

I arbetet med kulturmiljön och spåren av det förflutna ryms viktiga framtidsfrågor. Kulturmiljön är en mångsidig resurs i samhällsutvecklingen som har stor betydelse för t.ex. folkhälsa, friluftsliv och tillväxt i hela landet. Landskapsperspektivet innebär en förståelse för att de olika dimensionerna i landskapet, såväl i städer som på landsbygden, tillsammans bildar en helhet. I ett skapande, kreativt och dynamiskt Sverige bör de humanistiska och historiska perspektiven ges goda förutsättningar att påverka samhällsutvecklingen och omställningen till en hållbar användning av landskapet.

6 Lagen om kulturminnen m.m. – rubrik och inledande bestämmelser

6.1 Lagens rubrik

Regeringens förslag: Lagens rubrik ändras till kulturmiljölagen.

Kulturmiljöutredningens bedömning överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: En majoritet av de remissinstanser som berör frågan, t.ex. *Förvaltningsrätten i Uppsala, Gotlands tingsrätt, Uppsala universitet* och *länsstyrelserna i Örebro, Jämtlands och Norrbottens län*, anser att namnet på lagen bör ändras till kulturmiljölagen. *Göteborgs universitet* anser att det är rimligt att namnet på lagen inte ändras mot bakgrund bl.a. av att lagen även fortsättningsvis främst syftar till skydd

av olika kulturminnen och att en namnändring rimligen borde fordra större ändringar i lagens innehåll.

Skälen för regeringens förslag: Genom de ändringar som nu föreslås i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. ges kulturmiljöbegreppet en betydligt större betydelse i lagen, särskilt vad gäller dess inledande bestämmelser. Kulturmiljö är också en naturlig rubrik för de kapitel i lagen som rör bebyggelse och fornlämningar. Även kulturföremål som finns i en kulturhistorisk miljö och ortnamn kan ses som ingående i ett vidgat kulturmiljöbegrepp.

Regeringen anser att det finns starka skäl att understryka kulturmiljöperspektivet. De objekt som skyddas genom lagen behöver förvaltas utifrån en helhetssyn för att kunna bevaras långsiktigt. Förvaltningen måste utgå från och ta hänsyn till det enskilda objektets kulturhistoriska och landskapsmässiga sammanhang. Benämningen kulturmiljölagen återspeglar således sammantaget bättre författningen och dess innehåll än dess nuvarande rubrik. Regeringen föreslår därför att lagens rubrik ska ändras till kulturmiljölagen. Förslaget innebär följdändringar i annan lagstiftning där det förekommer hänvisningar till lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.

6.2 Lagens inledande bestämmelser

Regeringens förslag: Det ska framgå av den inledande bestämmelsen i lagen om kulturminnen m.m. att det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda kulturmiljön och att ansvaret för kulturmiljön delas av alla. Den inledande bestämmelsen ska även tydliggöra att lagens syfte är att tillförsäkra nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer.

Termen kulturminnesvård ersätts av termen kulturmiljöarbete i bestämmelsen om Riksantikvarieämbetets respektive länsstyrelsens uppgifter. Länsstyrelsens uppgifter på kulturmiljöområdet tydliggörs i samma bestämmelse genom förtydligandet att länsstyrelsen har ansvar för det statliga kulturmiljöarbetet i länet.

En upplysningsbestämmelse införs med en påminnelse om att lagen ingår i ett system av lagar, med bl.a. miljöbalken, plan- och bygglagen och skogsvårdslagen, som syftar till att ta till vara kulturmiljöns värden.

Kulturmiljöutredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen har föreslagit en delvis annan utformning av bestämmelserna.

Remissinstanserna: Flertalet av remissinstanserna stöder huvuddragen i utredningens förslag. Många remissinstanser, t.ex. *Stockholms universitet* och *länsstyrelserna i Dalarnas, Jämtlands och Uppsala län*, anser dock att det är olyckligt att omformulera portalparagrafen enligt utredningens förslag, eftersom den nationella dimensionen avseende kulturmiljön därmed utgår. Många remissinstanser, t.ex. *Riksantikvarieämbetet* och ett *flertal länsstyrelser*, framhåller också att det bör förtydligas vad länsstyrelsens utpekade roll inom kulturmiljöarbetet innebär. Ett

flertal remissinstanser lämnar synpunkter och alternativa förslag till formuleringar avseende lagens inledande bestämmelser.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen anser, i likhet med många remissinstanser, att det även fortsättningsvis bör framgå av den inledande bestämmelsen i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. att det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda kulturmiljön. Det är viktigt för att inget tvivel ska råda om den samhälleliga betydelse som tillmäts kulturmiljön.

Av den inledande bestämmelsen bör det även framgå att syftet med lagen är att tillförsäkra nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer. I denna formulering ryms det centrala och över tid giltiga syftet med lagen. De föreslagna nya nationella målen för kulturmiljöarbetet kommer till uttryck genom bestämmelsen om lagens syfte, som tydliggör kulturmiljöarbetets bidrag till en hållbar utveckling. Att bevara och tillgängliggöra en mångfald av kulturmiljöer kräver förståelse för den enskilda lämningens sammanhang och ett ansvarstagande för att olika perspektiv på kulturmiljön kan synliggöras.

Som ett led i den språkliga moderniseringen av lagen föreslår regeringen att termen kulturminnesvård byts ut mot termen kulturmiljöarbete i beskrivningen av Riksantikvarieämbetets och länsstyrelsens uppgifter. Regeringen delar också den syn som bl.a. *Riksantikvarieämbetet* och ett flertal *länsstyrelser* uttryckt att länsstyrelsens roll i kulturmiljöarbetet behöver förtydligas i lagen. Regeringen anser att ”tillsyn” är alltför begränsat i sammanhanget och föreslår därför att det i stället ska framgå av lagen att länsstyrelsen ”har ansvar för” det statliga kulturmiljöarbetet i länet. Det finns inte skäl att i lagtexten därutöver ytterligare utveckla länsstyrelsens roll. Även andra statliga myndigheter har dock delansvar för kulturmiljöarbetet i länet, enligt vad som anges i olika specialförfattningar. Det gäller t.ex. Riksantikvarieämbetets ansvar för hanteringen av statliga byggnadsminnen.

Länsstyrelsens ansvar omfattar tillämpningen av lagen om kulturminnen m.m. och andra författningar som berör kulturmiljöområdet, där länsstyrelsen har en utpekad roll. I länsstyrelsens ansvar ingår också att verka för att kulturmiljöns värden tas till vara i samhällsplanering och landskapsförvaltning och att främja samordning och samverkan inom kulturmiljöarbetet. Länsstyrelsen ska i sitt kulturmiljöarbete sträva efter att uppfylla de kulturpolitiska målen, de särskilda nationella målen för kulturmiljöarbetet och berörda delar av miljö kvalitetsmålen. Länsstyrelsen ska också sträva efter att kulturmiljöarbetet kontinuerligt förnyas och utvecklas.

Regeringen anser i likhet med utredningen att lagens koppling till annan lagstiftning bör förtydligas genom införandet av en upplysningsbestämmelse. Bestämmelsen bör innehålla en påminnelse om att även andra lagar innehåller bestämmelser om kulturmiljön, bl.a. miljöbalken, plan- och bygglagen (2010:900) och skogsvårdslagen (1979:429).

6.3 Ortnamn på meänkieli och namn som godkänts av Lantmäteriet

Regeringens förslag: Meänkieli ska omnämnas i hänsynsregeln om god ortnamnsned i lagen om kulturminnen m.m. och därmed så långt möjligt användas samtidigt med svenska, samiska och finska namn på kartor samt vid skyltning och övrig utmärkning i flerspråkiga områden.

Bestämmelsen om att namn som godkänts för offentlig kartproduktion även i andra sammanhang ska användas i sin godkända form, ändras till att i stället avse namn som godkänts av Lantmäteriet. Det förtydligas också att detta gäller i statlig och kommunal verksamhet.

Institutet för språk och folkminnets förslag överensstämmer i sak med regeringens. Institutet har dessutom föreslagit en hänvisning till det ortnamnsregister som Lantmäteriet upprätthåller.

Remissinstanserna: Näst intill samtliga remissinstanser som svarat på remissen tillstyrker eller har inget att invända mot förslaget att meänkieli ska omnämnas i bestämmelsen om god ortnamnsned. *Kammarrätten i Jönköping* har i huvudsak inte något att invända mot förslaget, men anser att konsekvensanalysen av förslaget inte tillräckligt utreder frågan om ökade kostnader och föreslår därför en annan språklig utformning av bestämmelsen. Samtliga remissinstanser som yttrar sig över förslaget att bestämmelsen om att namn som godkänts för offentlig kartproduktion även i andra sammanhang ska användas i sin godkända form, ska ändras till att i stället avse namn som godkänts för det nationella ortnamnsregistret hos Lantmäteriet tillstyrker också, eller har inget att invända mot förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Det allmänna har enligt 7 och 8 §§ språklagen (2009:600) ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska. Av 4 § andra stycket lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk framgår att det allmänna även i övrigt ska främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i Sverige. I förarbetena till den sistnämnda lagen konstaterade regeringen att insatser behövs för att främja bevarandet och synliggörandet av de nationella minoritetsspråken (prop. 2008/09:158 s. 28). Regeringen uttalade samtidigt att minoritetsspråkiga ortnamn är en värdefull del av det svenska kulturarvet som bör värnas aktivt och att statliga och kommunala myndigheter i sin verksamhet bör värna minoritetsspråkiga ortnamn och synliggöra minoritetsspråkens närvaro genom skyltning och annan utmärkning (s. 120).

Bestämmelsen om god ortnamnsned i 1 kap. 4 § lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. ska bl.a. säkerställa att minoritetsspråkiga ortnamn inte går förlorade. God ortnamnsned ska iakttas vid statlig och kommunal verksamhet. Bestämmelsen berör även ortnamn på nationella minoritetsspråk. Svenska, samiska och finska namn ska så långt möjligt användas samtidigt på kartor samt vid skyltning och övrig utmärkning i flerspråkiga områden. Den nuvarande lydelsen av bestämmelsen om god

ortnamnsedd innehåller endast en uppräknin av de samiska och finska språken. Meänkieli omnämnas inte, trots att Sverige i samband med ratifikationen av den europeiska stadgan för landsdels- och minoritetsspråk åtagit sig att främja användning och skyltning även på meänkieli (artikel 10.2.g).

Regeringen anser mot den angivna bakgrunden att meänkieli ska omnämnas särskilt i hänsynsregeln om god ortnamnsedd, vilket innebär att även namn på meänkieli så långt möjligt ska användas samtidigt som svenska, samiska och finska namn på kartor samt vid skyltning och övrig utmärkning i flerspråkiga områden.

Institutet för språk och folkminnen har också föreslagit att bestämmelsen om att namn som godkänts för offentlig kartproduktion även i andra sammanhang ska användas i sin godkända form, ska ändras till att i stället avse namn som godkänts för det nationella ortnamnsregistret hos Lantmäteriet. Bakgrunden är att med dagens förändrade principer för kartutgivning gäller inte samma förutsättningar som tidigare. Den tryckta kartan har, enligt Institutet för språk och folkminnen, i dag inte samma status och spridning utan ges ut i en betydligt mer begränsad omfattning.

Regeringen anser därför att en ändring bör genomföras i bestämmelsen om god ortnamnsedd. Remissinstanserna har ställt sig positiva till Institutet för språk och folkminnens förslag. Förslaget innebär dock en referens till ett register som inte är författningsreglerat. Det väsentliga syftet med bestämmelsen är att göra det tydligt att det är Lantmäteriets ställningstagande till ett ortnamn som ska vara normerande för dess användning. Regeringen föreslår därför att bestämmelsen ändras så att referensen till offentlig kartproduktion ersätts med en referens till Lantmäteriets godkännande, oavsett vilken form detta tar sig. I bestämmelsen bör det samtidigt förtydligas att detta gäller i statlig och kommunal verksamhet. Kommunal verksamhet innefattar såväl kommuner som landsting.

7 Regleringen avseende fornminnen

7.1 Termen fast fornlämning

Regeringens förslag: Termen fast fornlämning ersätts med fornlämning.

Kulturmiljöutredningens förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Alla remissinstanser som yttrar sig i frågan tillstyrker utredningens förslag.

Skälen för regeringens förslag: Som ett led i att förenkla regleringen av fornlämningar anser regeringen att termen fast fornlämning i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. bör ersättas med fornlämning. En sådan förändring innebär, som utredningen påvisat, att lagen anpassas till det sedvanliga bruket av termen. Regeringen delar utredningens syn att denna förenkling inte riskerar att förlora i pedagogiskt värde, utan

Prop. 2012/13:96 tvärtom leder till en ökad tydlighet eftersom termen kommer att överensstämma med gängse språkbruk. Förslaget innebär följdändringar i miljöbalken och expropriationslagen (1972:719).

7.2 Ett förtydligande av fornlämningsbegreppet

Regeringens förslag: Termen skeppsvrak ändras till fartygslämning och märklighetsrekvisitet utgår avseende byggnader och byggnadsverk. Den nuvarande särregleringen i form av en tidsgräns om hundra år för fartygslämningar (skeppsvrak) utgår och samma regelverk ska gälla för dessa som för övriga lämningar.

Ett förtydligande införs som innebär att en lämning som kan antas ha tillkommit eller, i fråga om fartygslämning, förlist 1850 eller senare inte omfattas av den allmänna definitionen.

Kulturmiljöutredningens förslag: Utredningen föreslår att lagens allmänna definition av fornlämning ska förtydligas genom en avgränsning som innebär att endast lämningar som kan antas ha tillkommit före 1750 ges ett allmänt skydd. Uppräkningen av olika fornlämningskategorier samt rekvisiten forna tider och äldre tiders bruk föreslås vidare utgå och definitionen av fornlämningsbegreppet kompletteras med en särskild reglering i fråga om vissa typer av lämningar. Gravar, gravbyggnader och gravfält samt kyrkogårdar och andra begravningsplatser som är varaktigt övergivna ska oavsett ålder utgöra fornlämningar. Skeppsvrak ska utgöra fornlämning om det kan antas att skeppet förlist före 1900. Bestämmelsen om naturbildningar och lämningar efter äldre kult ska förtydligas.

Remissinstanserna: Remissinstanserna är splittrade i frågan om en årtalsgräns för det allmänna fornlämningsskyddet. Ett mindre antal remissinstanser delar utredningens samlade bedömningar och ser den föreslagna tidsgränsen som rimlig, t.ex. *Svea hovrätt*, *Boverket*, *Jordbruksverket*, *Västra Götalands läns landsting* och *Lantbrukarnas riksförbund*. En stor grupp remissinstanser delar utredningens uppfattning att fornlämningsbegreppet behöver bli tydligare, men ser inte utredningens förslag om en tidsgräns vid 1750 som rimlig utifrån kulturhistoriska eller praktiska hänsyn. Vissa av dessa remissinstanser, t.ex. *Statens historiska museer* och *länsstyrelserna i Gävleborgs, Västernorrlands och Örebro län*, anser att ökad tydlighet främst kan uppnås genom bättre informationssystem och en tydligare tillämpning av gällande regelverk.

Många av de remissinstanser som ställer sig bakom huvuddragen i utredningens problembeskrivning delar dock också utredningens uppfattning att även lagens definition av fornlämning behöver förändras för att nå ökad tydlighet. En sådan förändring kan enligt flera remissinstanser innebära att en tidsgräns införs, men förlagd senare än enligt utredningens förslag. Detta uttrycks bl.a. av *länsstyrelserna i Kronobergs, Skåne, Stockholms, Västmanlands, Västra Götalands och Östergötlands län*, *Riksförbundet Sveriges museer*, *Sveriges Hembygdsförbund* och *Norbergs kommun*.

Riksantikvarieämbetet avstyrker förslaget om att ett åldersrekvisit ska införas och menar i första hand att lagtexten bör utformas så att endast ett urval av lämningar skyddas, genom att regeringen bemyndigas att föreskriva vilka typer av lämningar som ska utgöra fornlämningar. I andra hand föreslår *Riksantikvarieämbetet* ett senare åldersrekvisit än det utredningen föreslagit.

En tredje grupp av remissinstanser avfärdar utredningens slutsatser rörande fornlämningskyddet som helhet och lyfter fram argument för att den rådande ordningen bör bestå. Dessa instanser, t.ex. *Riksarkivet*, *länsstyrelsen i Dalarna*, *Stockholms universitet*, *Uppsala universitet*, *Kalmar läns museum* och *Stiftelsen Kulturmiljövård*, ser bl.a. risker för att värdefulla delar av kulturarvet ska gå förlorade.

Flertalet av de remissinstanser som yttrar sig i frågan om att uppräkningslistan av olika fornlämningskategorier ska utgå har inga invändningar mot huvuddragen i utredningens förslag. *Stockholms universitet* och *Uppsala universitet* är kritiska till förslaget. Vissa remissinstanser, bl.a. *Riksantikvarieämbetet*, framhåller dock att utredningens förslag till särreglering av vissa kategorier är inkonsekvent.

P2 Svenskt vrakskydd anser bl.a. att termen skeppsvrak bör ersättas av fartygslämning, för att den marinarknologiska tillämpningen inte ska avvika från sjölagens (1994:1009) definition av begreppet skepp och att även vrak efter flygfarkoster särskilt borde omnämnas i lagen.

Skälen för regeringens förslag

Inledning

Fornlämningar är spår efter mänsklig verksamhet. I lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. anges genom en allmän definition vad som är en fornlämning och som därmed omfattas av lagens skydd. Den allmänna definitionen består av ett antal rekvisit, lämningar efter människors verksamhet i forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna, vilka kompletteras med en uppräkningslista av olika fornlämningskategorier.

Regeringen delar den uppfattning som kommer till uttryck i utredningens förslag, att det är av stor vikt att förtydliga definitionen av fornlämning och tillämpningen av denna för att öka möjligheterna att leva i, bruka och utveckla kulturskyddade fastigheter och miljöer. Regeringens bedömning är också att detta bör ske genom att lagen förtydligas, att tillämpningen blir mer enhetlig och att möjligheterna för den enskilde att få information om fornlämningsförekomst förbättras (se även avsnitt 11.1 och 11.2).

Regeringen anser att en förtydligad definition av fornlämningsbegreppet bör uppfylla vissa centrala kriterier. Den bör vara hållbar i ett långt tidsperspektiv, ge utrymme för den antikvariska praktikens utveckling i samklang med den vetenskapliga forskningen och skapa förutsättningar för tydlighet och rättssäkerhet i tillämpningen. Den bör samtidigt inte innebära någon väsentlig förändring avseende principerna för vilka lämningar som betraktas som fornlämningar.

De problem som en förtydligad definition syftar till att lösa kommer till uttryck i *Riksantikvarieämbetets* yttrande över utredningens förslag. Myndigheten framhåller att lagstiftningen med tiden har blivit svårhanterad. Dagens kulturminneslagstiftning var ursprungligen tänkt för ”självklara” lämningar från perioder där de är de enda (eller nästan de enda) källorna till kunskap om den tidens samhälle. Myndigheten framhåller att kunskapsutvecklingen emellertid har visat att lämningar från senare tider inte bara kan ge kunskap som kompletterar skriftliga källor, utan även kunskap som kontrasterar mot och ifrågasätter dessa. Sådana lämningar, som dessutom inte sällan värderas högt av allmänheten, bör betraktas som fornlämningar. Å andra sidan har alla av dem inte ett högt kulturhistoriskt värde. Det innebär enligt myndigheten att alltför många lämningar kan falla inom rekvisiten för fast fornlämning, och lagen ger inte möjlighet till urval.

Riksantikvarieämbetet instämmer i att det finns problem med lagen och hur den tillämpats och att det finns kritik från ägare, brukare m.fl. som ska tas på allvar. Anspråken ska vara rimliga och realistiska och motiven för dem tydliga. I annat fall kan legitimiteten undergrävas.

Myndigheten framhåller vidare att tanken med en lagstiftning för fornlämningar inte har varit att skydda alla upptänkliga spår efter människor. Det vore orimligt. Svårigheten kan sägas uppstå när tiden inte fått gallra, utan samtidigt måste stå för gallring. Då aktualiseras t.ex. rättvisaspekter såsom varför någons liv och historia är viktigare än någon annans.

Riksantikvarieämbetet påtalar också att eftersom det följer av lagen att en lämning är en fast fornlämning, dvs. det behövs inget beslut, så innebär detta att om en kategori bedöms uppfylla rekvisiten gäller det alla enskilda lämningar oavsett om det kulturhistoriska värdet är högt eller lågt. Riksantikvarieämbetet har länge ansett det vara orimligt att hävda skyddet av alla lämningar från senare tider som faller in under lagen. Torplämningar och kolbottnar ryms t.ex. utan tvivel in under rekvisiten. Alla kända sådana lämningar har ändå inte registrerats som fasta fornlämningar i fornminnesregistret utan endast ett urval före vissa tidpunkter. Detta har, enligt myndigheten, skett för att upprätthålla lagens anda och legitimitet.

Införande av en tidsgräns

Regeringen anser att Riksantikvarieämbetets problembeskrivning i allt väsentligt är riktig. Regeringen delar också den uppfattning som flera remissinstanser uttrycker, nämligen att det behövs en tydlig gränsdragning mellan äldre och yngre lämningar. Lagstiftningen som rör fornlämningar har formats för att hantera lämningar från äldre tider och regeringen bedömer att detta syfte även bör vara gällande i framtiden. Regeringen föreslår därför att en tidsgräns ska införas i lagen. En tidsgräns bidrar till att öka tydligheten och i förlängningen rättssäkerheten. För såväl myndigheter som enskilda blir lagens tillämpning och långsiktiga påverkan på markanvändningen mer förutsebar. En tidsgräns innebär att yngre lämningar inte per automatik utgör fornlämningar när lagens övriga rekvisit är uppfyllda.

Många remissinstanser har framhållit 1850 som en lämplig tidsgräns. De kulturhistoriskt betingade skälen handlar om att 1800-talets mitt utgör tidpunkten för det moderna Sveriges framväxt. Remissinstanserna framhåller bl.a. att omvandlingen från ett traditionellt, agrart och ruralt till ett sekulärt, industriellt och urbant samhälle på allvar inleddes under 1860-talet. Vidare framhålls att urbaniseringsprocesserna vid mitten av 1800-talet blivit mer märkbara, att den stora jordbruksreformen inföll i samband med skiftena under 1800-talet och vidare att Sverige under en förhållandevis kort period på 1850- och 1860-talen omvandlas fullständigt och att många företeelser med medeltida anor försvinner; Kommunal-lagarna och representationsreformen avskaffar den gamla förvaltningen, industrialiseringen och det moderna skogsbruket inleds, kommunikationsnäten byggs ut, medievärlden förändras och näringsfrihet och frihandel införs. I fråga om de fysiska uttrycken i landskapet inleds den moderna stadsplaneringen i och med införandet av 1874 års byggnadsstadga. Regeringen anser att de överväganden som många remissinstanser gör i dessa delar är rimliga.

Regeringen anser också, utifrån utredningens kartläggningar och de samlade remissvaren, att en tidsgräns satt vid 1800-talets mitt är väl förenlig med den nuvarande tillämpningen av lagstiftningen. Ytterst få lämningar som tillkommit 1850 eller senare torde i dagens tillämpning betraktas som fornlämningar. Undantaget är fartygslämningar (skeppsvrak) som enligt gällande rätt utgör fornlämning om minst ett hundra år gått sedan skeppet blev vrak. Tidsgränsen 1850 bedöms inte heller medföra att några större dateringsproblem uppstår.

Regeringen föreslår mot denna bakgrund att ett förtydligande införs som innebär att en lämning som kan antas ha tillkommit eller, i fråga om fartygslämning, förlist 1850 eller senare inte omfattas av den allmänna definitionen av fornlämning.

Fornlämningsbegreppet kvarstår

Regeringen föreslår ingen väsentlig förändring av den nuvarande definitionen av fornlämningsbegreppet såsom detta kommer till uttryck i 2 kap. 1 § lagen om kulturminnen m.m. Den gällande definitionen av fornlämningsbegreppet bör kvarstå, med undantag för att termen skeppsvrak ändras till fartygslämning och att märklighetsrekvisitet utgår avseende byggnader och byggnadsverk. Regeringen anser följaktligen att det är viktigt att den antikvariska bedömningen av fornlämningar fortsätter i samma form och enligt samma principer som nu. Det är dock givetvis nödvändigt att uttolkningen av fornlämningsdefinitionen även fortsättningsvis utvecklas i takt med forskningen och att synen på vilka lämningar som ska utgöra fornlämningar därmed kan förändras. En sådan tillämpning förutsattes redan vid lagens tillkomst och hade även tidigare gällt enligt lagen (1942:350) om fornminnen (jfr prop. 1987/88:104 s. 35).

Att rekvisitet ”forna tider”, till skillnad från vad utredningen föreslagit, kvarstår samtidigt som en tidsgräns införs föranleds av regeringens intention att inte ändra grunden för fornlämningsbegreppets nuvarande tillämpning. I propositionen till 1942 års lag (prop. 1942:8 s 34 f.) uttalade departementschefen bl.a. att det var uppenbart att det inte endast

var minnesmärken från forntiden som avsågs och att lämningar från långt senare av allmänheten ansågs härröra från forna tider. I den departementspromemoria som kom att ligga till grund för förslaget till lag om kulturminnen m.m. anges att uttalandet tolkats av Riksantikvarieämbetet på så sätt att en vidgning av fornlämningsbegreppet – inom ramen för lagtextens preciseringar – förutsätts äga rum över tiden allt eftersom den allmänna synen på fornlämningar förändras (DsU 1987:9).

Uttrycket forna tider har således inte endast syftat till att vara tidsangivande, utan innefattar ett tolkningsutrymme som medger en differentierad syn på vilken ålder som svarar mot olika kategorier av lämningar. Någon ändring i detta avseende är inte avsedd. I fråga om en lämning som kan antas ha tillkommit 1850 eller senare är det särskilt angeläget att bedöma om det verkligen finns skäl att anse att denna har tillkommit under vad som kan betraktas som forna tider. Införandet av en tidsgräns innebär dock att lämningar som kan antas ha tillkommit 1850 eller senare inte åtnjuter det generella lagskydd som gäller omedelbart, utan det krävs ett förvaltningsbeslut i det enskilda fallet. Detta är viktigt för att göra tillämpningen av lagen rimlig, tydlig och förutsägbar och för att dess grundläggande syfte, dvs. att skydda lämningar från äldre tider, långsiktigt ska kunna upprätthållas.

Genom att den kompletterande tidsgränsen sätts vid 1800-talets mitt bedömer regeringen att det inte finns behov av några särregleringar av fornlämningskategorier av det slag utredningen föreslagit. Inte heller i övrigt finns det tillräckliga skäl att ändra rekvisiten för den allmänna definitionen av fornlämningsbegreppet. Vissa ändringar föreslås dock beträffande enskilda fornlämningskategorier. När det gäller den fornlämningskategori som upptar byggnader och byggnadsverk bör det nuvarande märklighetsrekvisitet utgå, en ändring som korresponderar med den föreslagna ändringen avseende kvalifikationsgrunden för byggnadsminnesförklaring (se avsnitt 9.1). I fråga om den kategori som avser naturbildningar bör dock märklighetsrekvisitet kvarstå eftersom det där har en annan innebörd.

Med beaktande av de synpunkter *P2 Svenskt vrakskydd* lämnat i fråga om begreppet skeppsvrak bör detta ersättas av fartygslämning. Syftet med ändringen är att undvika att termen uppfattas som syftande på legaldefinitionen av skepp, som enligt 1 kap. 2 § sjölagen (1994:1009) definieras som ett fartyg vars skrov har en största längd av minst tolv meter och en största bredd av minst fyra meter. Fartygslämning är dessutom den benämning som numera används av Riksantikvarieämbetet och andra berörda i dessa sammanhang. Den nya termen har vidare den fördelen att det även inbegriper lämningar efter luftfartyg, som också bör omfattas av denna fornlämningskategori. När det gäller kategorin luftfartyg, som i sin helhet torde kunna hänföras till tiden efter 1850, innebär förändringen att möjligheter skapas för att förklara sådana lämningar för fornlämning (se avsnitt 7.3).

För fartygslämningar föreslås den nuvarande hundraårsgränsen utgå och därmed kommer samma regelverk att gälla för dessa som för övriga lämningar. Erfarenheterna av en rörlig tidsgräns avseende skeppsvrak har inte varit i alla delar positiv. En sådan gräns har medfört risk för att intressen av bärgning och av att samla sjöfynd riktas mot de vrak som närmar sig hundraårsgränsen, eftersom dessa saknar skydd enligt nu-

varande bestämmelser. Samma tidsgräns ska, på motsvarande sätt som i dag, gälla även i fråga om fartygslämningar utanför gränserna för nationell jurisdiktion.

För de fartygslämningar som kan antas ha tillkommit genom förlisning 1850 eller senare ska, på motsvarande sätt som för andra lämningar, fortsättningsvis gälla att länsstyrelsen behöver fatta särskilda förvaltningsbeslut för att dessa ska utgöra fornlämning (se avsnitt 7.3).

7.3 Skydd av lämningar som tillkommit 1850 eller senare

Regeringens förslag: Länsstyrelsen får genom beslut i det enskilda fallet förklara en lämning som kan antas ha tillkommit eller, i fråga om fartygslämning, förlit 1850 eller senare för fornlämning om det finns särskilda skäl med hänsyn till dess kulturhistoriska värde.

Länsstyrelsens beslut ska gälla omedelbart, även om det överklagas.

Kommunen ska få överklaga länsstyrelsens beslut om att förklara en lämning eller fartygslämning för fornlämning.

Regeringens bedömning: Det finns i övrigt inte skäl att införa regler om fornlämningsförklaring.

Kulturmiljöutredningens förslag: Utredningen föreslår att bestämmelserna om fornlämningar, genom en särskild ordning för fornlämningsförklaring och efter beslut i det enskilda fallet, även ska gälla för lämningar som inte omfattas av förslaget till ny definition av fornlämningsbegreppet eller särregleringen avseende vissa lämningstyper. Detta ska gälla under förutsättning att lämningen har ett högt kulturhistoriskt värde och är varaktigt övergiven. Vid länsstyrelsens prövning ska hänsyn tas även till enskilda intressen och gränserna för fornlämningsområdet samtidigt bestämmas. En fråga om fornlämningsförklaring ska kunna väckas genom ansökan eller tas upp på länsstyrelsens eget initiativ. Innan en lämning förklaras för fornlämning ska markägare och rättighetsinnehavare till mark eller vatten ges tillfälle att yttra sig.

Under det att frågan behandlas av länsstyrelsen får inga åtgärder vidtas på lämningen. I ett beslut om fornlämningsförklaring ska skälen för beslutet anges. Beslutet ska kungöras om det inte är uppenbart obehövt. Markägare och innehavare av särskild rätt till fastigheten ska få ersättning av allmänna medel om ett beslut om fornlämningsförklaring innebär att pågående markanvändning inom berörd del av fastigheten avsevärt försvåras. Beslut om ersättning fattas av länsstyrelsen. I fråga om ersättning ska expropriationslagen (1972:719) tillämpas i den mån avvikande bestämmelser inte meddelas i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. Länsstyrelsen ska i det enskilda fallet få besluta att upphäva skyddet för en fornlämning om den saknar eller endast har ringa kulturhistoriskt värde.

Remissinstanserna: Ett antal remissinstanser delar utredningens uppfattning att fornlämningsförklaring kan vara en möjlighet att skydda yngre lämningar. Ett flertal remissinstanser, t.ex. *Riksantikvarieämbetet*,

Statens historiska museer och flertalet av länsstyrelserna, lämnar dock synpunkter av den innebörden att det givet fornlämningsförklaringens föreslagna roll i systemet för fornlämningskydd finns praktiska och principiella problem med förslaget. Till exempel att utredningen underskattat omfattningen av länsstyrelsens ökade arbetsuppgifter med anledning av förslaget. Flera remissinstanser, t.ex. *länsstyrelserna i Västernorrlands och Örebro län*, framhåller dock samtidigt att det är nödvändigt med en beslutsordning för yngre lämningar om det införs en tidsgräns i lagen.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Regeringen är angelägen om att införandet av en tidsgräns i lagen inte ska leda till att möjligheten att skydda yngre kulturhistoriskt värdefulla lämningar som fornlämningar försvinner. Det är utifrån insikten att den historiska utvecklingen inte är linjär, utan tvärtom mycket variationsrik, viktigt att värna denna möjlighet. Regeringen föreslår därför att länsstyrelsen bemyndigas att meddela beslut om att förklara en enskild lämning från 1850 eller senare för fornlämning om det finns särskilda skäl med hänsyn till dess kulturhistoriska värde.

I första hand bör de kulturhistoriska sammanhangen från den moderna tiden skyddas genom övriga regleringar i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m., miljöbalken, plan- och bygglagen (2010:900) och skogsvårdslagen (1979:429). Sådana särskilda skäl som krävs för att länsstyrelsen ska fatta ett beslut om att en lämning som tillkommit 1850 eller senare ska vara fornlämning kan t.ex. vara att lämningen ingår i ett betydelsefullt kulturhistoriskt sammanhang eller kan ge viktig kunskap som kompletterar skriftliga källor. Regeringen anser att förslaget kommer att medföra att intresset för yngre lämningar ökar liksom medvetenheten om dessa lämningars kulturhistoriska värden.

Regeringen bedömer att behovet av att skydda lämningar som kan antas ha tillkommit 1850 eller senare inte föranleder införandet av en särskild ordning för fornlämningsförklaring av det slag utredningen föreslagit. Samma ordning ska gälla för dessa lämningar som för de lämningar som uppfyller kraven enligt den allmänna definitionen av fornlämningsbegreppet. De problem som flera remissinstanser påpekat rörande utredningens förslag om fornlämningsförklaring undviks genom att tidsgränsen bestäms till 1850 i stället för 1750 och att inget särskilt förfarande för fornlämningsförklaring införs.

Genom kravet på att länsstyrelsen ska meddela särskilda beslut ges möjlighet för den enskilde att få frågan överprövad av allmän förvaltningsdomstol enligt de nuvarande bestämmelserna om överklagande i lagen om kulturminnen m.m. Allmänna förutsättningar för överklagande av förvaltningsbeslut kommer då att gälla med bl.a. krav, enligt 22 § förvaltningslagen (1986:223), på att beslutet ska angå klaganden och ha gått honom eller henne emot. Under den tid länsstyrelsens beslut överprövas, dvs. innan det vunnit laga kraft, bör lämningen omfattas av det allmänna skyddet för fornlämningar. Länsstyrelsens beslut om att förklara en lämning eller fartyglämning för fornlämning ska därför gälla omedelbart.

Kommunen bör, i likhet med vad som i dag gäller för bl.a. beslut om fornlämningsområden, ha möjlighet att överklaga länsstyrelsens beslut om att förklara en enskild lämning för fornlämning.

Regeringens förslag: Hundraårsgränsen för sådana fornfynd som när de hittas inte påträffas i eller vid en fornlämning och har samband med denna (s.k. lösfynd), ersätts med ett krav på att föremålet ska kunna antas vara från tiden före 1850.

Påträffade fornfynd, som ska tillfalla eller hembjudas staten, ska inte längre anmälas hos Riksantikvarieämbetet eller ett länsmuseum utan endast hos en länsstyrelse eller polismyndighet eller, i fråga om fornfynd som hör till en fartygslämning, även till Kustbevakningen.

Kulturmiljöutredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag. Utredningen föreslår dock en tidsgräns vid 1750.

Remissinstanserna: Remissinstansernas inställning är i princip densamma i denna fråga som beträffande införandet av en tidsgräns för fornlämningskyddet (se avsnitt 7.2). Vikten av att harmonisera skyddet för fornfynd och fartygslämningar lyfts dock fram av flera remissinstanser, bl.a. *Riksantikvarieämbetet* och *Statens maritima museer*.

Skälen för regeringens förslag: Fornfynd är enligt 2 kap. 3 § lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. föremål som påträffas i eller vid en fornlämning och har samband med denna, eller påträffas under andra omständigheter och kan antas vara minst etthundra år gamla (s.k. lösfynd). I fråga om lösfynd föreslår regeringen att en fast gräns införs i tidsmässig överensstämmelse med skyddet av fornlämningar. Att gränsen därmed flyttas bakåt i tiden jämfört med den nuvarande hundraårsgränsen medför troligen att något färre fynd kommer att omfattas av de särskilda regler som gäller för lösfynd, som tillfaller upphittaren, men där denne under vissa förutsättningar kan ha en hembudsskyldighet gentemot staten. Genom denna reglering uppnås emellertid en enhetlighet där 1850 utgör en gemensam brytpunkt för fornlämningar och fornfynd. Detta har efterfrågats av ett flertal remissinstanser och regeringen delar uppfattningen att det är av stor betydelse för att öka tydligheten för den enskilde när det gäller vad som utgör fornminnen. Att något färre fynd kan komma att omfattas av hembudsskyldigheten bedöms endast få marginella konsekvenser för statens möjligheter att tillvarata värdefulla arkeologiska föremål.

Länsstyrelsen har ansvar för det statliga kulturmiljöarbetet i länet. Den som påträffar fornfynd, som ska tillfalla eller hembjudas staten, bör därför inte längre anmäla detta hos Riksantikvarieämbetet eller ett länsmuseum utan hos en länsstyrelse eller polismyndighet eller, i fråga om fornfynd som hör till en fartygslämning, även till Kustbevakningen.

7.5 Ett förtydligt ansvar för att efterforska fornlämningsförekomst

Regeringens förslag: Det förtydligas att den enskildes ansvar att ta reda på om en fornlämning berörs av ett arbetsföretag ska fullgöras genom inhämtande av information från länsstyrelsen.

Kulturmiljöutredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens förslag. Utredningen har föreslagit att det ska förtydligas hur den enskilde kan fullgöra sitt ansvar och att detta bör ske genom information från Riksantikvarieämbetet eller länsstyrelsen. Utredningen har vidare föreslagit att det ska finnas en direkt skyldighet att underrätta sig om fornlämningsförekomst när det gäller platser med redan kända fornlämningar eller områden med tät fornlämningsförekomst.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser som yttrar sig i denna fråga tillstyrker utredningens förslag, men lämnar samtidigt förslag till kompletteringar och förtydliganden. Några remissinstanser, t.ex. *Länsstyrelsen i Kalmar län* och *Jönköpings läns museum*, anser att regleringen av ansvaret ska skärpas ytterligare. Några få instanser, bl.a. *länsstyrelserna i Hallands* och *Uppsala län*, pekar på att förslaget innebär ökade krav på länsstyrelsen. *Riksantikvarieämbetet* anser att efterforskning av fornlämningsförekomst i närheten av en fornlämning eller i ett område med tät fornlämningsförekomst ska ske genom kontakt med länsstyrelsen.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen delar utredningens uppfattning att formerna för att efterforska om en fornlämning berörs av ett arbetsföretag bör förtydligas. Det är viktigt för såväl den enskilde som för berörda myndigheter att detta tydligt framgår av lagen. Regeringen delar också den syn som *Riksantikvarieämbetet* framhållit, nämligen att det ska framgå av lagen att det är till länsstyrelsen som den enskilde ska vända sig i dessa ärenden. En sådan ordning förutsattes redan vid lagens tillkomst (prop. 1987/88:104 s. 39), men framgår inte med önskvärd tydlighet av lagtexten. Länsstyrelsen har ansvar för det statliga kulturmiljöarbetet i länet och bör mot denna bakgrund uttryckligen pekas ut som den instans den enskilde bör inhämta information från i dessa frågor. Regeringen ser inte skäl att härutöver särskilt omnämna vissa situationer i lagen där den enskilde ska efterforska fornlämningsförekomst, eftersom den nuvarande bestämmelsen får anses tillräckligt tydlig i detta avseende och en mer genomgripande ändring skulle kunna föra med sig nya tillämpningsproblem.

Regeringen bedömer att förslaget endast innebär marginella förändringar för länsstyrelsen som redan i dag har uppgiften att regionalt informera om fornlämningsförekomst.

7.6 Länsstyrelsens tillstånd för ingrepp i en fornlämning

Regeringens förslag: Den bestämmelse som anger i vilka fall länsstyrelsens tillstånd krävs för ingrepp i en fornlämning harmoniseras med bestämmelserna om vilka åtgärder som är förbjudna att vidta på en fornlämning respektive vilka gärningar avseende fornlämningar som utgör fornminnesbrott.

Kulturmiljöutredningen lämnar inget förslag i denna fråga.

Remissinstanserna: *Riksantikvarieämbetet* har påtalat att bestämmelsen om vilka åtgärder som kräver länsstyrelsens tillstånd för att få vidtas

på en fornlämning inte är kongruent med övriga bestämmelser i lagen som hänvisar till olika typer av åtgärder, ändringar och skador på en fornlämning. I övrigt berörs inte denna fråga av remissinstanserna.

Skälen för regeringens förslag: Av 2 kap. 6 § lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. följer att det är förbjudet att rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning utan tillstånd enligt samma kapitel. Genom en uppräknig i 21 § första stycket 2 straffbeläggs samma gärningar som fornminnesbrott och kan föranleda böter eller fängelse i sex månader. I 2 kap. 12 § anges vilka typer av ingrepp i en fornlämning som kräver länsstyrelsens tillstånd. Sist nämnda bestämmelse anger endast ingrepp som avser att rubba, ändra eller ta bort en fornlämning.

Dessa olikheter i uttryckssätt bidrar inte till tydlighet i lagen. Bestämmelserna bör i stället harmoniseras och den utförligare beskrivningen av olika ingrepp i en fornlämning bör därför anges även i bestämmelsen om krav på länsstyrelsens tillstånd.

7.7 En särskild straffbestämmelse med endast böter i straffskalan för brott mot föreskrifter och beslut om fornlämningsområden

Regeringens förslag: En särskild straffbestämmelse införs som avser överträdelse av föreskrifter och beslut som meddelats för fornlämningsområden. Påföljden ska vara böter. Fängelse utgår därmed som möjligt straff för detta brott.

Kulturmiljöutredningen lämnar inget förslag på detta område.

Skälen för regeringens förslag: Ett blankettstraffstadgande är en straffbestämmelse som inte i sig helt beskriver det beteende som är straffbelagt utan t.ex. hänvisar till en annan bestämmelse i samma författning eller i en separat författning på samma eller lägre konstitutionell nivå. Det kan t.ex. vara fråga om en straffbestämmelse i en lag som sanktionerar överträdelser av en föreskrift meddelad av regeringen eller en förvaltningsmyndighet. Högsta domstolen har i rättsfallet NJA 2005 s. 33 kommit fram till att det får anses att regeringsformens regler om fördelning av normgivningsmakt inte tillåter att förvaltningsmyndigheter och kommuner fyller ut blankettstraffstadganden med fängelse i straffskalan på ett sådant sätt att den gärning som härigenom straffbeläggs anges helt eller i det väsentliga i deras föreskrifter.

Enligt 2 kap. 9 § första stycket lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. får regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddela föreskrifter om vad allmänheten ska iakta inom och i närheten av områden som avses i 2 § (fornlämningsområden). Enligt andra stycket får sådana föreskrifter, under vissa närmare angivna förutsättningar, även meddelas för en plats där fornfynd har påträffats. Av tredje stycket följer vidare att länsstyrelsen får besluta om användningen av mark i närheten av fornlämningsområden under förutsättning att den pågående markanvändningen inte försvåras. Fjärde stycket innehåller en bestämmelse om kungörande av beslut om föreskrifter. I 9 § förordningen (1988:1188)

om kulturminnen m.m. har regeringen bemyndigat länsstyrelsen att meddela sådana föreskrifter som avses i den aktuella bestämmelsen. Överträdelse av länsstyrelsens föreskrifter eller beslut som meddelats med stöd av 2 kap. 9 § lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. kan medföra ansvar enligt 21 a § samma kapitel. Av denna bestämmelse följer, såvitt nu är i fråga, att den som av uppsåt eller oaktsamhet bryter mot sådana föreskrifter eller beslut döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

Regeringen har i lagrådsremissen gjort bedömningen att den aktuella straffbestämmelsen därför utgör ett otillåtet blankettstraffstadgande och att Högsta domstolens ovan nämnda avgörande därmed skulle innebära att fängelse inte kan anses ingå i straffskalan för brott mot länsstyrelsens föreskrifter och beslut i det enskilda fallet avseende fornlämningsområden.

Lagrådet, som i och för sig inte har någon invändning mot det framlagda förslaget, är däremot inte övertygat om att det är nödvändigt med en ändring av de skäl som anförts i remissen. Lagrådet har under senare tid i ett par yttranden (se prop. 2011/12:59 s. 71 f och prop. 2011/12:109 s. 73 f) tagit upp frågan om blankettstraffbud och innebörden, vad gäller tillåtlighet och konstruktion, av det i remissen åberopade och andra avgöranden av Högsta domstolen. Lagrådet har därvid bl.a. uttalat att goda skäl talar för att det förbud enligt regeringsformen mot utfyllnad av blankettstraffbud med fängelse i straffskalan som Högsta domstolen lagt till grund för sina avgöranden endast omfattar fall där den norm som det hänvisas till ska uppfattas som en del av själva straffbestämmelsen. Detta innebär enligt Lagrådet att det i och för sig inte skulle föreligga något hinder mot att ha en straffbestämmelse med fängelse i straffskalan för överträdelser av föreskrifter som utfärdats av en myndighet så länge som det står klart att kravet på uppsåt (eller oaktsamhet) gäller i förhållande till förekomsten av och innehållet i den överträdde föreskriften. Enligt Lagrådet förefaller det också troligt att den aktuella straffbestämmelsen ska uppfattas på detta sätt. Någon lagändring skulle i så fall inte vara nödvändig.

Regeringen anser emellertid, även med beaktande av vad Lagrådet anfört, att övervägande skäl talar för att bestämmelsen i dess nuvarande utformning är att betrakta som ett otillåtet blankettstraffstadgande och att det i vart fall finns anledning att undanröja den tvekan som kan uppstå vid tillämpningen.

Ett sätt att komma till rätta med detta problem skulle kunna vara att föra upp bestämmelserna i fråga på en högre normgivningsnivå. Närmast till hands ligger då föreskrifter meddelade av regeringen genom förordning. En sådan ordning kan dock inte anses ändamålsenlig, bl.a. med hänsyn till behovet av flexibilitet, och att förordningsformen knappast lämpar sig för denna typ av föreskrifter.

Regeringen anser i stället att straffskalan för brott mot nämnda föreskrifter och beslut inte längre ska innehålla fängelse utan endast böter, vilket kräver att en särskild straffbestämmelse införs. Denna ändring innebär i praktiken inte någon avsevärd skillnad eftersom ett bötesstraff som huvudregel utgör påföljden för brott med böter eller fängelse i högst sex månader i straffskalan. Högsta domstolens avgörande innebär i praktiken också att en domstol i det enskilda fallet, enligt vad som brukar benämnas grundlagskonform tillämpning, inte kan döma till fängelse

enligt ett otillåtet blankettstraffstadgande. Genom förslaget undanröjs tvekan om huruvida den aktuella bestämmelsen utgör ett grundlagsenligt blankettstraffstadgande och länsstyrelsen kan även fortsättningsvis fylla ut detta med föreskrifter och beslut.

Prop. 2012/13:96

8 Regleringen avseende metallsökare

Regeringens bedömning: Regelverket avseende metallsökare bör förtydligas på ett sådant sätt att det både står i överensstämmelse med EU-rätten och ger skydd för kulturarvet.

Regeringens förslag: Bestämmelsen om tillståndsprövningen ska förtydligas så att det framgår att tillstånd att medföra och använda metallsökare får lämnas endast för verksamhet som antingen avser sökning efter annat än fornynd eller ingår i vetenskaplig forskning hos det allmänna.

En bestämmelse som anger vilka uppgifter ett beslut om tillstånd ska innehålla och att ett beslut får förenas med de villkor som behövs för att säkerställa att metallsökare inte används i strid med lagen om kulturminnen m.m. ska tas in i lagen.

Riksantikvarieämbetets förslag innehåller två alternativ. Den första lösningen innebär att ett licensieringssystem införs – en s.k. metall-sökarlicens. Den andra lösningen innebär att det blir fritt att leta efter annat än fornynd. Öland och Gotland föreslås vara undantagna i båda fallen. Riksantikvarieämbetet har förordat den första lösningen, dvs. införandet av ett licensförfarande.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som närmare anger sin inställning är en majoritet kritiska till förslagen. Särskilt länsstyrelserna och läns museerna är kritiska. En rad remissinstanser avstyrker helt de båda förslagen, framför allt med hänvisning till en ökad risk för plundring av kulturarvet.

Kulturmiljöutredningens förslag överensstämmer i sak med regeringens med undantag för att utredningen föreslagit att länsstyrelsen vid prövningen av en tillståndsansökan ska bedöma om det finns anledning att anta att metallsökaren kan komma att användas för att söka efter fornynd. Utredningen har också föreslagit en delvis annorlunda utformning av tillståndsbestämmelsen.

Remissinstanserna: Flertalet av de remissinstanser som yttrar sig i denna del tillstyrker utredningens förslag eller lämnar det utan invändningar. Ett antal remissinstanser, t.ex. *länsstyrelserna i Kalmar och Uppsala län* och *Lunds universitet*, ser dock inga skäl att ändra den nuvarande regleringen och avstyrker därför utredningens förslag. Ett fåtal remissinstanser, bl.a. *Riksantikvarieämbetet* och *Länsstyrelsen i Stockholms län*, anser tvärtom att det finns skäl att mildra bestämmelserna i lagen för att, i högre grad än vad utredningen föreslagit, ge möjligheter till hobbybruk och annan användning av metallsökare. *Länsstyrelserna i Södermanlands, Värmlands, Västernorrlands och Västmanlands län* ser tillämpningssvårigheter med den föreslagna bestämmelsen om att läns-

styrelserna i samband med tillståndsprövningen ska göra en bedömning av om det finns anledning att anta att metallsökaren kan komma att användas för att söka efter fornynd. *Riksantikvarieämbetet* påtalar att definitionen av metallsökare är väldigt vid, eftersom metallsökare är ett instrument som används inom flera av samhällets funktioner i dag, t.ex. på flygplatser och annan verksamhet avseende säkerhet. *Länsstyrelserna i Gotlands, Kalmar och Norrbottens län* anser att markägarens medgivande ska krävas för tillstånd.

Skälen för regeringens bedömning och förslag

Bakgrund

I Sverige finns sedan 1991 ett generellt förbud mot att använda metallsökare. Bakgrunden till förbudet är de plundringar som ägde rum på 1980-talet, särskilt på Gotland. Vissa myndigheter är undantagna från förbudet. Enskilda kan få dispens hos länsstyrelsen.

EU-kommissionen har i ett s.k. motiverat yttrande den 30 september 2010 i överträdelseärende 2008/4191 hävdad att förbudet mot användningen av metallsökare i Sverige inte är nödvändigt eller proportionerligt för att skydda fornminnena i Sverige. Kommissionen menar därför att förbudet strider mot den fria rörligheten för varor eftersom det begränsar den fria rörligheten inom Europeiska unionen för metallsökare som lagligen tillverkas och/eller saluförs i andra medlemsstater (artiklarna 34 och 36 i Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt [EUF-fördraget]).

Regeringen gav i sitt svar till EU-kommissionen den 30 november 2010 en utförlig bild av de särskilda omständigheter som motiverat det generella förbudet och som innebär att det finns ett starkt behov av en reglering av metallsökare även framöver. Den svenska regleringen är inte heller unik i sin ambition att skydda fornlämningar. Andra medlemsstater har en liknande skyddslagstiftning. Regeringen ansåg dock att det kunde finnas skäl att ifrågasätta om det nuvarande generella förbudet mot användningen av metallsökare var helt ändamålsenligt och var därför beredd att på nytt ompröva omfattningen och utformningen av detta. Regeringen uppdrog därför åt Riksantikvarieämbetet att utreda en alternativ reglering till det generella metallsökarförbudet och senare åt Kulturmiljöutredningen att lämna förslag till sådana förändringar av bestämmelserna om metallsökare som behöver vidtas till följd av EU-kommissionens motiverade yttrande.

Behovet av förtydligade bestämmelser

Regeringen delar utredningens bedömning att den nuvarande regleringen kring bruket av metallsökare är otydligt utformad. Bestämmelserna om tillståndsregleringen bör därför förtydligas. Även det EU-rättsliga perspektivet talar för detta. Länsstyrelsens tillämpning av dispenserreglerna ger som utredningen funnit också uttryck för en i förhållande till förarbetena generös tillämpning. Riksantikvarieämbetets allmänna råd (1993:3) till 2 kap. lagen om kulturminnen m.m. talar i samma riktning.

Regeringen instämmer i utredningens förslag att det även i fortsättningen ska krävas tillstånd för användning av metallsökare och för att

medföra metallsökare på fornlämning, utom i särskilt angivna fall. Regeringen föreslår dock en något annan utformning av tillståndsbestämmelsen än den utredningen föreslagit. Förslaget ligger närmare den nuvarande inarbetade bestämmelsen och överensstämmer bättre i sak med de nuvarande undantagen från tillståndskravet.

Regeringens förslag innebär alltså att metallsökare inte får användas utan tillstånd. En metallsökare får inte heller medföras utan tillstånd på fornlämningar annat än vid färd på sådan väg som är upplåten för allmänheten. Tillstånd krävs inte för Riksantikvarieämbetet, den som efter medgivande av länsstyrelsen utför sådana undersökningar av fornlämningar eller platser där fornfynd har påträffats, medförande och användning i militär verksamhet för att söka efter annat än fornfynd och användning i myndighets verksamhet för att söka efter annat än fornfynd. Härutöver bör, i enlighet utredningens förslag, tillstånd få lämnas för verksamhet som avser sökning efter annat än fornfynd. Även tillståndsgivningen avseende verksamhet som ingår i vetenskaplig forskning hos det allmänna, t.ex. med ett universitet eller ett museum som huvudman, bör ges en tydlig dispensreglering i lagen.

Länsstyrelsen ska även i fortsättningen pröva alla frågor om tillstånd. En bestämmelse som tydligt anger vilka uppgifter ett beslut om tillstånd ska innehålla och att ett beslut får förenas med de villkor som är nödvändiga för att säkerställa att metallsökare inte används i strid med lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. bör också tas in i lagen.

Länsstyrelserna i Södermanlands, Värmlands, Västernorrlands och Västmanlands län har framhållit tillämpningssvårigheter med bestämmelsen om att länsstyrelserna i samband med tillståndsprövningen ska bedöma om det finns anledning att anta att metallsökaren kan komma att användas för att söka efter fornfynd. Remissinstanserna har hänvisat till bl.a. svårigheterna att vid prövningen bedöma subjektiva förhållanden hos den som söker tillstånd. Regeringen delar uppfattningen att en bestämmelse av den aktuella innebörden inte bör införas. Bedömningen ska, som i dag, grundas bl.a. på vilka arkeologiska intressen som föreligger inom det område som tillstånd söks för (prop. 1990/91:123 s. 15). Som utredningen påpekat bör t.ex. tillståndsgivningen vara ytterst restriktiv i de fyndtätaste områdena i landet. Risken för att fornfynd påträffas bör således vara avgörande. Den som har för avsikt att använda metallsökare för att söka efter fornfynd i annat än vetenskapligt syfte kan knappast heller förväntas söka tillstånd. En prövning av skälen för tillståndsansökan ska dock alltid göras i det enskilda fallet och föreligger någon konkret omständighet som talar för att metallsökaren kan komma att användas för att söka efter fornfynd ska detta naturligtvis beaktas.

Riksantikvarieämbetet har påtalat att definitionen av metallsökare är väldigt vid, eftersom metallsökare är ett instrument som används inom flera av samhällets funktioner i dag, t.ex. på flygplatser och annan verksamhet avseende säkerhet. Det har dock inte framkommit att den nuvarande definitionen av metallsökare inneburit några tillämpningsproblem i praktiken. Regeringen finner därför inte skäl att ändra definitionen. Utredningens förslag om ett tillägg som tar sikte på metallsökare som kan användas för att spåra metallföremål under vattenytan bör av samma skäl inte heller genomföras.

Länsstyrelserna i Gotlands, Kalmar och Norrbottens län har ansett att markägarens medgivande ska krävas för tillstånd. Utredningen har redogjort för allemansrättens innebörd i det aktuella avseendet. Allemansrätten ger var och en rätt att i viss utsträckning nyttja annans fastighet, vilket bl.a. innebär en rätt att röra sig på fastigheten. Nyttjandet får dock inte utsträckas till att fastighetens ägare riskeras att orsakas skada. En person med en metallsökare har således rätt att gå på skogs- och betesmark. Om han eller hon identifierar ett metallföremål under markytan är det dock inte tillåtet att gräva upp föremålet när det ligger på annans mark. För detta krävs fastighetsägarens tillstånd.

EU-rättslig analys och slutsatser

Syftet med förslaget om att användning av metallsökare inte ska vara tillåtet annat än efter särskilt tillstånd är att motverka och förebygga plundring av fornlämningar med hjälp av metallsökare. Därigenom uppnås ett skydd för Sveriges nationella skatter av konstnärligt, historiskt och arkeologiskt värde, ett intresse som enligt artikel 36 EUF-fördraget kan åberopas till stöd för nationella åtgärder som begränsar den fria rörligheten för varor. Förslaget innebär inte några inskränkningar i rätten att inneha en metallsökare annat än på plats med fornlämning. Syftet med förbudet och kravet på tillstånd är att säkerställa skyddet för fornminnen. När det gäller användning av metallsökare för att söka efter fornfynd kan skyddssyftet enligt regeringens mening inte tas till vara genom mindre inskränkande åtgärder än ett förbud.

För verksamhet som avser sökning efter annat än fornfynd har utredningen föreslagit att behovet av skydd prövas i varje enskilt fall utifrån de särskilda omständigheterna i ärendet och den specifika fornlämnings-situationen, vilket innebär att bedömningen kommer att skifta utifrån sökandens behov av att använda metallsökare och de lokala förhållandena. När det gäller möjligheten att använda metallsökare för verksamhet som avser sökning efter annat än fornfynd bedöms skyddssyftet kunna tas till vara genom mindre inskränkande åtgärder än ett förbud. Den skyddsnivå som här valts innebär en dispensreglering utifrån vad som erfordras för att uppnå syftet med förbudet mot att söka efter fornfynd.

I fråga om medförande av metallsökare innebär förslaget att nu gällande förbud mot att medföra metallsökare på fornlämning fortfarande ska gälla. Endast vid sådan verksamhet som antingen omfattas av de uttryckliga undantagen från tillståndskravet, eller som meddelats tillstånd, finns normalt något legitimt behov av att medföra en metallsökare på fornlämning. Förslaget i den delen innebär därför inte i praktiken någon inskränkande reglering när det gäller möjligheten att inneha en metallsökare.

Förslaget om en tydligare tillståndsprövning står i överensstämmelse med huvudsyftet att skydda fornlämningar och fornfynd och förbudet mot att använda metallsökare inskränks till att omfatta detta skyddsändamål. Den föreslagna regleringen är såväl nödvändig som proportionerlig i förhållande till det eftersträvade målet att skydda det nationella kulturarvet. Den förändring som föreslås i fråga om införandet av en fast

tidsgräns för fornfynd innebär samtidigt en mer generös syn på vilka föremål som det är tillåtet att söka efter med metallsökare.

Den föreslagna regleringen bedöms stå i överensstämmelse med EU-rätten (jfr EU-domstolens avgörande C-110/05 *Kommissionen mot Italien* [2009] som bl.a. avsåg frågan om Italien underlåtit att uppfylla sina skyldigheter enligt dåvarande artikel 28 EG-fördraget [nuvarande artikel 34 EUF-fördraget], genom att införa förbud mot att använda släpvagnar på mopeder, motorcyklar och tre- och fyrhjuliga motorcykelfordon).

Regeringen har anmält förslaget om ändring av bestämmelserna om metallsökare till kommissionen enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 98/34/EG om ett informationsförfarande beträffande tekniska standarder och föreskrifter och beträffande föreskrifter för informationssamhällets tjänster, senast ändrat genom Europaparlamentets och rådets förordning 1025/2012/EU.

9 Bebyggelsefrågor

9.1 Kvalifikationsgrunden för byggnadsminnesförklaring

Regeringens förslag: Kvalifikationsgrunden för byggnadsminnesförklaring ändras från att en byggnad, antingen enskilt eller som en del av ett bebyggelseområde, eller en anläggning ska vara synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde till att denna ska ha ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde.

Kulturmiljöutredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Alla remissinstanser som yttrar sig i frågan antingen tillstyrker eller har inget att invända mot utredningens förslag.

Skälen för regeringens förslag: Kravet på märklighet, det s.k. märklighetsrekvisitet, i den nuvarande kvalifikationsgrunden för byggnadsminnesförklaring har sina rötter i 1942 års lag om skydd för kulturhistoriskt märkliga byggnader (SFS 1942 nr 354). Av förarbetena till den nuvarande bestämmelsen om byggnadsminnesförklaring framgår att kravet på märklighet på ett lämpligt sätt ansågs markera att lagens långtgående skydd ska förbehållas byggnader som har ett betydande kulturhistoriskt värde. Detta värde skulle enligt departementschefen också utgöra grunden för att en byggnad skulle kunna bli förklarad som byggnadsminne (prop. 1987/88:104 s. 47 f.) I betänkandet K-märkt, förslag till förbättrat skydd för kulturhistorisk bebyggelse (SOU 2004:94 s. 59 f.) ges en mer utförlig redogörelse för utvecklingen av det statliga skyddet för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.

Uttrycket ”synnerligen märklig” har i olika sammanhang kritiserats för att vara missvisande och svårbegripligt. Kulturbeskyddsutredningen pekade i nämnda betänkande på bl.a. att det inte kunde anses vara ett

begrepp som väl återger de faktorer som länsstyrelserna enligt lagmotiven ska beakta vid sitt urval av vilka byggnader som ska byggnadsminnesförklaras (a.a. s. 179 f.). Kulturmiljöutredningen har också konstaterat att det nuvarande urvalskriteriet får anses otidsenligt och därtill tvetydigt för allmänheten. Ordet märklig signalerar, enligt utredningen, något ovanligt som väcker uppmärksamhet, vilket kan ha såväl positiv som negativ innebörd. I negativ mening ger ordet en bild av något som är konstigt. Utifrån denna betydelse anser utredningen att ordet märklig är olämpligt för att beteckna skyddsvärda bebyggelsemiljöer och att det förefaller mer ändamålsenligt med ett tydligare uttryck som anger den nivå i fråga om kulturhistoriskt värde som ska krävas för byggnadsminnesförklaring. Regeringen delar denna bedömning.

Någon ändring av det förstärkande ordet ”synnerligen” som markerar höjden på det krav som måste ställas i fråga om det kulturhistoriska värdet bör inte göras, eftersom detta skulle kunna uppfattas som en sänkning av kvalifikationskraven. Mot den angivna bakgrunden föreslår regeringen att nivån på det kvalificerade kulturhistoriska värdet ska vara ”synnerligen högt”. Någon ändring i sak av de faktiska värderingsgrunderna för byggnadsminnesförklaring, såsom dessa kommer till uttryck i den praktiska tillämpningen, och innebörden av skyddet för kulturhistoriskt värdefulla byggnader är därmed inte avsedd.

Enligt expropriationslagen (1972:719) får expropriation ske för att bevara historiskt eller kulturhistoriskt märklig bebyggelse eller märklig fast fornlämning. Av de skäl som anförs ovan bör märklighetskravet utmönstras även i detta sammanhang.

9.2 Yngre kyrkliga kulturminnen

Regeringens förslag: Kvalifikationsgrunden för yngre kyrkobyggnader och kyrkotomter som tillkommit efter utgången av år 1939 och som genom särskilda beslut kan omfattas av kravet på tillståndsprovning för att få ändras på något väsentligt sätt ändras, från ett krav på att dessa ska vara märkliga genom sitt kulturhistoriska värde, till att de ska ha ett högt kulturhistoriskt värde.

På motsvarande sätt ändras kvalifikationsgrunden för den kategori av begravningsplatser som anlagts efter utgången av år 1939 och som genom särskilda beslut kan omfattas av kravet på tillståndsprovning.

Länsstyrelsen ska, i stället för Riksantikvarieämbetet, ha ansvaret för att meddela nämnda beslut avseende kyrkobyggnader, kyrkotomter och begravningsplatser.

Kulturmiljöutredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser som kommenterar förslagen i denna del tillstyrker eller lämnar utredningens förslag utan invändningar. Länsstyrelserna i *Norrbottnens*, *Västernorrlands*, *Västmanlands* och *Örebro län* anser dock att kvalifikationsgrunden för skydd av yngre kyrkor bör vara densamma som för byggnadsminnen. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* och *Uppsala universitet* anser att ansvaret för att meddela nämnda beslut borde ligga kvar hos Riksantikvarieämbetet

med hänvisning till vikten av det nationella perspektivet. Andra remissinstanser, t.ex. *Länsmuseet Gävleborg* och *Sveriges Hembygdsförbund* är av motsatt uppfattning och stödjer förslaget även i den delen.

Skälen för regeringens förslag: Förslaget till förändrad kvalifikationsgrund och skälen för förslaget följer av förslaget att ta bort märklighetsrequisitet som krav för byggnadsminnesförklaring (se föregående avsnitt). Någon saklig ändring i förhållande till nu gällande reglering är inte avsedd eller önskvärd. Det finns enligt regeringens bedömning inte skäl att höja det kvalifikationskrav som ska gälla för att dessa yngre kyrkliga kulturminnen ska omfattas av kravet på tillståndsprövning för att få ändras på något väsentligt sätt.

Regeringen anser att det inom länsstyrelsen finns den kompetens som är nödvändig för att kunna bedöma frågor om yngre kyrkliga kulturminnens kulturhistoriska värde. Det är också positivt utifrån en närhetsprincip att besluten om skyddet av sådana kulturminnen fattas på länsnivå. Genom de regionala inventeringar som gjorts i samverkan mellan den regionala kulturmiljövården och Svenska kyrkan finns i dag en bättre överblick över kyrkans kulturhistoriska värden. Ansvaret för att besluta i frågor om kyrkliga byggnadsverk och begravningsplatser från tiden efter år 1939 bör därför överflyttas från Riksantikvarieämbetet till länsstyrelsen.

9.3 En översyn av skyddet för kyrkliga kulturminnen

Regeringens bedömning: Riksantikvarieämbetet bör få i uppdrag att göra en översyn av regleringen avseende de kyrkliga kulturminnena och dess tillämpning samt vid behov föreslå förändringar i regleringen.

Kulturmiljöutredningen lämnar inget förslag på detta område.

Remissinstanserna: Många remissinstanser lämnar synpunkter som avser andra frågor relaterade till kyrkliga kulturminnen än de som utredningen behandlar.

Skälen för regeringens bedömning: I ett flertal remissyttranden om utredningens förslag om yngre kyrkliga kulturminnen påtalas att det finns ett antal oklarheter och problem i fråga om regleringen av de kyrkliga kulturminnena, som inte hanterats inom ramen för utredningens uppdrag. Regeringen avser därför att ge Riksantikvarieämbetet i uppdrag att göra en översyn av lagstiftningen avseende de kyrkliga kulturminnena och dess tillämpning samt vid behov föreslå förändringar i lagstiftningen. Uppdraget bör utföras i samråd med Svenska kyrkan, länsstyrelserna och andra berörda aktörer.

10.1 Uppdragsarkeologins terminologi

Regeringens förslag: Regleringen om uppdragsarkeologi i 2 kap. lagen om kulturminnen m.m. förtydligas på så sätt att termen särskild utredning ersätts av arkeologisk utredning och termen särskild undersökning av arkeologisk undersökning.

Motsvarande följdändring görs av termen särskild utredning i minerallagen.

Kulturmiljöutredningens förslag överensstämmer i sak med regeringens förslag med undantag för att utredningen föreslagit att termen särskild undersökning ska ersättas av arkeologisk slutundersökning och en delvis annorlunda formulering av bestämmelsen om arkeologisk utredning.

Remissinstanserna: Flertalet av de remissinstanser som yttrar sig i denna del tillstyrker utredningens förslag. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* har dock påtalat att ett problem med det föreslagna begreppet slutundersökning kan vara att det kan ge sken av att en fornlämning är färdigundersökt vilket är missvisande då många av dessa undersökningar är delundersökningar av fornlämningar.

Skälen för regeringens förslag: Uppdragsarkeologi är de arkeologiska utredningar och undersökningar som efter beslut av länsstyrelsen genomförs i samband med markexploatering. De olika stegen i den uppdragsarkeologiska processen upplevs av många som svårbegripliga. Det har också framkommit att de termer som förekommer i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. skiljer sig från de etablerade termer som vanligtvis används. Särskild utredning i lagens nuvarande lydelse aktualiseras enligt 2 kap. 11 § i samband med exploatering av större markområden och syftar till att ta reda på om en fornlämning berörs av ett arbetsföretag. Enligt 13 § första stycket kan länsstyrelsen som villkor för tillstånd enligt 12 §, till åtgärder som på olika sätt berör en fornlämning, ställa skäliga krav på att en särskild undersökning ska göras för att bl.a. dokumentera fornlämningen. Vidare kan länsstyrelsen inför prövningen av en ansökan om ett sådant tillstånd, enligt 13 § andra stycket besluta om en arkeologisk förundersökning av fornlämningen om det behövs för att få ett tillfredsställande underlag för prövningen eller för att bedöma behovet av att ställa krav på en särskild undersökning.

För att förtydliga de olika uppdragsarkeologiska åtgärderna föreslår regeringen att uppdragsarkeologins terminologi ändras för att överensstämma med de etablerade termer som vanligtvis används. Termen särskild utredning i 2 kap. 11 § ersätts därför av arkeologisk utredning. När det gäller utredningens förslag att ersätta termen särskild undersökning i 13 § med arkeologisk slutundersökning instämmer emellertid regeringen i de betänkligheter *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* framhållit och finner därför att termen arkeologisk undersökning i stället bör väljas. Den nuvarande termen arkeologisk förundersökning korresponderar med de nu föreslagna termerna och bör därför behållas. Förslaget att ersätta

10.2 Förmedling av uppdragsarkeologins resultat

Regeringens förslag: Krav på förmedling av resultaten av en arkeologisk undersökning ska kunna ställas av länsstyrelsen och omfattas av exploatörens kostnadsansvar.

Uppdragsarkeologikutredningens förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Det stora flertalet remissinstanser tillstyrker att en viss förmedling av resultaten ska kunna ingå i en särskild undersökning, som enligt regeringens förslag ska ersättas av begreppet arkeologisk undersökning. Några remissinstanser, bl.a. *länsstyrelserna* i *Kalmar* och *Kronobergs län*, anser att det bör förtydligas att krav på förmedling endast ska ställas på större undersökningar, medan andra, t.ex. *Statens maritima museer*, gärna vill se en ordning där resurser för förmedling kontinuerligt avsätts. *Stockholms universitet* och *Vetenskapsrådet* framhåller att det är viktigt att ökad förmedling inte sker på bekostnad av vetenskapligheten i undersökningen. *Sveriges Kommuner och Landsting* motsätter sig att ökade kostnader läggs på kommunerna.

Skälen för regeringens förslag: Den uppdragsarkeologiska verksamheten har under lång tid ansetts ha till uppgift att objektivt samla in och dokumentera fornlämningar och fornfynd för framtida forskning. Fokus för uppdragsarkeologin låg således tidigare på fältarbetsdelen och fältdokumentationen. Det ansågs inte primärt vara en uppgift för uppdragsarkeologin att tolka resultaten och sätta in dem i ett större sammanhang. Det beskrivna synsättet synes ha dominerat ända fram till första delen av 1990-talet, då ett nytt vetenskapligt synsätt gjorde sig gällande. I dag anses allmänt att verksamheten ska ses som del i en framåtsyftande forskningsprocess. Detta innebär bl.a. att det ingår i den uppdragsarkeologiska verksamhetens uppgifter att göra vetenskapliga överväganden, tolka resultaten av undersökningarna och bidra till kunskapsuppbyggnaden om olika historiska förhållanden och skeenden.

I propositionen *Utbildning och forskning*. Kvalitet och konkurrenskraft (prop. 1993/94:177) pekade regeringen på att det är viktigt att de arkeologiska undersökningarna bedrivs på ett sådant sätt att de kan utnyttjas av olika forskningsinriktningar inom arkeologi och närliggande discipliner. Det angavs vidare att ett syfte med undersökningarna är att dokumentera de fornlämningar som förstörs vid exploateringarna och ta tillvara de fornfynd som finns inom området. Ett nära sammanhängande syfte angavs vara att öka kunskaperna om den kultur-, social- och bebyggelsehistoria som fornlämningarna utgör källor till. Regeringen uttalade vidare att de enskilda undersökningarna också borde inlemmas i ett större kunskapsbygge i ett vidare historiskt perspektiv (s. 146).

I propositionen *Uppdragsarkeologi m.m.* (prop. 1996/97:99) angavs att syftet med en arkeologisk undersökning är att dokumentera den fornlämning som kommer att förstöras, dvs. att registrera fakta om dess inne-

håll och uppbyggnad samt att ge en meningsfull kunskap om det samhälle som fornlämningen representerar. Det väsentliga ansågs vara att undersökningarna genomförs på ett sakkunnigt sätt som tillgodoser kulturmiljövårdens krav samt att resultatet håller en hög vetenskaplig kvalitet och kan användas av myndigheter, forskningen och allmänheten (s. 14 och 20).

Uppdragsarkeologiutredningen framhåller i sitt betänkande Uppdragsarkeologi i tiden (SOU 2005:80) att det börjat ifrågasättas om den uppdragsarkeologiska verksamheten enbart kan ha det tämligen begränsade ”inomvetenskapliga” syfte det innebär att forskningen anses vara dess huvudmottagare. Utredningen påpekar att det nu snarare finns en uppfattning att uppdragsarkeologin har ett vidare syfte och ansvar, som bl.a. innebär en större betoning på förmedlingen av undersökningsresultaten inte minst till allmänheten. Sammantaget menar utredningen att samhällets förväntan på den uppdragsarkeologiska verksamheten torde vara att denna ska bidra till utökad kunskap som ytterst men även direkt kommer medborgarna till del. Det innebär att det i lika hög grad som forskningen är allmänheten och samhället i övrigt som är mottagare av uppdragsarkeologins resultat (s. 123 och 128).

Regeringen delar utredningens överväganden i fråga om förmedlingens betydelse inom uppdragsarkeologin och anser därför att det ska framgå av lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. att länsstyrelsen ska kunna ställa krav på viss förmedling av resultaten av en arkeologisk undersökning till allmänheten och samhället i övrigt och att detta ska omfattas av exploatörens kostnadsansvar.

När det gäller de remissynpunkter vissa *länsstyrelser* framfört, att det bör förtydligas att krav på förmedling endast ska ställas på större undersökningar, är förslaget närmare innebörd den att länsstyrelsen får möjlighet att ställa skäliga krav på förmedling. Det är således upp till länsstyrelsen att i det enskilda fallet göra en bedömning av om och i så fall vilka krav som kan anses som skäliga. Kraven på förmedlingsinsatser kommer därmed att variera utifrån vad som är motiverat med hänsyn till omständigheterna. I sammanhanget bör, mot bakgrund av vad *Stockholms universitet* och *Vetenskapsrådet* framhållit om vikten av att ökade krav förmedling inte sker på bekostnad av vetenskapligheten, också betonas att länsstyrelsen har att säkerställa att förmedlingsinsatserna inte medför att den vetenskapliga kvaliteten äventyras.

Av en rapport framtagen av Riksantikvarieämbetet, Verkställighetsföreskrifter för uppdragsarkeologin – Åtterrapporering av regeringsuppdrag (dnr Ku2012/1651/KA), framgår också att de verkställighetsföreskrifter som myndigheten utfärdat och som i dag gäller för uppdragsarkeologin innefattar en relativt vid definition av begreppet rapportering, som har inneburit att den rapportering som görs har blivit mer differentierad och målgruppsanpassad. Mest märkbart är att olika publika insatser som vänder sig mot en bredare allmänhet numera ofta inryms i länsstyrelsens beställning. Den rapportering som görs i form av populärvetenskap, visningar och föredrag har ökat. Tidigare skedde den populärvetenskapliga förmedlingen vid sidan av undersökningen och framgick inte i kostnadsberäkningen. Att länsstyrelsen nu beställer samtliga delar i rapporteringen innebär också att dessa i hög grad genomförs, kvalitets-säkras och når den avsedda mottagaren (s. 7).

Att viss förmedling av resultaten ska kunna ingå i exploatörens kostnadsansvar vid arkeologiska undersökningar är alltså ett förtydligande som bedöms svara mot den nuvarande tillämpningen inom uppdragsarkeologin.

10.3 Den statliga arkeologiska uppdragsverksamheten

Regeringens bedömning: Riksantikvarieämbetets arkeologiska uppdragsverksamhet bör avskiljas från Riksantikvarieämbetet och i stället vara en uppgift för Statens historiska museer.

Riksantikvarieämbetets arbete med att stärka ekonomin i den arkeologiska uppdragsverksamheten bör fortsätta och Statens historiska museer bör arbeta för att snarast göra verksamheten ekonomiskt bärkraftig.

Uppdragsarkeologikutredningens förslag: Den verksamhet som i dag bedrivs vid Riksantikvarieämbetets avdelning för arkeologiska undersökningar skiljs från myndigheten och ombildas till ett aktieföretag som helt ägs av staten. Bolaget ska verka utifrån de marknadsmässiga krav som gäller på området arkeologisk uppdragsverksamhet. Regeringen bör tillkalla en särskild organisationskommitté för att lämna förslag i anledning av bolagsbildningen. Utredningen för också ett resonemang om andra alternativ, bl.a. att överflytta den arkeologiska uppdragsverksamheten till en annan myndighet.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser som yttrat sig tillstyrker att den arkeologiska uppdragsverksamheten skiljs från Riksantikvarieämbetet. Många remissinstanser framhåller också att roll- och ansvarsfördelningen därmed kan bli tydlig. Flertalet remissinstanser anser att det är rimligt att verksamheten bolagiseras. *Statskontoret* och *Riksantikvarieämbetet* påpekar att de ekonomiska och personalpolitiska förutsättningarna i samband med en bolagsbildning inte har belysts av utredningen. *Arkeologikonsult AB* anser att uppfattningen att staten måste ha en egen undersökningsverksamhet är förlegad. Många remissinstanser, t.ex. *länsstyrelserna i Norrbottens* och *Södermanlands län*, ifrågasätter rimligheten i att ett bolag ska ha rollen som garant för statens åtagande inom uppdragsarkeologin, medan *Banverket* och *Vägverket* anser att det är nödvändigt att ett sådant åtagande upprätthålls.

Ett antal *länsstyrelser* pekar på möjligheten att öka konkurrensen genom att bilda flera regionala bolag som kan konkurrera inbördes. Några instanser, t.ex. *Länsmuseernas samarbetsråd*, pekar i stället på att möjligheten att knyta verksamheten till länmuseerna borde ha utretts närmare för att få en stark uppdragsarkeologi i hela landet. Ytterligare några remissinstanser, t.ex. *Göteborgs universitet*, understryker vikten av en samlad verksamhet för att kunna upprätthålla den vetenskapliga kompetensen.

Sveriges Hembygdsförbund och *Upplandsmuseet* framhåller möjligheten att knyta den arkeologiska uppdragsverksamheten till en museiinstitution, i första hand Statens historiska museer, och att en sådan

lösning skulle kunna ha stor betydelse för tillgängliggörandet av arkeologiska forskningsresultat.

Bedömningen i promemorian Nytt hemvist för den statliga arkeologiska uppdragsverksamheten överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Det stora flertalet instanser som yttrat sig över promemorians bedömningar delar uppfattningen att Riksantikvarieämbetets dubbla roller är ett strukturellt problem och att den uppdragsarkeologiska verksamheten bör avskiljas från Riksantikvarieämbetet.

När det gäller frågan om det även i fortsättningen finns behov av en statlig aktör på det uppdragsarkeologiska området är remissinstanserna oeniga. Till exempel *Stockholms universitet*, *Trafikverket* och *länsstyrelserna i Skåne* och *Norrbottnens län* anser att ett sådant behov finns, medan bl.a. *Stiftelsen Kulturmiljövård* och *länsstyrelserna i Västra Götalands* och *Stockholms län* ifrågasätter detta.

Remissopinionen är även delad när det gäller frågan om myndighetsformen är lämplig för den statliga arkeologiska uppdragsverksamheten. Till exempel *Kungl. Vitterhetsakademien* och *Länsstyrelsen i Dalarnas län* anser att myndighetsformen är lämplig, medan t.ex. *Konkurrensverket* och *Sydsvensk Arkeologi AB* anser att bolagsformen lämpar sig bättre för verksamheten. Flertalet remissinstanser tillstyrker dock bedömningen att den statliga arkeologiska uppdragsverksamheten bör vara en uppgift för Statens historiska museer.

Skälen för regeringens bedömning

Riksantikvarieämbetets roller inom uppdragsarkeologin

Riksantikvarieämbetet har överinseende över bl.a. tillämpningen av lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. och därmed också över den uppdragsarkeologiska verksamheten, samtidigt som ämbetet är utförare av statlig arkeologisk uppdragsverksamhet. Riksantikvarieämbetets dubbla roller inom uppdragsarkeologin har varit föremål för diskussioner sedan 1980-talet. Det har påtalats att den nuvarande organisationen kan ge upphov till intressekonflikter mellan myndighetsutövning och uppdragsverksamhet samt att den kan medföra otydligheter i roll- och ansvarsfördelningen. HUR-utredningen (dir. 1991:112) föreslog i betänkandet *Arkeologi och exploatering* (SOU 1992:137) att den uppdragsarkeologiska verksamheten (UV) skulle skiljas från Riksantikvarieämbetet och omvandlas till ett helstatligt aktiebolag med uppgift att bedriva externfinansierad arkeologisk uppdragsverksamhet. Vid behandlingen av utredningens förslag konstaterade regeringen att enighet torde råda om att Riksantikvarieämbetet inte längre borde vara huvudman för landets dominerande arkeologiska uppdragsverksamhet samt att det i längden torde vara omöjligt för Riksantikvarieämbetet att förena detta huvudmannaskap med uppgiften att utöva den överordnade tillsynen över uppdragsarkeologin. Regeringen fann emellertid att uppdragsverksamheten vid UV skulle bibehållas inom Riksantikvarieämbetet i avvaktan på museiutredningens förslag om myndighetens framtida

organisation (prop. 1993/94:100, bilaga 12, s. 82 f). Museiutredningen lämnade sitt förslag under 1994 men berörde inte frågan om huvudmannaskapet för UV (SOU 1994:51).

I Kulturutredningens betänkande Kulturpolitikens inriktning (SOU 1995:84) diskuterades på nytt frågan om Riksantikvarieämbetets uppdragsverksamhet. Kulturutredningen angav därvid att det principiellt är en stor fördel om Riksantikvarieämbetet som strategisk, kontrollerande, uppföljande och utvärderande instans inte bedriver egen arkeologisk undersökningsverksamhet och föreslog därför att UV borde skiljas från Riksantikvarieämbetet (s. 507). Regeringen behandlade förslaget i propositionen Kulturpolitik, men var då inte beredd att föreslå förändringar i UV:s ställning. Regeringen anförde att någon utvecklad konsekvensbeskrivning inte hade utförts samt att sambandet mellan produktion, kompetens och metodutveckling talade mot en åtskillnad mellan Riksantikvarieämbetet och UV. Regeringen ville därför avvakta erfarenheterna av den organisatoriska förändring genom vilken Statens historiska museer skiljdes från Riksantikvarieämbetet och inrättades som en egen ny myndighet (prop. 1996/97:3 s. 139). Riksdagen hade inga invändningar mot regeringens förslag (bet. 1996/97:KrU1, rskr. 1996/97:129). Statens historiska museer blev en egen myndighet den 1 januari 1998. Från slutet av 1990-talet och framåt har flera motioner till riksdagen behandlat frågan om Riksantikvarieämbetets dubbla roller inom uppdragsarkeologin.

År 2002 tog Riksdagens revisorer upp frågan om UV:s ställning. Revisorerna redovisade sin granskning av uppdragsarkeologin i rapporten Arkeologi på uppdrag (rapport 2002/03:3). Revisorerna kom i rapporten fram till att UV borde skiljas från Riksantikvarieämbetet, vilket tillstyrktes av nästan samtliga remissinstanser. Efter remissbehandlingen av rapporten överlämnade revisorerna en skrivelse med förslag till riksdagen (2002/2003:RR11 Arkeologi på uppdrag). Revisorernas förslag till riksdagen var att UV borde skiljas från Riksantikvarieämbetet, eftersom en sådan åtskillnad överensstämmer med riksdagens beslut om förvaltningspolitikens inriktning. Med en tydlig åtskillnad mellan myndighetsutövning och uppdragsverksamhet ansåg revisorerna att trovärdigheten i Riksantikvarieämbetets agerande vad gäller normgivning, uppföljning och tillsyn ökar. Revisorernas förslag ledde fram till att riksdagen tillkännagav att en utredning om uppdragsarkeologin borde analysera förutsättningarna för den verksamhet som bedrivs av UV och lämna förslag beträffande en framtida organisation med utgångspunkt i att UV skulle skiljas från Riksantikvarieämbetet. Denna inriktning präglade också direktiven till Uppdragsarkeologikutredningen (dir. 2004:22). Utredningen bedömde att det förhållandet att Riksantikvarieämbetet utövar tillsyn över en verksamhet där myndigheten genom UV har egna affärsintressen inte är förenligt med en klar roll- och ansvarsfördelning. För att öka förtroendet för och stärka Riksantikvarieämbetet, men även länsstyrelserna i deras myndighetsutövning inom uppdragsarkeologin, är det, enligt utredningen, en nödvändighet att UV skiljs från Riksantikvarieämbetet. Härigenom blir den statliga undersökningsverksamheten mer likställd med övriga undersökande institutioner, vilket är i linje med de krav som bör gälla på ett område utsatt för konkurrens (SOU 2005:80, s. 145).

Regeringen har bl.a. i den kulturpolitiska propositionen Tid för kultur (prop. 2009/10:3) och i budgetpropositionen för 2011 (prop. 2010/11:1, utg. omr. 17) aviserat att frågan om att skilja Riksantikvarieämbetets avdelning för arkeologiska undersökningar från Riksantikvarieämbetet bereds. Utvecklingen inom uppdragsarkeologin har noga följts och en dialog har löpande förts med aktörerna inom området. I promemorian Nytt hemvist för den statliga arkeologiska uppdragsverksamheten (dnr Ku2013/106/KA) görs bedömningen att Riksantikvarieämbetets dubbla roller inom uppdragsarkeologin är ett strukturellt problem och att verksamheten därför bör skiljas från myndigheten.

Mot bakgrund av ovan beskrivna överväganden som gjorts av flera utredningar är regeringens bedömning att Riksantikvarieämbetet som ansvarig myndighet för och med överinseende över uppdragsarkeologin inte samtidigt bör vara en aktör på den uppdragsarkeologiska marknaden. Sett ur ett förvaltningsmässigt perspektiv är det i detta fall inte lämpligt att ordningen kvarstår där Riksantikvarieämbetet både är utförare av uppdragsarkeologiska tjänster och samtidigt har tillsyn över området.

Den statliga uppdragsarkeologiska verksamheten bör därför så snart som möjligt skiljas från Riksantikvarieämbetet. Regeringens bedömning är att det i nuläget saknas förutsättningar att föreslå mer omfattande förändringar av det uppdragsarkeologiska systemet. Regeringen anser därför att avskiljandet bör genomföras utan att några större strukturella förändringar i övrigt görs inom det uppdragsarkeologiska området. Detta innebär att förändringen bör ske genom att regeringen för över uppgiften att bedriva arkeologisk uppdragsverksamhet från Riksantikvarieämbetet till en annan statlig myndighet inom kulturområdet.

Nytt hemvist för den statliga arkeologiska uppdragsverksamheten

Uppdragsarkeologiuutredningen (SOU 2005:80) framhåller att en organisatorisk lösning som är tänkbar för den statliga undersökningsverksamheten är att den skiljs från Riksantikvarieämbetet och att dess verksamhet flyttas över till en annan redan existerande myndighet. Utredningen lyfter fram att en sådan lösning garanterar offentlig insyn och kontroll över verksamheten samtidigt som kopplingen till Riksantikvarieämbetet försvinner. Den myndighet som utredningen anser ligga närmast till hands att överväga är Statens historiska museer (s. 162).

Statens historiska museers verksamhetsområde är bl.a. Sveriges historia, byggd på det arkeologiska materialet. Redan det talar för att myndigheten skulle vara ett lämpligt hemvist för den statliga uppdragsarkeologiska verksamheten. Om denna verksamhet tillförs myndigheten skulle en central aktör skapas som kan utveckla och stärka den svenska arkeologin.

Mot denna bakgrund – och med beaktande av de motiv som angetts i promemorian Nytt hemvist för den statliga arkeologiska uppdragsverksamheten – är bedömningen att den statliga arkeologiska uppdragsverksamheten bör bedrivas av Statens historiska museer.

Den arkeologiska uppdragsverksamheten bör utgöra en separat verksamhetsgren inom Statens historiska museer som särredovisas i årsredovisningen. Det är av stor betydelse att det arbete som

Riksantikvarieämbetet initierat för att stärka ekonomin inom den arkeologiska uppdragsverksamheten för att svara mot kravet på full kostnadstäckning genomförs under den tid som verksamheten kvarstår inom Riksantikvarieämbetet. Riksantikvarieämbetets arbete med att stärka ekonomin i den arkeologiska uppdragsverksamheten bör alltså fortsätta och Statens historiska museer bör arbeta för att snarast göra verksamheten ekonomiskt bärkraftig. Verksamheten ska vara konkurrensmässigt neutral och följa principen om full kostnadstäckning.

En överföring av verksamheten bör ske genom att Riksantikvarieämbetet får ett uppdrag att förbereda en överföring av den arkeologiska uppdragsverksamheten till Statens historiska museer, och att Statens historiska museer får ett motsvarande uppdrag att inordna den statliga arkeologiska verksamheten i myndigheten.

En process avseende överföring av den arkeologiska uppdragsverksamheten blir sannolikt tidskrävande både för den överlämnande och för den mottagande myndigheten. Förändringen bör därför ges tid. Bedömningen är dock att den bör kunna vara genomförd senast den 1 januari 2015.

Framtida utveckling inom det uppdragsarkeologiska området

Regeringens utgångspunkt är att det ska finnas effektiv konkurrens och en mångfald av aktörer på det uppdragsarkeologiska området (jfr prop. 2009/10:3 s. 77). Det bör eftersträvas att det uppdragsarkeologiska samhällsuppdraget, dvs. att utföra arkeologiska undersökningar av god vetenskaplig kvalitet, i framtiden kan tillgodoses genom en fungerande marknad där staten inte är en dominerande aktör.

Genom att den arkeologiska uppdragsverksamheten avskiljs får Riksantikvarieämbetet en renodlad myndighetsroll och därmed förbättrade förutsättningar för att genom vägledning, tillsyn och uppföljning arbeta med att stärka och utveckla det uppdragsarkeologiska området och skapa förutsättningar för en välfungerande marknad som svarar mot de behov som finns inom området.

När den statliga arkeologiska uppdragsverksamheten förs till Statens historiska museer ska myndigheten, i enlighet med Konkurrensverkets rekommendationer, utforma en policy om hur den ska undvika att begränsa konkurrensen genom sin säljverksamhet.

10.4 Ökad konkurrens på det uppdragsarkeologiska området

Regeringens bedömning: Undantaget från upphandlingslagstiftningen i lagen om kulturminnen m.m. bör kvarstå. Riksantikvarieämbetet bör verka för att främja effektivitet och ökad konkurrens på det uppdragsarkeologiska området.

Förslaget i departementspromemorian Ökad konkurrens på det uppdragsarkeologiska området – vissa ändringar i kulturminneslagen: Företagaren ska, efter det att länsstyrelsen har beslutat om en arkeologisk undersökning med tillhörande villkor som ställs på

undersökningen utifrån kriteriet om vetenskapligt god kvalitet, utse den som ska utföra undersökningen. Det innebär att det nuvarande undantaget från upphandlingslagstiftningen i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. tas bort. Som en följd av detta ska regleringen om att länsstyrelsen ska beakta att utredningen ska genomföras till en kostnad som inte är högre än vad som är motiverat med hänsyn till omständigheterna utgå. Detsamma gäller regleringen om att det i länsstyrelsens beslut om tillstånd om möjligt ska anges den kostnad som åtgärder för att bevara fornlämningen beräknas medföra.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna är kritiska till förslaget och anför som främsta skäl för detta att promemorian saknar en tillräckligt grundlig konsekvensanalys. Många remissinstanser framhåller att det redan i dag finns konkurrens inom svensk uppdragsarkeologi och att den svenska uppdragsarkeologin är kostnadseffektiv.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen har i budgetpropositionen för 2013 redovisat sin avsikt att inte gå vidare med förslaget som redovisades i promemorian Ökad konkurrens på det uppdragsarkeologiska området – vissa ändringar i kulturminneslagen (Ds 2011:6). Regeringen delar remissinstansernas syn i frågorna om konkurrensförhållanden och kostnadseffektivitet, men anser samtidigt att det är viktigt att fortlöpande insatser görs för att främja ökad konkurrens och effektivitet inom området. Ytterst handlar detta om att de resurser som avsätts i samhället för uppdragsarkeologin ska användas på bästa möjliga sätt för att bidra till den arkeologiska forskningen och för att, i enlighet med de nationella kulturpolitiska målen, främja ett levande kulturarv som bevaras, används och utvecklas.

Riksantikvarieämbetet har i sitt remissvar och i rapporten Verkställighetsföreskrifter för uppdragsarkeologin (dnr Ku2012/1651/KA) framhållit att bättre former för konkurrens kan åstadkommas inom ramen för dagens system. Det handlar t.ex. om att överväga möjligheterna att sänka föreskrifternas beloppsgräns för när anbudsförfarande ska tillämpas, att stärka kvaliteten i beställning och bedömning av anbud och att på andra sätt utveckla anbudsförfarandet. Med en ökning av antalet anbudsförfaranden är det rimligt att anta att det kan leda till ett ökat intresse för nya företag att etablera sig och konkurrera på marknaden. Genom ökad konkurrensutsättning kommer också de arkeologiska undersökningarna sannolikt att upphandlas till lägre kostnader. I sammanhanget bör det även vara en uppgift för Riksantikvarieämbetet att se över vilka grundläggande krav på kompetens som bör ställas på utförare av arkeologiska undersökningar i syfte att öka konkurrensen och mångfalden av utförare.

Riksantikvarieämbetet får genom ett avskiljande av uppdragsverksamheten goda möjligheter att kraftfullt verka för ökad effektivitet och konkurrens inom det uppdragsarkeologiska området. Regeringen kommer att noga följa vilka förändringar som vidtas på området för att uppnå ökad effektivitet och konkurrens.

Regeringens bedömning: Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer bör få ett gemensamt uppdrag att effektivisera hanteringen av myndighetsuppgifter avseende uppdragsarkeologins fyndmaterial.

Skälen för regeringens bedömning: Statens historiska museer har i bl.a. budgetunderlag (dnr Ku2012/342/KA m.fl.) framhållit att en översyn behöver göras av hanteringen av uppdragsarkeologins fyndmaterial för att säkerställa de arkeologiska samlingarnas framtida förvaltning. Med beaktande av de förändringar av uppdragsarkeologin som regeringen nu föreslår bör det säkerställas att även denna del av uppdragsarkeologiska systemet långsiktigt kan vara välfungerande. Regeringen bedömer att det finns stora möjligheter att effektivisera myndighetsarbetet som rör arkeologiskt fyndmaterial genom ökad samverkan mellan Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer.

Regeringen avser därför att ge de bägge myndigheterna ett gemensamt uppdrag för att effektivisera hanteringen.

11 En utvecklad roll för Riksantikvarieämbetet

11.1 Bemyndigande att meddela verkställighetsföreskrifter

Regeringens bedömning: Riksantikvarieämbetet bör bemyndigas att meddela föreskrifter för verkställigheten av 2 kap. och 3 kap. lagen om kulturminnen m.m.

Kulturmiljöutredningens förslag överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: Alla remissinstanser som yttrar sig i denna del tillstyrker utredningens förslag.

Skälen för regeringens bedömning: Riksantikvarieämbetets möjligheter att meddela verkställighetsföreskrifter till lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. följer av förordningen (1988:1188) om kulturminnen m.m. Denna föreskriftsrätt är i dag begränsad till 2 kap. 10–13 §§ om uppdragsarkeologi, 4 kap. om kyrkliga kulturminnen och 5 kap. om skydd mot utförsel av vissa äldre kulturföremål. I fråga om 3 kap. om byggnadsminnen har myndigheten i dag ingen möjlighet att meddela verkställighetsföreskrifter.

Regeringen bedömer att många av de nuvarande problem, exempelvis när det gäller ottydlighet och brist på enhetlighet, som finns i fråga om

lagens tillämpning kan hanteras genom att Riksantikvarieämbetets myndighetsroll förtydligas och att myndigheten därmed kan ge ett bättre stöd till länsstyrelserna och andra berörda myndigheter. Det framgår med tydlighet av remissvaren att detta stöd är i hög grad efterfrågat. Regeringen bedömer därför att Riksantikvarieämbetet bör prioritera sitt vägledningsuppdrag. Myndigheten bör som ett led i detta ges möjlighet att meddela de föreskrifter som behövs för verkställigheten av hela 2 kap. och 3 kap. lagen om kulturminnen m.m.

11.2 Information om fornlämningar

Regeringens bedömning: Riksantikvarieämbetet bör stärka arbetet med att utveckla och kvalitetssäkra den information om fornlämningar som myndigheten förvaltar.

Kulturmiljöutredningens förslag: Det måste klargöras att registrering av fornlämningar ska tillgodose behovet av tydlig och aktuell information om var det förekommer fornlämningar, så att den enskilde kan fullgöra sitt ansvar. Fornlämningar ska tydligt kunna skiljas från övriga lämningar. Regeringen bör i Riksantikvarieämbetets myndighetsinstruktion förtydliga uppdraget så att det framgår att myndigheten ska ta fram och utveckla nödvändiga register inom sitt verksamhetsområde.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser som yttrar sig i denna fråga tillstyrker utredningens förslag. Vissa remissinstanser, t.ex. *Länsstyrelsen i Stockholms län*, påtalar att en förändring i denna riktning är resurskrävande. *Riksantikvarieämbetet* framhåller att myndigheten vill arbeta för ökad tydlighet, men påtalar att det innebär stora konsekvenser för hanteringen om förslagen ska gälla retroaktivt. Det innebär, enligt myndigheten, att många äldre registreringar behöver uppdateras och kvalitetssäkras. Riksantikvarieämbetet delar också utredningens bedömning att det finns ett behov av utökade inventeringar för att göra registret mer fullständigt, men poängterar att det är mycket resurskrävande.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen delar utredningens uppfattning om betydelsen av tydlig, aktuell och tillgänglig information om fornlämningar för den enskildes möjligheter att fullgöra sitt ansvar enligt lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. Sådan information är också nödvändig för att fornlämningarna ska utgöra en resurs i samhället som är tillgänglig för alla. Den är samtidigt av stor betydelse för forskningen.

Inventering av fornlämningar har en lång historia i Sverige. Den första nationella fornminnesinventeringen gjordes redan under 1600-talet. Den moderna fornminnesinventeringen startade 1938 sedan riksdagen hade beslutat att alla kända fornlämningar ovan mark skulle registreras och utmärkas på den ekonomiska kartan. Under den så kallade förstagångsinventeringen som pågick fram till 1977 registrerades främst sådant som man på goda grunder kunde hänföra till förhistorisk tid och medeltid. Det rörde sig om gravar, runstenar, hållristningar, stensträngar, fornborgar, husgrunder och vissa typer av ruiner. Genom den därpå följande revideringsinventeringen som pågick 1974–2002 kom antalet kända forn-

lämningar att öka avsevärt. Synen på vad som kunde betraktas som fornlämning och vad som skulle registreras i fornminnesregistret hade nu vidgats, inte minst vad gäller kulturhistoriska lämningar från nyare tid. Denna tendens stärktes ytterligare i samband med projektet Skog och Historia – ett inventeringsprojekt i skogsmark – som bedrevs av Skogsstyrelsen i samarbete med Riksantikvarieämbetet och Arbetsmarknadsverket 1995–2007.

Uppgifterna från fornminnesinventeringar, beskrivningarna av de registrerade lämningarna och kartmarkeringarna på den ekonomiska kartan har sedan 1930-talet samlats av Riksantikvarieämbetet i fornminnesregistret. Fornminnesregistret återspeglar således en utveckling av fornlämningsdokumentation under lång tid. Allt sedan 1985 har ett löpande arbete pågått vid Riksantikvarieämbetet för att digitalisera informationen ur fornminnesregistret. Sedan december 2005 har hela det analoga fornminnesregistret ersatts av ett digitalt informationssystem för fornminnen (FMIS). Utöver fornlämningar innehåller FMIS lämningar som vid en antikvarisk bedömning inte anses som fornlämningar enligt lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. Dessa benämns övriga kulturhistoriska lämningar i FMIS och inbegriper i hög grad kulturlämningar i skogsmark. I de fall man inte kan fastställa lämningens status utan vidare utredning registreras lämningen som ett bevakningsobjekt.

Med hjälp av söktjänsten Fornsök nås via internet uppgifter om fornlämningar och kulturlämningar i hela landet. Fornsök är tillgänglig för alla och nås från Riksantikvarieämbetets hemsida. I FMIS finns ca 1,7 miljoner fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar registrerade på ca 600 000 platser. Av dessa utgör ca 270 000 platser med fornlämningar och ca 330 000 är platser med övriga kulturhistoriska lämningar. Kulturhistoriska lämningar i skogsmark som inte bedöms som fornlämningar är skyddade genom skogsvårdslagstiftningen. Skogsstyrelsen har beräknat att 75 procent av alla lämningar, såväl fornlämningar som kulturlämningar, ligger i skogsmark.

Den närmare tolkningen, dvs. den antikvariska bedömningen, av vad som ska definieras som fornlämning har utvecklats över tiden. Riksantikvarieämbetet har sammanställt en s.k. lämningstyp lista, som består av en förteckning över de lämningstyper som används för registrering i FMIS. Förteckningen innehåller benämningar och definitioner samt myndighetens syn på hur olika lämningar bör bedömas antikvariskt. Med utgångspunkt från lämningstyp listan kan länsstyrelserna och andra berörda myndigheter få vägledning i hur enskilda lämningar ska bedömas. Lämningstyp listan utgör även utgångspunkt för registrering i FMIS. För att få registrera i FMIS krävs utbildning, som tillhandahålls av Riksantikvarieämbetet. Nyregistrering av fornlämningar sker dels efter arkeologiska utredningar eller undersökningar som beslutats av länsstyrelsen, dels efter inventeringar.

FMIS kan av naturliga skäl aldrig bli fullständigt eftersom nya fornlämningar ständigt påträffas. Informationen i FMIS är tillgänglig via internet och en sökapplikation benämnd Fornsök. Den internetsida som möter besökaren upplyser om att tjänsten inte ska användas som enda informationskällan inför markingrepp och att den enskilde bör kontakta länsstyrelsen för information om fornlämningsförekomst och om vilka åtgärder som ska vidtas innan markingrepp.

Att systematiskt och fortlöpande kvalitetssäkra och vidga kunskapen om förekomst av fornlämningar är enligt regeringens uppfattning nödvändigt för att långsiktigt hävda fornlämningsskyddet. Riksantikvarieämbetet bör därför stärka sitt arbete inom detta område. Myndigheten bör sträva efter att det ska bli så tydligt som möjligt för den enskilde vilka lämningar som utgör fornlämningar. Regeringen avser att genom en särskild satsning avsätta medel för ändamålet årligen under en femårsperiod inom ramen för anslaget 7:2 Bidrag till kulturmiljövård.

11.3 Kulturföremål

Regeringens bedömning: Riksantikvarieämbetet bör få i uppdrag att lämna förslag om hur regleringen av kulturföremål, enligt 5 kap. lagen om kulturminnen m.m. och förordningen om kulturminnen m.m., bör anpassas till aktuella förutsättningar.

Kulturmiljöutredningen lämnar inget förslag i denna fråga.

Skälen för regeringens bedömning: Utredningen redogör för en rad synpunkter som framkommit med anledning av utredningens skrivelse med frågor om bestämmelserna om skydd mot utförsel och återlämnande av kulturföremål. Skrivelsen sändes till fem organ med myndighetsuppgifter samt två företag och en intresseorganisation på området. Av svaren framgår bl.a. att *Riksantikvarieämbetet* anser att behovet av en modernisering och regelförenkling kräver en mer omfattande analys av 5 kap. lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. Det anses att de ändringar som behöver göras för att uppnå en mer ändamålsenlig reglering inte kan ske genom redaktionella ändringar i lag och förordning. Ingen kontroll av kulturföremål sker vid inre gräns i dag när Sverige är medlem i EU och myndigheten anser därför att lagstiftningen bör samordnas med EU och övriga medlemsstater. *Riksarkivet* påpekar att förordningen bör ses över när det gäller definitioner, belopps- och åldersgränser.

Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde pekar bl.a. på att det i dag inte är möjligt att skydda svenskt konsthantverk och design från mellankrigstiden, som internationellt är mycket efterfrågat. *Nordiska museet* påpekar bl.a. att lagen inte överensstämmer med eller är anpassad till EU:s lagstiftning på området, trots att regelverken reglerar samma kategorier av föremål. Nordiska museet anser vidare att utförseltillstånd bör gälla i två år i stället för ett år. *Branschföreträdare* ställer sig bl.a. frågande till den tillämpning som används av vissa tillståndsmyndigheter genom att lämna preliminära besked i utförselfrågor.

Kulturföremålen är viktiga delar av kulturarvet och det är angeläget att lagstiftningen på området är välfungerande. De synpunkter som utredningen redogör för visar att det finns behov av en översyn av regleringen av kulturföremål. Bestämmelserna i 5 kap. lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. och berörda delar av förordningen (1988:1188) om kulturminnen m.m. bör anpassas till de förutsättningar som råder i dag. Regeringen avser därför att ge Riksantikvarieämbetet i uppdrag att göra en sådan översyn.

12 Särskilda arkivuppgifter på det statliga arkivområdet för Stockholms stadsarkiv, Värmlandsarkiv och Malmö stadsarkiv

Prop. 2012/13:96

Regeringens förslag: I arkivlagen införs ett normgivningsbemyndigande med innebörden att regeringen får meddela föreskrifter om att vissa kommunala arkivmyndigheter får fullgöra arkivuppgifter avseende handlingar från statliga myndigheter och sådana organ som står under tillsyn av den statliga arkivmyndigheten.

När en kommunal arkivmyndighet fullgör sådana arkivuppgifter ska bestämmelserna i arkivlagen om den statliga arkivmyndigheten tillämpas, dock inte i fråga om tillsyn.

Den myndighet som regeringen bestämmer ska utöva tillsyn över de kommunala arkivmyndigheterna när de fullgör arkivuppgifter på det statliga arkivområdet.

Förslaget i promemorian Särskilda arkivuppgifter på det statliga arkivområdet för Stockholms stadsarkiv, Värmlandsarkiv och Malmö stadsarkiv överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser som yttrar sig är positiva till eller har inget att invända mot förslaget till den del det avser bemyndigande för regeringen att meddela föreskrifter om att vissa kommunala arkivmyndigheter får fullgöra arkivuppgifter på det statliga arkivområdet.

En majoritet av remissinstanserna, t.ex. *Stockholms kommun*, *Karlstads kommun*, *Malmö kommun* och *Samverkansorganet i Värmlands län (Region Värmland)* är kritiska mot att tillsynsuppgiften för de kommunala arkivmyndigheterna, vilken anses skapa mervärden för såväl arkivmyndigheterna i fråga som Riksarkivet, inte omfattas av förslaget. *Riksarkivet* delar däremot bedömningen i promemorian att tillsynsverksamheten kräver enhetlighet och gemensam styrning och därför ska hanteras av Riksarkivet framöver. Inte heller *Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)* har något i sak att invända mot denna ordning.

Ett fåtal remissinstanser är kritiska till förslaget i den del det bemyndigar regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer att, när det gäller de aktuella arkivuppgifterna, utöva tillsyn över de kommunala arkivmyndigheterna. *SKL* anser t.ex. att det inte finns någon grund för att ge staten tillsynsrätt mot kommunala arkivinstitutioner, att det dessutom är överflödigt samt att det även i övrigt bör vara fördelaktigt att dessa bara har ett regelverk att hålla sig till.

Skälen för regeringens förslag

Bakgrund

Riksarkivet är statlig arkivmyndighet enligt arkivlagen (1990:782), arkivförordningen (1991:446) och förordningen (2009:1593) med instruktion för Riksarkivet. Stockholms stadsarkiv och Värmlandsarkiv fullgör sedan 1990-talet vissa uppgifter på det statliga arkivområdet.

Denna verksamhet regleras i förordningen (1991:447) för Stockholms stadsarkiv när det fullgör sina uppgifter som landsarkiv och förordningen (1995:183) om Värmlandsarkivs uppgifter som landsarkiv. Även Malmö stadsarkiv fullgör på grundval av ett avtal från 1993 mellan staten och Malmö kommun särskilda uppgifter på det statliga arkivområdet. Dessa tre arkiv är kommunala arkivmyndigheter enligt arkivlagen. Deras särskilda uppgifter omfattar arkivhandlingar från statliga myndigheter och från sådana organ som avses i 4 § 2–4 förordningen med instruktion för Riksarkivet. En förutsättning för uppgiften är att den statliga myndigheten eller organet ska ha sitt verksamhetsområde i det län som det aktuella arkivet ligger i.

I samband med att Riksarkivet den 1 januari 2010 ombildades till en sammanhållen myndighet avvecklades de sju landsarkiven som självständiga myndigheter och deras verksamheter inordnades i Riksarkivet. Det uppmärksammades då att det krävs lagstöd för att de tre kommunala arkivmyndigheterna ska kunna fullgöra uppgifter på det statliga arkivområdet, eftersom föreskrifter om kommunernas befogenheter enligt 8 kap. 2 § första stycket 3 regeringsformen ska meddelas genom lag och att det i dag saknas sådant stöd i lag.

Behovet av att vissa kommunala arkivmyndigheter fullgör arkivuppgifter på det statliga arkivområdet

En mycket omfattande verksamhet med särskilda uppgifter avseende statliga arkivhandlingar utförs sedan en lång tid tillbaka av de tre kommunala arkivmyndigheterna. Verksamheten har fungerat väl. Den verksamhet som avser mottagande, förvaring och tillhandahållande av arkivhandlingar och som utförs av Stockholms stadsarkiv och Värmlandsarkiv har av Riksarkivet bedömts inte kunna rymmas inom den egna verksamheten. Enligt Riksarkivet saknas det också lokalmässiga förutsättningar för myndigheten att själv bedriva denna verksamhet. Beträffande Malmö stadsarkiv finns visserligen såväl lokalmässiga som andra praktiska möjligheter att ta över det aktuella arkivmaterialet från Malmö. I sammanhanget bör det dock även beaktas att Malmö stadsarkiv har haft de aktuella uppgifterna sedan 1903, då landsarkivet i Lund inrättades. Malmö stadsarkiv fick då rätt att behålla det statliga materialet från distriktet. Samarbetet mellan Riksarkivet och Malmö stadsarkiv har också pågått under lång tid och samverkan har varit gynnsam för båda parter och för arkivarbetet i stort. Såväl Malmö stadsarkivs som Riksarkivets önskemål är att den nuvarande ordningen bör bestå.

Som nämnts har samtliga tre kommunala arkivmyndigheter som nu är i fråga sedan en lång tid tillbaka fullgjort uppgifter som landsarkiv på det statliga arkivområdet. De har mot denna bakgrund också dimensionerat sina verksamheter på lång sikt med utgångspunkten att även i fortsättningen få utföra dessa. De statliga arkivuppgifterna och formerna för deras utförande är även tydligt integrerade med Malmö kommuns, Stockholms kommuns och samverkansorganet Region Värmlands övriga verksamheter och bidrar härigenom med samordningsfördelar och förutsättningar för bättre service för arkivarbetet i stort, vilket även framförts av de tre kommunala arkivmyndigheterna i dialog med Riksarkivet. För de tre kommunala arkivmyndigheterna och därmed

också för Malmö kommun, Stockholms kommun och de kommuner som ingår i det kommunala samverkansorganet Region Värmland innebär de statliga arkivuppgifterna således stora kompetensmässiga och logistiska värden, särskilt inom informations- och dokumenthanteringsområdet. I lösningen finns som nämnts också tydliga synergieffekter och stordriftsfördelar, t.ex. avseende tillvaratagande, förvaring och vård av arkivmaterialet.

Mot denna bakgrund är regeringens bedömning att det såväl ur det statliga som ur det kommunala perspektivet finns goda skäl för att Stockholms stadsarkiv, Värmlandsarkiv och Malmö stadsarkiv även fortsättningsvis bör kunna fullgöra uppgifter på det statliga arkivområdet.

Behovet av föreskrifter och lagstöd

De nu aktuella arkivhandlingarna är statliga arkiv. Av 2 kap. 1 § kommunallagen (1991:900) följer att kommuner och landsting inte får handha angelägenheter som ska handhas enbart av staten, en annan kommun, ett annat landsting eller någon annan. Detta förbud innebär att en kommun t.ex. inte får driva eller engagera sig i en verksamhet som är förbehållen staten. Kommunernas befogenheter kan dock utvidgas med stöd av lag. De aktuella arkivuppgifterna innefattar myndighetsutövning. Vidare förutsätts att de kommunala arkivmyndigheterna, genom föreskrifter ges vissa befogenheter. Som nämnts krävs enligt 8 kap. 2 § första stycket 3 regeringsformen lagstöd för sådana föreskrifter. Av 3 § första stycket följer vidare att riksdagen kan bemyndiga regeringen att meddela sådana föreskrifter. Ett normgivningsbemyndigande för regeringen bör därför, med hänsyn främst till detaljnivån i sak av den aktuella regleringen, införas i arkivlagen (1990:782). Innebörden av bemyndigandet bör vara att regeringen får meddela föreskrifter om att vissa kommunala arkivmyndigheter får fullgöra arkivuppgifter avseende handlingar från statliga myndigheter och från sådana organ som Riksarkivet är arkivmyndighet för, det vill säga för närvarande statliga myndigheter och sådana organ som avses i 4 § 2–4 förordningen (2009:1593) med instruktion för Riksarkivet. Enligt bemyndigandet får alltså regeringen bestämma vilka arkivuppgifter som får utföras avseende de aktuella handlingarna. Bemyndigandet omfattar även att besluta vilka kommunala arkivmyndigheter som ska få fullgöra arkivuppgifterna.

När en kommunal arkivmyndighet fullgör arkivuppgifter på det statliga arkivområdet bör vidare bestämmelserna i arkivlagen om den statliga arkivmyndigheten tillämpas, dock med undantag för de bestämmelser som avser tillsyn. När uppgifterna begränsas på detta sätt krävs inte några särskilda regler för överklagande till Riksarkivet, eftersom de tre kommunala arkivmyndigheternas beslut endast kommer att hänföra sig till frågor om utlämnande av handlingar. Hur sådana beslut överklagas framgår av 6 kap. offentlighets- och sekretesslagen (2009:400).

Frågor om tillsyn

När det gäller frågan om vilka uppgifter som ska omfattas av bemyndigandet har en majoritet av remissinstanserna, t.ex. *Stockholms kommun*, *Karlstaads kommun*, *Malmö kommun* och *Samverkansorganet i Värmlands län (Region Värmland)* framfört kritik mot att

tillsynsuppgiften, vilken anses skapa mervärden för såväl arkivmyndigheterna i fråga som Riksarkivet, inte omfattas av förslaget. *Riksarkivet* delar däremot bedömningen i promemorian att tillsynsverksamheten kräver enhetlighet och gemensam styrning och därför ska hanteras av Riksarkivet framöver. Inte heller *SKL* har något i sak att invända mot denna ordning och hänvisar till att lagstiftningen är utformad så.

Enligt regeringens bedömning kräver tillsynsuppgiften i högre grad än uppgifterna att ta emot, förvara och tillhandahålla arkivhandlingar en enhetlighet och gemensam styrning och ledning. Som *SKL* refererat till förutsätter också arkivlagen att tillsynen över att de statliga myndigheterna och vissa andra arkivbildande organ fullgör sina skyldigheter enligt arkivlagen sköts av den statliga arkivmyndigheten. Mot denna bakgrund anser regeringen att uppgiften att utöva tillsyn över nu aktuella statliga myndigheter och organ ska handhas av Riksarkivet. Det är enligt regeringens bedömning inte lämpligt ur ett övergripande förvaltningsperspektiv att detta ansvar, som ytterst bör ligga på den statliga arkivmyndigheten, delegeras till kommunala arkivmyndigheter. De kommunala arkivmyndigheternas kompetens i tillsyns- och rådgivningsfrågor har emellertid lyfts fram i flertalet remissvar. Regeringen finner i detta sammanhang skäl att betona att det samarbete och samråd som i dag sker mellan de kommunala arkivmyndigheterna och Riksarkivet naturligtvis främjar kompetensen och kvaliteten i den offentliga arkivverksamheten i stort. Någon ändring i detta avseende är inte avsedd.

Ett fåtal remissinstanser har även framfört kritik mot förslaget i den del det bemyndigar regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer att, när det gäller de aktuella arkivuppgifterna, utöva tillsyn över de kommunala arkivmyndigheterna. *SKL* anser t.ex. att det inte finns någon grund för att ge staten tillsyns rätt mot kommunala arkivinstitutioner, att det dessutom är överflödigt samt att det även i övrigt bör vara fördelaktigt att dessa bara har ett regelverk att hålla sig till.

Riksarkivet är statlig arkivmyndighet enligt arkivlagen och ska, enligt 2 § förordningen (2009:1593) med instruktion för Riksarkivet, ha överinseende över den offentliga arkivverksamheten. Det bör därför finnas möjlighet för regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer att utöva tillsyn över de tre kommunala arkivmyndigheterna när det gäller deras särskilda uppgifter på det statliga arkivområdet.

Det föreslagna normgivningsbemyndigandet ger i denna del stöd för tillsynen i den begränsade utsträckning som den aktuella regleringen kräver. Någon faktisk skillnad från det regelverk som gällde fram till ombildandet av Riksarkivet till en sammanhållen arkivmyndighet den 1 januari 2010 innebär dock inte detta. Fram till dess landsarkiven avvecklades som självständiga myndigheter och deras verksamheter inordnades i Riksarkivet gällde nämligen, enligt 6 § i den numera upphävda förordningen (2007:1179) med instruktion för Riksarkivet och landsarkiven, en uttrycklig rätt för Riksarkivet att inspektera Stockholms stadsarkiv och Värmlandsarkiv när det gällde deras uppgift som landsarkiv.

Med stöd av det föreslagna bemyndigandet avser regeringen att genom förordning överlåta åt Stockholms stadsarkiv, Värmlandsarkiv och Malmö stadsarkiv att fullgöra vissa arkivuppgifter på det statliga området. Förordningen bör i stort motsvara förordningen (1991:447) för Stockholms stadsarkiv när det fullgör sina uppgifter som landsarkiv och förordningen (1995:183) om Värmlandsarkivs uppgifter som landsarkiv.

13 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2014.

Regeringens bedömning: Några särskilda övergångsbestämmelser behövs inte till de föreslagna lagändringarna.

Kulturmiljöutredningens förslag och bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ett fåtal remissinstanser berör frågan om ikraftträdande- och övergångsbestämmelser. *Förvaltningsrätten i Uppsala*, *Kammarrätten i Jönköping* och *Svea hovrätt* framför synpunkter i anslutning till utredningens förslag till avgränsning av det allmänna fornlämningskyddet genom en årtalsgräns satt vid 1750 och den föreslagna ordningen för fornlämningsförklaring. Synpunkterna avser behovet av en övergångsbestämmelse av det skälet att länsstyrelserna anses behöva viss tid på sig att meddela beslut om fornlämningsförklaring. *Trafikverket* ställer sig tveksamt till att författningsändringarna kan träda i kraft den 1 januari 2014 om inte länsstyrelsens resurser förstärks.

Förslaget i promemorian Särskilda arkivuppgifter på det statliga arkivområdet för Stockholms stadsarkiv, Värmlandsarkiv och Malmö Stadsarkiv överensstämmer delvis med regeringens. Enligt förslaget i promemorian bör ändringen i arkivlagen (1990:782) träda i kraft den 1 juli 2013.

Remissinstanserna: Remissinstanserna berör inte frågan.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: De ändringar som föreslås i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. och de följändringar som föreslås i övriga lagar bör kunna träda i kraft den 1 januari 2014. Kulturmiljöutredningen har utifrån de övriga förslag som lämnats, bl.a. en tidsgräns satt vid 1750 och en särskild ordning för fornlämningsförklaring, ansett att det inte finns skäl för några särskilda övergångsbestämmelser.

Regeringens bedömning är att förslaget till förtydligad definition av fornlämningsbegreppet och möjligheten att genom beslut i det enskilda fallet skydda lämningar som inte uppfyller definitionen inte står i strid med den nuvarande tillämpningen av lagen. Ytterst få lämningar som tillkommit 1850 eller senare torde i dagens tillämpning betraktas som fornlämningar med undantag för fartyglämningar (skeppsvrak), som

enligt gällande rätt utgör fornlämning om minst etthundra år gått sedan skeppet blev vrak. Det bör mot denna bakgrund inte bli fråga om att meddela särskilda beslut i någon stor omfattning. Något behov av en övergångsbestämmelse som, i ett övergångsskede, ger lämningar tillkomna 1850 eller senare skydd bedöms därför inte finnas. Länsstyrelserna bör i nu aktuella fall kunna meddela särskilda beslut i omedelbar anslutning till ikraftträdandet av lagändringarna den 1 januari 2014. Inte heller i övrigt bedöms förslagen till ändringar i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. föranleda något behov av särskilda övergångsbestämmelser. Detta innebär att lagändringarna vid ikraftträdandet blir tillämpliga även i pågående ärenden hos bl.a. länsstyrelserna.

Även den föreslagna ändringen i arkivlagen (1990:782) bör träda i kraft den 1 januari 2014. Inte heller denna lagändring bedöms kräva någon särskild övergångsbestämmelse.

14 Konsekvenser av förslagen

Regeringens bedömning: Förslagen som helhet får positiva effekter för möjligheterna att bevara, använda och utveckla kulturmiljön. För berörda myndigheter, i första hand länsstyrelserna och Riksantikvarieämbetet, tillkommer vissa uppgifter som dock bör kunna hanteras inom befintliga ekonomiska anslagsramar.

Förslaget till ändring i arkivlagen bedöms endast få marginella ekonomiska och andra konsekvenser.

14.1 Konsekvenser av förslagen som rör kulturmiljöarbetet

14.1.1 Konsekvenser för stat och kommun

Aktuella och moderniserade mål för arbetet med kulturmiljön kommer att bidra till att förbättra förutsättningarna för statlig samordning och ett effektivare kulturmiljöarbete. Inga nya kostnader bedöms uppstå till följd av nya mål för berörda statliga myndigheter. Förutsättningarna för samarbete mellan kommunerna och staten i kulturmiljöarbetet förbättras också genom att nya mål för kulturmiljön införs. Inga nya kostnader bedöms heller uppstå för kommunerna genom införandet av nya mål. De nya nationella målen ska dock kunna inspirera kulturmiljöarbetet på kommunal nivå och vägleda politiken i kommuner och landsting. Målen kommer också att få betydelse för hur staten ser på lokala och regionala prioriteringar vid fördelning av statliga medel på regional nivå.

Regeringens förslag till ändrade bestämmelser i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. berör de myndigheter som ansvarar för tillämpningen av lagstiftningen, i första hand länsstyrelserna och Riksantikvarie-

ämbetet. Länsstyrelserna får nya typer av ärenden att hantera rörande beslut om att förklara lämningar som kan antas ha tillkommit 1850 eller senare för fornlämningar samt beslut om vilka yngre kyrkliga kulturminnen som ska omfattas av kravet på tillstånd för att få ändras på något väsentligt sätt. I det senare fallet kommer dock länsstyrelsen, liksom enligt gällande rätt, att pröva frågorna om tillstånd. Förslagen innebär också en delvis förändrad tillståndsprövning för länsstyrelserna, dels såvitt avser frågor om rätt att använda metallsökare och medföra sådana på fornlämning, dels i fråga om möjligheterna att ställa krav på förmedling av uppdragsarkeologins resultat i samband med tillståndsgivning och beslut om arkeologiska undersökningar (särskilda undersökningar). Länsstyrelserna får vidare en förtydligad roll som informationslämnare avseende fornlämningsförekomst i samband med planering av arbetsföretag.

Riksantikvarieämbetets möjligheter att utfärda verkställighetsföreskrifter till 2 och 3 kap. lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. utökas, vilket stärker myndighetens roll som central myndighet på kulturmiljöområdet. Förslaget om förbättrad information om fornlämningar bidrar också till att stärka myndighetens vägledande roll. Regeringen bedömer att de tillkommande uppgifterna för de statliga myndigheterna på kulturmiljöområdet mer än väl uppvägs av de möjligheter till tydligare ansvarsfördelning och ökad effektivitet som förslagen innebär och att dessa därför kan hanteras inom befintliga ekonomiska ramar. Genom att definitionen av fornlämningsbegreppet förtydligas kommer myndighetsarbetet inom området på sikt att förenklas. Den utökade föreskriftsrätten innebär ett utvidgat mandat och delvis nya arbetsuppgifter för Riksantikvarieämbetet, men kommer samtidigt att underlätta den praktiska hanteringen av forn- och byggnadsminnen. Länsstyrelserna får därmed bättre förutsättningar för en rationell och enhetlig ärendehantering på dessa områden. Genom införandet av bestämmelsen om skydd för lämningar som tillkommit eller, i fråga om fartyglämningar, förlist 1850 eller senare genom särskilda beslut kommer de allmänna förvaltningsdomstolarna att tillföras en ny typ av mål. Det saknas emellertid anledning att befara att förslaget kommer att leda till någon nämnvärd måltillströmning, varför påverkan på Sveriges Domstolars befintliga resurser inte kan förutses bli annat än högst begränsad.

Förslaget att även namn på meänkieli så långt möjligt ska användas på kartor samt vid skyltning och övrig utmärkning i flerspråkiga områden bedöms inte innebära annat än marginellt ökade kostnader för berörda myndigheter, vilket bl.a. remissvaren från Lantmäteriet och Trafikverket påvisat.

Vid Riksantikvarieämbetets respektive Statens historiska museers hantering av förändringen avseende den statliga arkeologiska uppdragsverksamheten ska 6 b § lagen (1982:80) om anställningsskydd beaktas. Verksamheten har drygt 100 medarbetare fördelade på fyra regioner med fem kontor: UV Mitt Hägersten i Stockholm, UV Mitt Uppsala med geoarkeologiskt laboratorium, UV Syd i Lund, UV Väst i Mölndal och UV Öst i Linköping. Myndigheten Statens historiska museer är lokaliserad till Stockholm. En förändring av hemvist av den statliga arkeologiska uppdragsverksamheten bedöms inte i sig innebära

Prop. 2012/13:96 att någon förändring i geografisk indelning eller lokalisering behöver ske.

Processen rörande förändringen kommer att få organisatoriska och ekonomiska konsekvenser för de två berörda myndigheterna. Engångskostnader som uppstår på grund av överföringen av den statliga arkeologiska uppdragsverksamheten från Riksantikvarieämbetet till Statens historiska museer bedöms kunna hanteras inom befintliga ekonomiska ramar.

14.1.2 Konsekvenser för enskilda och företag

Ett effektivt kulturmiljöarbete med aktuella och moderniserade mål ökar allmänhetens intresse, förståelse för och tillgång till kulturmiljön vilket ger legitimitet och ett ökat engagemang i frågor som rör kulturmiljöns värden.

De föreslagna ändringarna i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m., bl.a. förslagen till namnändring och ändrade begrepp samt förtydligad definition av fornlämningsbegreppet och tydligare reglering av metallsökare, leder på ett övergripande plan till större förutsägbarhet och rätts-säkerhet i tillämpningen. Detta främjar i sin tur förståelsen för och möjligheterna att använda och utveckla kulturskyddade miljöer. Både för det allmänna och inte minst för enskilda intressen är det av stor betydelse att ärendehandläggning och överprövning är snabb och kan genomföras effektivt. Små skogsbruksföretag uppfattas redan i dag vara hårdare drabbade av det allmänna fornlämningskyddet än stora skogsföretag. Det finns dessutom regionala skillnader som är geografiskt och kulturellt betingade som påverkar brukningsförutsättningarna av skogsmarken. Dessutom finns det regionala skillnader i själva tillämpningen av gällande bestämmelser. Regeringens förslag innebär att lagen blir tydligare vilket i hög grad bidrar till att ge förutsättningar för en enhetligare tillämpning av bestämmelserna.

Förslagen bidrar till att kulturmiljöns mångfald kan bevaras och utvecklas. Det finns många exempel på att väl omhändertagna kulturmiljöer bidrar till att skapa tillväxt och sysselsättning. Enskilda företag inom areella näringar kan påverkas positivt av regeringens förslag t.ex. genom att ett förtydligt fornlämningsbegrepp leder till bättre möjligheter att effektivt och långsiktigt bruka marken. Att beslutanderätten förs från Riksantikvarieämbetet till länsstyrelserna i ett antal frågor innebär också att besluten kommer att tas närmare den berörda allmänheten och företagen.

Att krav på viss förmedling av resultaten kan ingå i exploatörens kostnadsansvar vid arkeologiska slutundersökningar bedöms inte medföra annat än marginella kostnadsökningar, som vägs upp av att förslagen som helhet skapar förutsättningar för ökad effektivitet.

Genom att den arkeologiska uppdragsverksamheten förs från Riksantikvarieämbetet till Statens historiska museer skapas en större tydlighet vad gäller Riksantikvarieämbetets roll i det uppdragsarkeologiska systemet som svarar mot goda förvaltningspolitiska principer. Aktörer, bl.a. små och medelstora företag, som utför eller

använder uppdragsarkeologiska tjänster kommer att gynnas av förändringen, som innebär att rollfördelningen blir tydlig. Prop. 2012/13:96

14.1.3 Övriga konsekvenser

De gällande kulturpolitiska målen tillsammans med utredningens förslag till nya nationella mål för kulturmiljöarbetet bidrar till att konkretisera förutsättningarna och förväntningarna på kulturmiljöarbetet. Särskilt två av de föreslagna målen som det statliga kulturmiljöarbetet ska främja tar fasta på jämställdheten mellan kvinnor och män respektive möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen. De mål som är aktuella i sammanhanget är målen om att kulturmiljöarbetet ska främja alla människors delaktighet och möjlighet att förstå och ta ansvar för kulturmiljön respektive främja ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap, bildning och upplevelser.

Förslagen bedöms inte ha någon negativ påverkan på miljön.

14.2 Konsekvenser av förslaget till ändring i arkivlagen

Genom förslaget till ändring i arkivlagen (1990:782) införs en författningsreglering av den verksamhet med särskilda arkivuppgifter på det statliga arkivområdet som bedrivs av Stockholms stadsarkiv, Värmlandsarkiv och Malmö stadsarkiv. Riksarkivets uppgift att sköta tillsyn och rådgivning kommer dock att öka något i omfattning när dessa tre kommunala arkivmyndigheter inte längre fullgör några sådana uppgifter. Ökningen bedöms dock vara marginell och bedöms rymmas inom befintliga verksamhetsmässiga och ekonomiska ramar. Ett visst ekonomiskt utrymme frigörs dessutom, eftersom Riksarkivet inte längre behöver betala andra arkiv för att sköta tillsyn och rådgivning. Förslaget bedöms således inte medföra några ökade offentliga kostnader.

Förslaget innebär att de aktuella kommunerna ges ökade befogenheter. Förslaget är därför positivt för den kommunala självstyrelsen.

Förslaget bedöms inte heller ha någon betydelse för små och medelstora företag eller någon påverkan på miljön. Inte heller i övrigt bedöms förslaget ha någon påverkan på det brottsförebyggande arbetet, för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet, för jämställdheten mellan kvinnor och män eller för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen.

15 Författningskommentar

15.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.

1 kap.

1 §

Paragrafen i dess nuvarande lydelse handlar om ansvaret för kulturmiljön.

I *första stycket* har en språklig justering gjorts. Formuleringen *Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda vår kulturmiljö* har ersatts av *Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda kulturmiljön*.

I *andra stycket* har en språklig justering gjorts för att tydliggöra ansvaret för kulturmiljön. Ordet *detta* har ersatts av ordet *kulturmiljön* och uttrycket *så vitt möjligt* har utgått.

Paragrafen har kompletterats med ett *tredje stycke* som anger lagens övergripande syfte att tillförsäkra nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer.

Motiven till ändringarna framgår av avsnitt 6.2.

2 §

I paragrafens *första stycke* anges lagens närmare innehåll,

Vidare anges i paragrafen vilka statliga myndigheter som har det omedelbara ansvaret för kulturminnesvården. Myndigheternas uppdrag har omformulerats genom att *kulturminnesvård* ersatts av *kulturmiljöarbete*. I *andra stycket* har länsstyrelsens uppdrag dessutom förtydligats genom att formuleringen *tillsyn över kulturminnesvården i länet* ersatts av *ansvar för det statliga kulturmiljöarbetet i länet*. Detta innebär inte någon ändring i sak av länsstyrelsens tillsynsansvar. I paragrafens *tredje stycke*, har endast *kulturminnesvård* ersatts av *kulturmiljöarbete*.

Paragrafen har vidare kompletterats med ett nytt *fjärde stycke* som innehåller en upplysning om att bestämmelser om kulturmiljön även förekommer i annan lagstiftning, i bl.a. miljöbalken, plan- och bygglagen (2010:900) och skogsvårdslagen (1979:429). Uppräkningen av de övriga lagar som ska tillämpas på kulturmiljöområdet är inte avsedd att vara uttömmande.

Motiven till ändringarna framgår av avsnitt 6.2.

Paragrafen innehåller en hänsynsregel om skydd för ortnamn. Ändringen i *första stycket* innebär, förutom en redaktionell justering, att *meänkieli* omnämns i bestämmelsen, vilket innebär att även namn på meänkieli så långt möjligt ska användas samtidigt som svenska, samiska och finska namn på kartor samt vid skyltning, och övrig utmärkning i flerspråkiga områden.

Ändringen i *andra stycket* innebär att namn som godkänts av *Lantmäteriet*, i stället för namn som godkänts *för offentlig kartproduktion*, ska användas i sin godkända form. Lantmäteriets godkännande kan komma till uttryck genom att namnet redovisas på kartor eller i databaser som Lantmäteriet gör tillgängliga på elektronisk väg. Därutöver har, utan att detta innebär någon ändring i sak, förtydligats att detta gäller *i statlig och kommunal verksamhet*. Kommunal verksamhet innefattar såväl kommuner som landsting.

Motiven till ändringarna framgår av avsnitt 6.3.

2 kap.

1 §

I paragrafen definieras vad som är en fornlämning. I *första stycket* har *fast fornlämning* ersatts av *fornlämning*.

I *andra stycket* har samma ändring gjorts. Dessa ändringar innebär inga materiella ändringar. I fråga om uppräkningskategorier har märklighetsrekvisitet avseende byggnader och byggnadsverk utgått i punkten 6. I punkten 8 har *skeppsvrak* ersatts av *fartygslämningar* och särregleringen i form av en hundraårsgräns för dessa utgått, vilket innebär att samma ordning ska gälla för dessa lämningar som för övriga fornlämningskategorier.

Tredje stycket har ändrats språkligt utan att några ändringar i sak är avsedda.

Motiven till ändringarna framgår av avsnitt 7.1 och 7.2.

1 a §

Paragrafen är ny och har ingen motsvarighet i gällande lagstiftning. Regleringen i *första stycket* innebär att en lämning som i övrigt uppfyller rekvisiten för fornlämning i 1 § men som tillkommit eller, i fråga om fartygslämning, förlit 1850 eller senare inte är att anse som fornlämning. Motiven till paragrafens första stycke behandlas i avsnitt 7.3.

Av *andra stycket* följer att länsstyrelsen får förklara en lämning eller fartygslämning enligt första stycket för fornlämning om det finns särskilda skäl med hänsyn till dess kulturhistoriska värde, vilket i det enskilda fallet innebär att den ska benämnas fornlämning och omfattas av det allmänna fornlämningskyddet enligt 1 §. Beslut enligt paragrafen meddelas av länsstyrelsen. Motiven till paragrafens andra stycke behandlas i avsnitt 7.3.

2 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om vad som avses med ett fornlämningsområde och gränsbestämning av sådant område.

I *första stycket* har *fast fornlämning* ersatts av *fornlämning* och ordet havsbotten förts in för att förtydliga att fornlämningsområden även kan avse områden runt fornlämningar i havsmiljö.

I övrigt har paragrafen ändrats språkligt utan att några ändringar i sak är avsedda.

Motiven till ändringarna framgår av avsnitt 7.1.

3 §

Paragrafen anger vilka föremål som definieras som fornfynd. Den innehåller en saklig ändring i *punkten 2* avseende fornfynd som påträffas under andra omständigheter än i eller vid en fornlämning och har samband med denna. Denna kategori av fornfynd, s.k. lösfynd, definieras enligt den nuvarande bestämmelsen av att föremålen ska kunna antas vara minst etthundra år gamla. Denna tidsgräns ersätts av ett krav på att föremålet i fråga ska kunna antas vara från tiden före 1850.

Skälen för ändringen framgår av avsnitt 7.4.

4 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om rätten till fornfynd.

I *första stycket* har *fast fornlämning* ersatts av *fornlämning*.

I *andra stycket* har *fast fornlämning* ersatts av *fornlämning*.

I *fjärde stycket* har *skeppsvrak* ersatts av *fartygslämning*.

Vidare har, i konsekvens med ändringen beträffande fartygslämningar (skeppsvrak) i 1 § andra stycket 8, hundraårsgränsen ersatts av ett krav på att fartyget ska kunna antas ha förlit före 1850.

Därutöver har redaktionella ändringar, som inte innebär några ändringar i sak, gjorts i paragrafen.

Skälen för ändringarna framgår av avsnitt 7.1 och 7.2.

5 §

Paragrafen innehåller en bestämmelse om skyldighet att anmäla fornfynd. I *första stycket* har Riksantikvarieämbetet och länsmuseum tagits bort, vilket innebär att påträffade fornfynd som ska tillfalla eller hem-bjudas staten inte längre ska anmälas till dessa, utan endast till länsstyrelsen, en polismyndighet eller, i fråga om fornfynd som hör till fartygslämning, även till Kustbevakningen.

Skälen för ändringen framgår av avsnitt 7.4.

I paragrafen har *fast fornlämning* ersatts med *fornlämning*.
Skälen för ändringen framgår av avsnitt 7.1.

7 §

I paragrafens *första stycke* har *fast fornlämning* ersatts av *fornlämning*. I övrigt har vissa ytterligare språkliga ändringar, som inte innebär några ändringar i sak, gjorts i *första–femte styckena*.

Skälen för ändringarna framgår av avsnitt 7.1.

8 §

I *första* och *fjärde styckena* har *skeppsvrak* ersatts av *fartygslämning*.

Därutöver har vissa språkliga ändringar gjorts som inte innebär någon ändring i sak.

Skälen för ändringarna framgår av avsnitt 7.2.

10 §

Paragrafen handlar om hantering av fornlämningar i samband med arbetsföretag.

I *första stycket* har förtydligats att information om huruvida någon fornlämning kan beröras av ett arbetsföretag inhämtas från länsstyrelsen.

Skälen för ändringen framgår av avsnitt 7.5.

11 §

Paragrafen handlar om länsstyrelsens möjlighet att på företagarens bekostnad ställa krav på utredning i samband med arbetsföretag som innebär att större markområden tas i anspråk.

I paragrafens *första* och *andra stycken* har *särskild* utredning ersatts med *arkeologisk* utredning.

Därutöver har vissa språkliga ändringar gjorts som inte innebär någon ändring i sak.

Motiven till ändringen framgår av avsnitt 10.1.

12 §

Paragrafen handlar om ansökan om tillstånd till ingrepp i fornlämning.

I *första stycket* har *fast fornlämning* ersatts av *fornlämning*. Vidare har uppräkningsen av de ingrepp i fornlämningar som kräver tillstånd ändrats till rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändra eller skada. Uppräkningen överensstämmer därmed med den uppräkningsen i 2 kap. 6 § som anger det grundläggande

skydd som alltid gäller för en fornlämning respektive uppräknings i straffbestämmelsen om fornminnesbrott i 21 § första stycket 2.

I *tredje* och *fjärde styckena* har *skeppsvrak* ersatts av *fartyglämning* och vissa andra redaktionella och språkliga ändringar gjorts som inte innebär några ändringar i sak.

Syftet med ändringarna framgår av avsnitt 7.1, 7.2 och 10.2.

13 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om vilka villkor som får ställas av länsstyrelsen för tillstånd till ingrepp i en fornlämning.

Särskild undersökning har ersatts av *arkeologisk undersökning* i paragrafen.

Första stycket har även ändrats redaktionellt genom en punktuppställning och tillförts ett tillägg som innebär att länsstyrelsen som villkor för tillstånd till ingrepp i en fornlämning också får ställa skäligena krav på att en arkeologisk undersökning ska omfatta förmedling av resultaten av undersökningen. Därutöver har sista meningen i paragrafens första stycke brutits ut och placerats som ett nytt självständigt *andra stycke* med följd att *andra–fjärde styckena* i paragrafens nuvarande lydelse därefter motsvaras av *tredje–femte styckena* i den nya lydelsen.

Skälen för ändringarna framgår av avsnitt 10.1 och 10.3.

14 §

Paragrafen reglerar kostnadsansvaret för sådana åtgärder som ställs som villkor för tillstånd till ingrepp i en fornlämning.

I *första stycket* har *fast fornlämning* ersatts av *fornlämning*.

I *andra stycket* har *särskild undersökning* ersatts av *arkeologisk undersökning* och hänvisningarna under *punkten 2 respektive 3*, som en följd av den nya styckeindelningen i 13 §, ändrats till att avse 13 § andra stycket respektive 13 § tredje stycket.

Skälen för ändringarna framgår av avsnitt 7.1 och 10.

17 §

I paragrafens *andra stycke* har *skeppsvrak* ersatts av *fartyglämning*.

Skälet för ändringen framgår av avsnitt 7.2.

18 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om metallsökare och motsvarar regleringen i nuvarande 18 och 19 §§ samt 20 § första stycket. Innehållet i paragrafen överensstämmer i materiellt hänseende med nu nämnda bestämmelser. Den nya lydelsen av *första och andra styckena* tydliggör den nuvarande regleringen om att tillstånd krävs för användning av

metallsökare och även för medförande av sådana på fornlämningar, annat än vid färd på väg som är upplåten för allmänheten. Prop. 2012/13:96

I *tredje stycket* anges de särskilda fall där tillstånd inte krävs, vilka i sak överensstämmer med de nuvarande undantagen.

Motiven till ändringarna framgår av avsnitt 8.

19 §

Paragrafens *första stycke* motsvarar till sitt innehåll delvis nuvarande 20 § andra stycket. Enligt bestämmelsen får länsstyrelsen lämna tillstånd till användning och medförande av metallsökare. Tillstånd får dock endast lämnas för verksamhet som avser sökning efter annat än fornynd, eller ingår i vetenskaplig forskning hos det allmänna.

Andra stycket innebär att ett tillstånd får förenas med villkor. Det kan t.ex. handla om att ett tillstånd rörande yrkesmässig användning, som avser ett större geografiskt område och en längre tid, kan villkoras med att sökanden inför varje tillfälle genom anmälan till länsstyrelsen förvisar sig om att arbetet inte sker inom ett fornlämningsområde.

I *tredje stycket* anges vilka uppgifter ett beslut om tillstånd ska innehålla.

Motiven till ändringarna framgår av avsnitt 8.

20 §

Paragrafen, som anger att länsstyrelsen prövar frågor om tillstånd att använda och medföra metallsökare, ersätter den nuvarande bestämmelsen i 20 § andra stycket med samma materiella innehåll.

Motiven till ändringarna framgår av avsnitt 8.

21 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om de allvarigaste brotten mot bestämmelserna i kapitel 2. Paragrafen har endast ändrats språkligt och redaktionellt, bl.a. genom att *fast fornlämning* ändrats till *fornlämning* i *punkten 2*.

Motiven till ändringen framgår av avsnitt 7.1.

21 a §

Paragrafen innehåller bestämmelser om mindre allvarliga brott. Gärningen i nuvarande *punkten 2* som avser brott mot föreskrifter eller beslut som meddelats med stöd av 2 kap. 9 § har utgått ur bestämmelsen. Därutöver har paragrafen ändrats språkligt utan att detta innebär någon ändring i sak.

Skälen för ändringen framgår av avsnitt 7.7.

Paragrafen är ny och innehåller en särskild straffbestämmelse med endast böter i straffskalan för brott mot föreskrifter eller beslut om fornlämningsområden som meddelats med stöd av 2 kap. 9 §.

Skälen för ändringen framgår av avsnitt 7.7.

23 §

Paragrafen innehåller i sin nuvarande lydelse en bestämmelse som ger länsstyrelsen möjlighet meddela interimistiska beslut avseende fornlämningsområden.

Bestämmelsen i *första stycket* är ny till sitt innehåll och innebär att länsstyrelsens beslut enligt 1 a § att förklara en lämning eller fartygslämning för fornlämning ska gälla omedelbart.

Andra stycket motsvarar första stycket i den nuvarande bestämmelsen.

Skälen för ändringen framgår av avsnitt 7.3.

24 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om överklagande. I fråga om kommunens rätt att överklaga länsstyrelsens beslut har bestämmelsen i *tredje stycket* kompletterats med att kommunen även har rätt att överklaga länsstyrelsens beslut enligt 1 a § andra stycket att förklara en lämning som tillkommit eller, i fråga om fartygslämning, förlist 1850 eller senare för fornlämning.

Skälen för ändringen framgår av avsnitt 7.3.

25 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om vilka beslut som inte får överklagas.

I *första stycket 3* har ordet *arkeologisk* lagts till före ordet förundersökning för att begreppet ska överensstämma med benämningen i 13 § och *särskild undersökning* har ersatts av *arkeologisk undersökning*.

Därutöver har vissa språkliga ändringar gjorts som inte innebär någon ändring i sak.

Motiven till ändringarna, som inte innebär några ändringar i sak, framgår av avsnitt 10.1.

1 §

I paragrafen anges rekvisiten för byggnadsminnesförklaring.

I *första stycket* har kvalifikationsgrunden för byggnadsminnesförklaring omformulerats genom att märklighetsrekvisitet utgått och ersatts av ett krav på att byggnaden, antingen enskilt eller som en del av ett bebyggelseområde, eller anläggningen i fråga ska ha ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde.

I *tredje stycket* har *fast fornlämning* ersatts med *fornlämning*.

Därutöver har vissa språkliga ändringar gjorts i paragrafen.

Ändringarna innebär inte några sakliga ändringar i förhållande till gällande bestämmelse.

Motiven till ändringarna redovisas i avsnitt 7.1 och 9.1.

21 §

Paragrafen motsvarar den nuvarande bestämmelsen till sitt sakliga innehåll och har endast ändrats språkligt för att överensstämja med den nya motsvarande regleringen i bestämmelsen i 2 kap. 23 § första stycket.

4 kap.

4 §

Paragrafen reglerar möjligheterna att genom särskilda beslut låta bestämmelserna i 3 §, om tillståndsprövning i fråga om väsentliga ändringar i kyrkotomter och kyrkobyggnader, gälla även i fall där dessa tillkommit efter år 1939.

Kvalifikationsgrunden för dessa yngre kyrkobyggnader och kyrkotomter har formulerats om genom att märklighetsrekvisitet utgått och ersatts av ett krav på att kyrkobyggnaden eller kyrkotomten i fråga ska ha ett högt kulturhistoriskt värde.

Ändringen innebär inte någon saklig ändring i förhållande till gällande rätt, förutom att ansvaret för nämnda tillståndsprövning flyttas från Riksantikvarieämbetet till länsstyrelsen.

Motiven till ändringarna redovisas i avsnitt 9.2.

14 §

I paragrafen regleras möjligheterna att genom särskilda beslut låta bestämmelserna i 13 §, om tillståndsprövning i fråga om väsentliga ändringar i begravningsplatser, gälla även i fall där dessa tillkommit efter 1939.

Kvalifikationsgrunden för dessa yngre begravningsplatser har formulerats om genom att märklighetsrekvisitet utgått och ersatts av ett krav på att begravningsplatsen i fråga ska ha ett högt kulturhistoriskt värde, om

Prop. 2012/13:96 den inte ligger invid en kyrkobyggnad som uppförts år 1939 eller tidigare.

Ändringen innebär inte någon saklig ändring i förhållande till gällande rätt, förutom att ansvaret för nämnda tillståndsprövning flyttas från Riksantikvarieämbetet till länsstyrelsen.

Motiven till ändringarna redovisas i avsnitt 9.2.

15.2 Förslaget till lag om ändring i miljöbalken

Förslaget i 7 kap. 9 § första stycket innebär dels att *fast fornlämning* ändras till *fornlämning*, dels att hänvisningen till lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. ändras till att avse kulturmiljölagen (1988:950).

15.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1918:163) med vissa bestämmelser om sjöfynd

Förslaget innebär att hänvisningen i 9 § till lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. ändras till att avse kulturmiljölagen (1988:950). Därutöver har paragrafen ändrats språkligt utan att detta innebär någon ändring i sak.

15.4 Förslaget till lag om ändring i expropriationslagen (1972:719)

Förslaget innebär att begreppet *märklig* utgår ur lagen. Ändringen är av motsvarande slag som ändringarna i 3 kap. 1 § samt 4 kap. 4 och 14 §§ lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. I enlighet med *Lagrådets* förslag har vidare ordet *erforderligt* ersatts av *tillräckligt*. Någon ändring i sak av förutsättningarna för expropriation är inte avsedd.

Vidare innebär förslaget att *fast fornlämning* ändras till *fornlämning*. Därigenom anpassas bestämmelsen till den terminologi som föreslås gälla i kulturmiljölagen.

Motiven till ändringarna framgår av avsnitt 7.1 och 9.1.

15.5 Förslaget till lag om ändring i lagen (1980:307) om skyldighet för utländska käreande att ställa säkerhet för rättegångskostnader

Förslaget innebär att hänvisningen i 2 § första stycket 2 till lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. ändras till att avse kulturmiljölagen (1988:950).

15.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1984:983) om ensamrätt till bärgning Prop. 2012/13:96

Förslaget i 6 § innebär dels att *skeppsvrak* ändras till *fartygslämningar*, dels att hänvisningen till lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. ändras till att avse kulturmiljölagen (1988:950).

15.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning

Förslaget innebär att hänvisningen i 6 § till 6 eller 7 kap. lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. ändras till att avse kulturmiljölagen (1988:950).

15.8 Förslaget till lag om ändring i begravningslagen (1990:1144)

Förslaget i 7 kap. 37 § tredje stycket innebär dels att *kulturminnesvårdens* ändras till *kulturmiljöarbetets*, dels att hänvisningen till lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. ändras till kulturmiljölagen (1988:950).

15.9 Förslaget till lag om ändring i minerallagen (1991:45)

1 kap.

7 §

Förslaget innebär att hänvisningen i *första stycket* till lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. ändras till att avse kulturmiljölagen (1988:950).

8 kap.

1 §

Förslaget innebär dels att *särskild utredning* i *tredje stycket* ändras till *arkeologisk utredning*, dels att hänvisningen i samma stycke till 2 kap. 11 § lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. ändras till att avse kulturmiljölagen (1988:950). Därutöver har vissa språkliga ändringar gjorts i paragrafen som inte innebär några ändringar i sak.

15.10 Förslaget till lag om ändring i arkivlagen (1990:782)

Särskilda arkivuppgifter för vissa kommunala arkivmyndigheter

17 §

Både rubriken och paragrafen är nya och behandlas i avsnitt 12. Paragrafen innehåller i *första stycket* ett normgivningsbemyndigande för regeringen att meddela föreskrifter om att vissa kommunala arkivmyndigheter får fullgöra arkivuppgifter avseende handlingar från statliga myndigheter och sådana organ som står under tillsyn av den statliga arkivmyndigheten.

Av *andra stycket* följer att när en kommunal arkivmyndighet fullgör sådana uppgifter som avses i första stycket ska bestämmelserna i arkivlagen om den statliga arkivmyndigheten gälla, vilket dock inte ska gälla i fråga om tillsyn. Begränsningen i fråga om tillsyn innebär att 7 och 8 §§ inte ska tillämpas när en kommunal arkivmyndighet fullgör arkivuppgifter på det statliga arkivområdet.

Tredje stycket innehåller ett bemyndigande för regeringen att bestämma vilken myndighet som ska utöva tillsyn över sådana kommunala arkivmyndigheter när de fullgör arkivuppgifter enligt första stycket. Innebörden av bestämmelsen är i första hand att den statliga arkivmyndigheten får inspektera de kommunala arkivmyndigheterna när det gäller utförandet av de aktuella uppgifterna.

Sammanfattning av betänkandet Kulturmiljöarbete i en ny tid (SOU 2012:37)

Prop. 2012/13:96
Bilaga 1

Utredningens uppdrag

Kulturmiljöutredningen (Ku 2011:02) skulle enligt direktiven (dir. 2011:17) se över lagstiftningen och de nationella målen på kulturmiljöområdet. Utredningen skulle bl.a. lämna förslag till förändringar av lagstiftningen inom kulturmiljöområdet som syftar till att öka möjligheterna att leva i, bruka och utveckla kulturskyddade fastigheter och miljöer, göra en redaktionell översyn av lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. (kulturminneslagen), och lämna förslag till nationella mål för arbetet med kulturmiljön. Utöver det ursprungliga uppdraget skulle Kulturmiljöutredningen enligt tilläggsdirektiv (dir. 2011:116) också lämna förslag till förändringar av bestämmelserna om metallsökare i kulturminneslagen.

Betänkandet innehåller förutom de inledande allmänna delarna inklusive författningsförslag en redovisning av utredningens enkät om intressekonflikter (kapitel 4) samt förslag till nya nationella mål för arbetet med kulturmiljön (kapitel 5). Därefter presenteras utredningens förslag rörande kulturminneslagen inklusive skälen för utredningens förslag och bedömningar (kapitel 6–12). Sist redovisas ikraftträdande- och övergångsbestämmelser (kapitel 13), konsekvenser (kapitel 14) och författningskommentarer (kapitel 15).

Kartläggning av intressekonflikter m.m.

För att klargöra vilka behov som finns av att förändra lagstiftningen inom kulturmiljöområdet för att öka möjligheterna att leva i, bruka och utveckla kulturskyddade fastigheter och miljöer har utredningen, i enlighet med direktivet, gjort en kartläggning av vilka intressekonflikter som kan finnas mellan skyddet av och brukandet av kulturmiljön och analyserat hur dessa eventuella konflikter kan överbryggas. Några huvuddrag i kartläggningen av intressekonflikter framträder tydligt. Det allmänna skyddet av fornlämningar anses otydligt och bidrar till rättsosäkerhet i vissa situationer. De som ifrågasätter allmänna skyddsformer anser att särskilda beslut om skydd och prioriterade urval skulle stärka såväl skyddet som legitimiteten för fornlämningarna.

Flertalet myndigheter försvarar det befintliga systemets fördelar och hänvisar till stor flexibilitet i tillämpningen. Tydligheten för allmänheten och markägare skulle öka betydligt om de kända fornlämningarna är enhetligt registrerade och informationen lätt åtkomlig för var och en.

Utredningen bedömer att det finns goda möjligheter att utveckla skyddet av fornlämningar genom ökad tydlighet och förutsägbarhet, vilket gynnar både bevarandebidraget och möjligheterna att bruka kulturhistoriskt värdefulla miljöer. Utredningens förslag och överväganden om fornlämningar och fornminnesskydd presenteras i kapitel 8–10.

Intressekonflikterna är av en annan art när det gäller byggnadsminnen och kyrkor och upplevs i allmänhet som mindre problematiska. För kyrkliga kulturminnen finns brister i tillämpningen av kulturminneslagen, bl.a. genom att tolkningen av bestämmelserna inte är enhetlig.

Förslag till nya nationella mål för kulturmiljöarbetet

Nuvarande nationella mål för arbetet med kulturmiljön bör enligt utredningens förslag i avsnitt 5.4 ersättas av följande nationella mål för kulturmiljöarbetet för att bättre anknyta till de gällande kulturpolitiska målen. Det statliga kulturmiljöarbetet ska främja:

- ett hållbart samhälle med en mångfald av levande och tillgängliga kulturmiljöer som bevaras, används och utvecklas,
- alla människors möjligheter att utifrån sina egna förutsättningar ta del av, förstå och ta ansvar för kulturmiljön,
- ett inkluderande samhälle med kulturmiljön som gemensam källa till kunskap och upplevelser, och
- en helhetssyn på förvaltningen av landskapet där kulturmiljön tas till vara, ger perspektiv på samhällsutvecklingen och stimulerar kreativitet och skapande.

Förslag till förändringar av kulturminneslagen

Utredningen lämnar förslag som innebär att kulturminneslagen förtydligas i en rad avseenden och anpassas till ett modernt språkbruk. Vissa omflyttningar och uppdelningar görs i syfte att tydliggöra regleringen. Flera ändringar är föranledda av utredningens förslag om ändringar i fornlämningsbegreppet.

1 kap. Inledande bestämmelser

Nuvarande bestämmelse i 1 kap. 1 § om vem som har ansvaret för kulturmiljön omformuleras och förenklas så att det tydligt framgår att ansvaret för kulturmiljön delas av alla. I kulturminneslagens inledande kapitel införs en helt ny bestämmelse som tydliggör kulturminneslagens syfte att främja en hållbar utveckling och att tillförsäkra nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer som är av betydelse för att förstå såväl samtiden som historiska sammanhang.

2 kap. Fornminnen

Utredningen föreslår att lagens allmänna definition av fornlämning förtydligas genom en avgränsning som medför att endast lämningar som kan antas ha tillkommit före år 1750 har ett allmänt skydd. I enlighet med detta föreslår utredningen att lagens bestämning av fornlämningar ändras till att avse fasta lämningar efter människors verksamhet som kan antas ha tillkommit före år 1750 och som är varaktigt övergivna. Avgränsningen vid år 1750 bedöms kulturhistoriskt motiverad och motsvarar nuvarande tillämpning.

Den närmare preciseringen av vilka fornlämningskategorier som är fornlämningar enligt uppräknningen i 2 kap. 1 § andra stycket 1–8 kulturminneslagen bör utgå. Förslaget innebär inte någon ändring i sak vad avser de skyddsobjekt som enligt nuvarande reglering omfattas av uppräknningen i punkterna 2–7. Den allmänna definitionen av fornlämningar kompletteras med särskild reglering vad gäller vissa typer av lämningar.

Gravar, gravbyggnader och gravfält samt kyrkogårdar och andra begravningsplatser som är varaktigt övergivna ska oavsett ålder utgöra fornlämningar. Skeppsvrak ska utgöra fornlämning om det kan antas att skeppet förlist före år 1900. Bestämmelsen som naturbildningar och lämningar efter äldre kult förtydligas.

Utredningen föreslår dessutom att nu gällande definition av fornfynd (s.k. lösfynd) ändras så att åldersrekvisitet om etthundra år ersätts med ett krav på att föremålet ska kunna antas vara från tiden före år 1750.

Bestämmelserna i kulturminneslagen som gäller fornlämningar ska efter särskilt beslut i det enskilda fallet gälla även för lämningar som inte omfattas av det allmänna skyddet. Detta ska gälla lämningar som är från 1750 eller senare. En sådan lämning som är varaktigt övergiven får förklaras som fornlämning om den har ett högt kulturhistoriskt värde (fornlämningsförklaring). Även skeppsvrak som är från år 1900 eller senare ska kunna fornlämningsförklaras. Det bör ankomma på länsstyrelsen att avgöra om en sådan lämning har det kulturhistoriska värde som motiverar att den fornlämningsförklaras. Vid prövning av frågan om fornlämningsförklaring ska hänsyn tas även till enskilda intressen.

En fråga om fornlämningsförklaring ska kunna väckas genom ansökan eller tas upp på länsstyrelsens initiativ. Innan en lämning förklaras för fornlämning ska markägare och rättighetsinnehavare till mark eller vatten ges tillfälle att yttra sig.

Markägare och innehavare av särskild rätt till fastigheten ska få ersättning om ett beslut om fornlämningsförklaring innebär att pågående markanvändning inom berörd del av fastigheten avsevärt försvåras. Utredningen föreslår dessutom att den som vill ha ett fornlämningsområde gränsbestämt ska ges uttrycklig möjlighet till detta genom en särskild ansökan till länsstyrelsen om fastställelse av gränserna för ett fornlämningsområde. Vid fornlämningsförklaring ska länsstyrelsen fastställa gränserna för fornlämningsområdet.

Länsstyrelsen ska i det enskilda fallet få besluta att upphäva skyddet för en fornlämning om lämningen saknar eller endast har ringa kulturhistoriskt värde. En fråga om upphävande av fornlämningskydd ska endast kunna tas upp efter anmälan av Riksantikvarieämbetet eller av länsstyrelsen på eget initiativ. Ett beslut om att upphäva skyddet för en fornlämning innebär att lämningen inte omfattas av kulturminneslagens bestämmelser för fornlämning.

Begreppet fast fornlämning i 2 kap. kulturminneslagen ersätts med begreppet fornlämning. Utredningen föreslår också att innebörden av fornlämningskyddet förtydligas genom att det i den inledande paragrafen om fornlämningar i 2 kap. kulturminneslagen anges att det är förbjudet att utan tillstånd vidta en åtgärd som kan ändra eller skada en fornlämning.

Det bör förtydligas hur den enskilde kan fullgöra sitt ansvar att ta reda på om fornlämning berörs av ett arbetsföretag. Utredningen föreslår därför att det av kulturminneslagen ska framgå att den enskilde bör efterforska fornlämningsförekomst genom att skaffa sig information från Riksantikvarieämbetet eller länsstyrelsen. Det ska även framgå av lagen att det finns en direkt skyldighet att underrätta sig om fornlämningsförekomst när det gäller platser med redan kända fornlämningar eller områden med tät fornlämningsförekomst.

Utredningen föreslår att regleringen om uppdragsarkeologi i 2 kap. kulturminneslagen förtydligas så att uttrycken särskild utredning ersätts av arkeologisk utredning och att särskild undersökning ersätts av arkeologisk slutundersökning. Uttrycket arkeologisk förundersökning behålls i lagen.

Utredningen föreslår att det alljämt ska krävas tillstånd från länsstyrelsen för användning av metallsökare, utom i särskilt angivna fall. Bestämmelsen om tillståndsprovningen förtydligas så att det framgår att tillstånd att medföra och använda metallsökare får lämnas för verksamhet som avser sökning efter annat än fornfynd och att tillstånd inte får lämnas när det finns anledning att anta att metallsökaren kan komma att användas för att söka efter fornfynd. Länsstyrelsen ska särskilt beakta om det är ett område där fornminnen tidigare har påträffats eller kan förväntas bli påträffade. I ett sådant fall kan det finnas anledning att anta att metallsökaren kan komma att användas för att söka fornfynd. Det föreslås vidare att det införs en bestämmelse som anger vad ett tillståndsbeslut ska innehålla för uppgifter.

3 kap. Byggnadsminnen

Utredningen föreslår att de i kulturminneslagen angivna rekvisiten för vilken kvalifikationsgrund som ska gälla för byggnadsminnesförklaring ändras till att avse en byggnad med synnerligen högt kulturhistoriskt värde eller som ingår i ett bebyggelseområde med synnerligen högt kulturhistoriskt värde. Innebörden av skyddet är inte avsett att i sak ändras i förhållande till gällande lag, utan innebär en anpassning till dagens språkbruk. En följdändring föreslås i förordningen (1988:1229) om statliga byggnadsminnen m.m. Förslaget innebär att statligt ägda byggnader också ska vara av synnerligen högt kulturhistoriskt värde om de ska förklaras som statligt byggnadsminne.

4 kap. Kyrkliga kulturminnen

Enligt 4 kap. 4 § kulturminneslagen kan Riksantikvarieämbetet besluta att kyrkobyggnader eller kyrkotomter som tillkommit efter utgången av år 1939 ska omfattas av tillståndsprovningen enligt 4 kap. 3 § om kyrkobyggnaden eller kyrkotomt är märklig genom sitt kulturhistoriska värde. Utredningen föreslår att kvalifikationsgränsen för sådana kyrkliga kulturminnen ändras till att avse objekt som har ett högt kulturhistoriskt värde. Motsvarande förändring föreslås gälla för begravningsplatser som tillkommit efter utgången av år 1939. Vidare föreslås att handläggningsordningen ändras så att besluten i ärenden om att skydda yngre kyrkor överflyttas från Riksantikvarieämbetet till länsstyrelsen.

Övriga förslag

Utredningen föreslår att det införs utökade möjligheter för Riksantikvarieämbetet att meddela de föreskrifter som behövs för verkställigheten av 2 kap. och 3 kap. kulturminneslagen. Vidare föreslår utredningen att regeringen ger Riksantikvarieämbetet i uppdrag att utarbeta nya föreskrifter och allmänna råd till 2 kap. kulturminneslagen så att tillämpningen blir enhetlig i fråga om tillståndsgivning, fornlämningsförklaring och upphävande av fornlämningskydd.

Digital information om vad som utgör en fornlämning är av central betydelse för att tydliggöra begreppet i tillämpningen och i den praktiska vardagen. Utredningen anser att det måste klargöras att registrering av fornlämningar ska tillgodose behovet av tydlig och aktuell information om var det förekommer fornlämningar, så att den enskilde kan fullgöra sitt ansvar. Riksantikvarieämbetet ska se till att registret innehåller aktuell och relevant information om fornlämningar som tydligt kan skiljas från övriga lämningar.

Regeringen bör i Riksantikvarieämbetets myndighetsinstruktion förtydliga uppdraget så att det framgår att myndigheten ska ta fram och utveckla nödvändiga register inom sitt verksamhetsområde.

Konsekvenser

Kulturmiljöutredningen lämnar förslag till nya nationella mål för arbetet med kulturmiljön samt ett flertal förslag till förändringar i kulturminneslagen, som enligt utredningens bedömning sammantaget kommer att ge en positiv effekt på kulturmiljöarbetet. Kulturmiljöarbetet med nya mål och moderniserad lagstiftning kan utvecklas och anpassas till föreliggande behov på ett bättre sätt än i dag. Effekterna av detta kan, om möjligheterna tas tillvara, bli bättre och ge tydligare processer i kulturmiljöarbetet.

Både enskilda och företag berörs direkt eller indirekt av att utredningens förslag genom att bestämmelserna i kulturminneslagen blir tydligare och tillämpningen mer förutsägbar. Förslagen berör också enskilda och företag som har en vilja att påverka samhällsutvecklingen i allmänhet eller som sakägare i olika beslutsprocesser.

Den av utredningen föreslagna regleringen av användningen av metallsökare innebär att länsstyrelsen kan medge tillstånd i de fall avsikten är att söka efter annat än fornfynd och i de fall metallsökaren inte ska användas på en fornlämning. Utredningens förslag kan medföra en marginell ökning av antalet metallsökare samtidigt som tillståndsförfarandet tydliggörs.

Utredningens förslag till ändrade bestämmelser i kulturminneslagen berör de myndigheter som ansvarar för tillämpningen av gällande bestämmelser, i första hand länsstyrelserna och Riksantikvarieämbetet. Länsstyrelserna får nya typer av ärenden enligt kulturminneslagen att hantera bl.a. ärenden om fornlämningsförklaring och skydd av yngre kyrkor. Genom utredningens förslag måste Riksantikvarieämbetet arbeta mer med föreskrifter och vägledning. Utredningen bedömer att de tillkommande uppgifterna för de statliga myndigheterna mer än väl uppvägs av de möjligheter till tydligare ansvarsfördelning och ökad effektivitet som förslagen innebär. Genom att fornlämningsbegreppet avgränsas och förtydligas kommer myndighetsarbetet inom området på sikt att förklaras. Kommunerna berörs av förslagen genom sitt övergripande ansvar för miljö- och markanvändningsfrågor. Kommunerna kan även beröras som byggherrar eller förvaltare av mark och byggnader.

Förteckning över remissinstanserna till betänkandet Kulturmiljöarbete i en ny tid (SOU 2012:37)

*Följande instanser har beretts tillfälle att yttra sig över Kulturmiljö-
utredningens förslag*

Riksdagens ombudsmän (JO), Riksrevisionen, Svea hovrätt, Hovrätten för Övre Norrland, Uppsala tingsrätt, Gotlands tingsrätt, Kammarrätten i Göteborg, Kammarrätten i Jönköping, Förvaltningsrätten i Uppsala, Förvaltningsrätten i Malmö, Justitiekanslern (JK), Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Brottsförebyggande rådet, Kommerskollegium, Statens fastighetsverk, Statskontoret, Boverket, Lantmäteriet, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Uppsala län, Länsstyrelsen i Södermanlands län, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Länsstyrelsen i Kronobergs län, Länsstyrelsen i Kalmar län, Länsstyrelsen i Gotlands län, Länsstyrelsen i Blekinge län, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Hallands län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Värmlands län, Länsstyrelsen i Örebro län, Länsstyrelsen i Västmanlands län, Länsstyrelsen i Dalarnas län, Länsstyrelsen i Gävleborgs län, Länsstyrelsen i Västernorrlands län, Länsstyrelsen i Jämtlands län, Länsstyrelsen i Västerbottens län, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Ekonomistyrningsverket, Kammarkollegiet, Kungl. biblioteket, Vetenskapsrådet, Uppsala universitet, Lunds universitet, Göteborgs universitet, Stockholms universitet, Umeå universitet, Linköpings universitet, Karlstad universitet, Linnéuniversitetet, Högskolan på Gotland, Södertörns högskola, Sveriges lantbruksuniversitet, Skogsstyrelsen, Statens jordbruksverk, Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien, Sametinget, Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten, Regelrådet, Trafikverket, Sjöfartsverket, Luftfartsverket, Konkurrensverket, Statens kulturråd, Myndigheten för kulturanalys, Statens konstråd, Riksarkivet, Riksantikvarieämbetet, Statens historiska museer, Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde, Naturhistoriska riksmuseet, Statens maritima museer, Stiftelsen Nordiska museet, Stockholms läns museum, Upplandsmuseet, Sörmlands museum, Östergötlands läns museum, Jönköpings läns museum, Kulturparken Småland, Kalmar läns museum, Gotlands museum, Blekinge museum, Regionmuseet Kristianstad, Hallands kulturhistoriska museum, Västarvet, Värmlands museum, Örebro läns museum, Västmanlands läns museum, Dalarnas museum, Läns museet Gävleborg, Murberget – Läns museet Västernorrland, Jamtli – Jämtlands läns museum, Västerbottens museum, Norrbottens museum, Skåne läns landsting, Västra Götalands läns landsting, Stockholms kommun, Sigtuna kommun, Uppsala kommun, Linköpings kommun, Vadstena kommun, Jönköpings kommun, Växjö kommun, Kalmar kommun, Mörbylånga kommun, Gotlands kommun, Helsingborgs kommun, Malmö kommun, Göteborgs kommun, Munkedals kommun, Skövde kommun, Tanums kommun, Karlstads kommun, Nora kommun, Torsby kommun, Örebro kommun, Norbergs kommun, Västerås kommun, Avesta kommun, Falu kommun,

Ovanåkers kommun, Östersunds kommun, Umeå kommun, Vilhelmina kommun, Kiruna kommun, Piteå kommun, Sveriges Kommuner och Landsting, Archaios AB, Arkeologiceentrum AB, Arkeologikonsult AB, Centrum för biologisk mångfald, DIK-förbundet, Fastighetsägarna Sverige AB, Företagarna, ICOMOS Sweden, Landsorganisationen i Sverige, Lantbrukarnas Riksförbund, Läns museernas samarbetsråd, Marinarkeologiska sällskapet, Museiarkeologiska branschorganisationen, Naturskyddsföreningen, Nordisk Konservatorförbund, Nordiskt centrum för kulturarvs pedagogik, P2 Svenskt vrakskydd, Riksförbundet Enskilda vägar, Riksförbundet Sveriges museer, Skogsindustrierna, Societas Archaeologica Upsaliensis, Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen, Svenska arkeologiska samfundet, Svenska byggnadsvårdsföreningen, Svenska kyrkan, Svenska Samernas riksförbund, Svenska Sportdykarförbundet, Svenskt Näringsliv, Sveriges Arkitekter, Sveriges Hembygdsförbund, Sveriges Jordägareförbund och Sydsvensk Arkeologi AB.

Skrivelser har därutöver kommit in från

Bergvik skog, Wikimedia Sverige, Svenska Industriminnesföreningen (SIM), Stiftelsen Tekniska museet och Svensk Vattenkraftförening.

Sammanfattning av betänkandet Uppdragsarkeologi i tiden (SOU 2005:80)

Uppdraget

Utredningen har haft i uppdrag att se över vissa frågor på det uppdragsarkeologiska området. Bland annat har utredningen haft att göra en sammanfattande analys av verksamheten och tillämpningen av aktuella bestämmelser. I uppdraget har ingått att lämna förslag om den framtida organisationen av Riksantikvarieämbetets avdelning för arkeologiska undersökningar (UV). En annan uppgift har varit att kartlägga hur de samlade kostnaderna för uppdragsarkeologiska undersökningar har utvecklats liksom hur exploatörernas utökade kostnadsansvar för fyndhantering och konservering har utfallit. Utredningen skulle också överväga om det bör införas något system med auktorisation eller liknande av arkeologer verksamma inom den uppdragsarkeologiska verksamheten.

Några övergripande iakttagelser och slutsatser

För att den uppdragsarkeologiska verksamheten ska ge bästa resultat på effektivaste sätt är det viktigt att berörda parter har klara roller och ansvarsområden. Utredningen har särskilt studerat hur Riksantikvarieämbetet och länsstyrelserna utövar sina roller på området.

Riksantikvarieämbetet har överinseende över kulturmiljövården i landet och har därmed flera myndighetsuppgifter med avseende på den uppdragsarkeologiska verksamheten. Riksantikvarieämbetet har bedrivit ett utvecklingsarbete för att stärka sin roll på detta område. Utredningen har ändå kunnat konstatera att ämbetets agerande i dess myndighetsroll uppvisar vissa brister. Bland annat finns det skäl att överväga Riksantikvarieämbetets roll och ansvarsuppgifter i förhållande till länsstyrelserna.

Länsstyrelserna handlägger och fattar beslut i uppdragsarkeologiärenden samt utövar tillsyn över kulturminnesvården i länen. De har ett avgörande inflytande över och styr uppdragsarkeologin.

Utredningen har kunnat konstatera att tillämpningen av gällande bestämmelser och därmed handläggningen av uppdragsarkeologiärenden varierar påtagligt mellan olika länsstyrelser. Enligt vår mening är länsstyrelserna i dag generellt sett inte tillräckligt styrande och de har inte den starka roll på området som regelverket förutsätter. Utredningen har bland annat funnit brister vad gäller upprättande av kravspecifikationer inför beslut om arkeologiska undersökningar. Kravspecifikationer upprättas totalt sett i alltför begränsad omfattning. Det finns också kvalitetsmässiga brister i de kravspecifikationer som upprättas. Det finns flera orsaker till detta som redogör för i betänkandet (kap. 5). Utredningen har också konstaterat att länsstyrelsens tillsyn totalt sett inte motsvarar statsmakternas krav. Bristerna kan sammantaget på sikt undergräva förtroendet för det uppdragsarkeologiska systemet som sådant.

Uppdragsarkeologi och dess syfte

Uppdragsarkeologi har länge ansetts ha till syfte att objektivt samla in och dokumentera fornlämningar och fornfynd för framtida forskning. Från 1990-talets början har ett nytt vetenskapligt synsätt gjort sig gällande och verksamheten är numera väl etablerad som en del i en framtänsyftande forskningsprocess.

Genom bland annat de mål som statsmakterna ställt upp på kulturmiljöområdet har emellertid uppdragsarkeologins syfte utökats. Utredningen konstaterar således att det numera i lika hög grad som forskningen är allmänheten och samhället i övrigt som är mottagare av verksamhetens resultat. En viss förmedling av resultaten av en särskild undersökning till allmänheten och samhället i övrigt bör därför vara en naturlig del av själva undersökningen och därmed också en del av exploatörens kostnadsansvar. Utredningen föreslår en lagändring i detta avseende (kap. 7).

Statens åtagande för utförandet inom uppdragsarkeologin

Det har under lång tid vid sidan av myndighetsrollen funnits ett statligt åtagande för utförandet inom uppdragsarkeologin. I dag är det främst UV som står för detta åtagande, något som bl.a. framgår av regleringsbrevet för Riksantikvarieämbetet. Det nuvarande åtagandet innebär att UV är en garanti för att det alltid finns undersökare att tillgå till de uppdragsarkeologiska undersökningarna oberoende var i landet de är aktuella. Avdelningen ska vidare vara förebildlig i olika avseende samt vara ledande i fråga om metod- och teknikutveckling.

Statens ansvar på kulturmiljöområdet samt dess ansvar för en ändamålsenlig samhällsplanering och samhällsutveckling innebär att staten har ett ansvar för att lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. (KML) kan tillämpas. Den statliga arkeologiska undersökningsverksamheten bör därför även i framtiden garantera att det finns någon som kan utföra undersökningarna oberoende av art, omfattning, geografisk placering och rådande konkurrensförhållanden.

Utredningen menar att statens särskilda ansvar på kulturmiljöområdet samt för andra samhällsfunktioner motiverar att det för uppdragsarkeologin även fortsättningsvis finns ett statligt åtagande i fråga om vetenskaplig och antikvarisk kvalitet, relevans och kostnadseffektivitet. Indirekt ligger i detta även ett ansvar att verka för metod- och teknikutveckling. I ett system där undersökarna konkurrerar om uppdragen är det emellertid inte lämpligt att en av flera undersökare åläggs att vara förebildlig i något avseende. Det statliga åtagande som trots allt måste finnas inom uppdragsarkeologin i fråga om vetenskaplig och antikvarisk kvalitet, relevans och kostnadseffektivitet ska därför garanteras av statliga myndigheter enligt gällande roll- och ansvarsfördelning.

Metod- och teknikutveckling bör i första hand överlämnas till ”marknaden”. För att garantera att det sker en sådan utveckling och att denna även avser kvalitativa aspekter ska Riksantikvarieämbetet dock vil behov på olika sätt medverka till att en sådan utveckling sker.

De statliga myndigheternas ansvar för kvalitet, relevans och kostnadseffektivitet inom uppdragsarkeologin bör säkerställas genom bl.a. de instruktioner som gäller för myndigheterna så att samtliga aktörer på området är klara över kraven på respektive aktör.

Även om den framtida statliga undersökningsverksamheten inte ska åläggas ett särskilt ansvar i fråga om kvalitet, relevans och kostnadseffektivitet bör den verka för en sund och fungerande konkurrens och prisbildning på området. Statliga exploatörer bör vidare inom ramen för sin verksamhet inom uppdragsarkeologin vara föredömliga.

Undersökningar av god kvalitet till rimlig kostnad

De arkeologiska undersökningarna är en del av skyddet av forn lämningar. Detta ställer krav på att undersökningarna håller god vetenskaplig och antikvarisk kvalitet. Såväl av ekonomiska skäl som för tilltron till den uppdragsarkeologiska verksamheten är det samtidigt viktigt att kostnaderna för de arkeologiska undersökningarna inte blir högre än motiverat.

Urvalsförfarandet har hittills endast tillämpats i begränsad omfattning vid länsstyrelsens val av undersökare till arkeologiska undersökningar. Det är därför svårt att dra några slutsatser om vilka direkta effekter konkurrens har för den arkeologiska undersökningsverksamheten.

Konkurrens är inget mål i sig utan i stället ett medel för att nå kvalitativa och ekonomiska fördelar. Utredningen menar att det inte är rimligt att utan tungt vägande skäl särbehandla den uppdragsarkeologiska undersökningsverksamheten jämfört med andra uppdragsverksamheter vad gäller frågan om konkurrens. Utredningens bedömning är att det saknas anledning anta annat än att konkurrens vid valet av undersökare kan ha positiva effekter på den uppdragsarkeologiska verksamheten och bidra till god kvalitet och kostnadseffektivitet på området.

För att nå en fungerande konkurrens krävs dock att gällande bestämmelser är tydliga och konkurrensneutrala samt att det finns en fungerande kontroll över och uppföljning av uppdragsverksamheten.

Den framtida statliga arkeologiska undersökningsverksamheten

Samtidigt som Riksantikvarieämbetet har centrala myndighetsuppgifter inom uppdragsarkeologin bedriver ämbetet genom UV en omfattande arkeologisk uppdragsverksamhet. Dessa dubbla roller har diskuterats under lång tid.

Utredningen har kommit fram till – inte minst för att klargöra roll- och ansvarsfördelningen inom uppdragsarkeologin – att det är nödvändigt att UV skiljs från Riksantikvarieämbetet. Detta kan öka förtroendet för och stärka Riksantikvarieämbetet i dess myndighetsroll. Genom ett skiljande blir den statliga undersökningsverksamheten vidare mer likställd med övriga undersökande institutioner. Detta torde bidra till en fungerande konkurrens på området.

Efter genomgång av alternativa verksamhetsformer för den framtida statliga undersökningsverksamheten har utredningen stannat för att föreslå att den verksamhet som i dag bedrivs inom UV ombildas till ett helägt statligt aktieföretag. Bolaget ska verka utifrån de marknadsmässiga krav som gäller på området arkeologisk uppdragsverksamhet. Frågor om bolagets organisation m.m. bör utredas vidare.

Riksantikvarieämbetets och länsstyrelsernas framtida roller

Riksantikvarieämbetets roll innebär bland annat att myndigheten har ett nationellt ansvar för att uppdragsarkeologin kännetecknas av god kvalitet

och kostnadsmedvetenhet och att det sker en kontinuerlig kunskapsuppbyggnad och kunskapsåterföring. Detta innebär enligt utredningens mening att Riksantikvarieämbetet i första hand ska verka på det övergripande planet och inte medverka i handläggningen av enskilda ärenden. Ämbetets nuvarande funktioner att styra, stödja och samordna den uppdragsarkeologiska verksamheten och länsstyrelsernas verksamhet på området behöver dock utvecklas. Detta kräver att Riksantikvarieämbetet aktivt och kontinuerligt följer upp, analyserar, utvärderar och kontrollerar länsstyrelsernas verksamhet inom uppdragsarkeologin. Härigenom får myndigheten den nödvändiga nationella överblicken. Riksantikvarieämbetet bör utöva sin styrande, stödjande och samordnande funktion genom föreskrifter, allmänna råd, metodutveckling, utbildnings-, informations- och rådgivningsinsatser samt kunskapsuppbyggnad.

Länsstyrelserna ska tillsammans med Riksantikvarieämbetet garantera statens åtagande för uppdragsarkeologin i fråga om vetenskaplig och antikvarisk kvalitet, relevans och kostnadseffektivitet. Det är viktigt att länsstyrelserna styr hela handläggningen av de enskilda ärendena. I dag är de allt för ofta en för svag beställare av uppdragsarkeologi. De undersökande institutionerna har stora möjligheter att själva bestämma omfattning och ambitionsnivå. Utredningen har också fått bekräftat under utredningsarbetet att länsstyrelsernas tillsyn över verksamheten inte motsvarar statsmakternas krav. Utredningen föreslår därför vissa åtgärder för att stärka länsstyrelsernas ställning inom uppdragsarkeologin.

Åtgärder för ett stärkt uppdragsarkeologiskt system

De förändringar som vi anser bör ske, vid sidan av en bolagisering av den statliga arkeologiska undersökningsverksamheten, kan sammanfattas enligt följande:

- en tydligare roll- och ansvarsfördelning inom området
- en mer aktiv roll för Riksantikvarieämbetet när det gäller att styra, stödja och samordna den uppdragsarkeologiska verksamheten och länsstyrelsernas verksamhet på området
- en starkare ställning inom uppdragsarkeologin för länsstyrelserna
- en ökad konkurrens om undersökningsuppdragen
- en utökad förmedling av undersökningsresultaten till allmänheten och samhället i övrigt

Utredningen föreslår bland annat följande.

Riksantikvarieämbetets föreskrifter, allmänna råd och övriga styrdokument bör förtydligas och förbättras vad gäller bl.a. kravspecifikationer och urvalsförfarande. De bör också vara tydligare i fråga om hur länsstyrelsernas tillsyn bör bedrivas. Riksantikvarieämbetet bör få ett uppdrag att se över och revidera sina verkställighetsföreskrifter. Det krävs attitydförändringar för att komma till rätta med flera problem inom den uppdragsarkeologiska verksamheten. Länsstyrelserna har ett stort ansvar när det gäller att arbeta med inställningar och attityder hos myndigheterna och deras personal. Även Riksantikvarieämbetet bör verka för att förändringar kommer till stånd i dessa avseenden. Utredningen lämnar därför förslag som gäller nödvändiga utbildnings- och informationsinsatser.

Länsstyrelserna bör upprätta regionala kunskapsunderlag. Riksantikvarieämbetet bör i sin tur svara för kunskapssammanställningar på det nationella planet.

Riksantikvarieämbetet bör utveckla sitt arbete med uppföljningar och utvärderingar.

Riksantikvarieämbetet bör i ökad omfattning ta initiativ till utbildnings- och informationsinsatser riktade till i första hand länsstyrelserna men även till andra aktörer.

Länsstyrelserna bör, vid handläggningen av uppdragsarkeologiärenden, i större omfattning än vad som nu sker nyttja den samlade kompetensen inom dessa myndigheter samt komplettera den egna kompetensen med kunskap utifrån.

Länsstyrelserna respektive Riksantikvarieämbetet bör ta initiativ till att verksamhetsrelaterade nätverk etableras på regional respektive nationell nivå.

Samarbete med universitet och högskolor samt frågan om auktorisation

Uppdragsarkeologin är en del i en framåtsyftande forskningsprocess. Utredningen har också kunnat konstatera att utbytet mellan uppdragsarkeologin och arkeologin vid universitet och högskolor har ökat under senare tid. Förhållandena varierar dock i olika delar av landet. Enligt utredningens mening bör kontakterna och utbytet mellan uppdragsarkeologin och universitet/högskolor öka ytterligare. Härigenom berikas de båda verksamheterna samtidigt som det skapas förutsättningar för ökad användning av uppdragsarkeologins resultat och för att uppdragsarkeologin lever upp till sina syften. I betänkandet redogör utredningen för hur utbytet och kontakterna bör utvecklas (11 kap.).

Utredningen anser att det inte bör införas något system med auktorisation eller liknande av arkeologer verksamma inom uppdragsarkeologin. De åtgärder, som vi föreslår, innebär bl.a. att Riksantikvarieämbetet ska ta fram väl utformade föreskrifter och allmänna råd i fråga om kompetenskrav för undersökare och förfarandet inför val av undersökare samt att länsstyrelserna ska fullgöra sitt uppdrag enligt lagstiftarens intentioner. Detta tillsammans med de krav som KML ställer på en undersökning kan i tillräcklig grad garantera att den uppdragsarkeologiska verksamheten kännetecknas av god kvalitet. De vinster som ett system med auktorisation eller liknande skulle ge såvitt avser kvalitet och bättre förutsättningar för konkurrens är begränsade.

Kostnadsutveckling och exploatörernas utökade kostnadsansvar

Utredningen har haft i uppdrag att kartlägga hur de samlade kostnaderna för uppdragsarkeologiska undersökningar har utvecklats samt hur exploatörernas utökade kostnadsansvar för fyndhantering och konservering har utfallit. Utredningens arbete med att få fram de efterfrågade uppgifterna visar dock att det saknas underlag för att få en uppfattning om de verkliga samlade kostnaderna för undersökningarna eller för att kunna göra en fullständig kartläggning av kostnadsutvecklingen på området och av utfallet av exploatörernas kostnadsansvar.

Vägverket och Banverket har gjort kostnadssammanställningar som visar att kostnaderna för uppdragsarkeologi totalt sett utgör en mindre del

av de sammanlagda kostnaderna för väg- och järnvägsprojekten. Sammanställningarna tyder på att arkeologikostnaderna under de senaste tio åren inte har ökat i förhållande till de samlade kostnaderna för infrastrukturprojekt.

Totalt sett är uppdragsarkeologiska undersökningar förenade med stora kostnader och det har skett en klar kostnadsökning sedan 1970-talet. Under samma tid har emellertid kvaliteten på undersökningarna höjts väsentligt. Det ger en felaktig bild av utvecklingen att enbart konstatera att dagens uppdragsarkeologiska undersökningar är betydligt dyrare än de som utfördes på 1970-talet. Kostnaderna måste relateras till övrig kostnadsutveckling i samhället samt till kvaliteten på undersökningarna och deras resultat.

Ansvariga myndigheters kontroll över kostnaderna för såväl enskilda arkeologiska undersökningar som för undersökningarna totalt sett är bristfällig. Utredningen menar att det är angeläget att det finns en kontroll över kostnaderna såväl för acceptansen för verksamheten som av samhällsekonomiska skäl.

Riksantikvarieämbetet och länsstyrelserna bör snarast vidta åtgärder för att nå en bättre kontroll över kostnaderna på såväl det nationella som det regionala planet.

Konsekvenser av utredningens överväganden och förslag

Med utredningens förslag till åtgärder kommer Riksantikvarieämbetet att få ytterligare eller i vart fall förändrade arbetsuppgifter. Åtgärderna förutsätter nämligen en betydligt större aktivitet från myndighetens sida än vad som nu är fallet. Detta torde medföra ytterligare kostnader för Riksantikvarieämbetet. De ökade kostnaderna bör täckas inom befintliga ramar inom utgiftsområde 17.

Förslagen innebär i begränsad omfattning nya arbetsuppgifter för länsstyrelserna. Även från deras sida förutsätts emellertid en betydligt större aktivitet än för närvarande. Detta innebär ökade kostnader som enligt vår bedömning inte kan täckas inom dagens ekonomiska ramar. Utredningen har funnit att det krävs en årlig resursförstärkning till länsstyrelserna motsvarande sammanlagt ungefär tio miljoner kronor. Utredningen menar att man bör överväga en avgiftsfinansiering av dessa kostnader och denna fråga bör utredas ytterligare.

Ett avgiftssystem drabbar exploatörerna i form av ökade kostnader. Detta gäller främst staten som exploatör. De statliga och kommunala exploatörernas kostnadsökning torde kunna tillgodoses inom befintliga ekonomiska ramar.

Utredningens förslag att viss förmedling ska ingå som en del i en arkeologisk undersökning innebär ett utökat kostnadsansvar för exploatörerna. Utredningens bedömning är att detta enbart kommer att innebära marginella eller i vart fall begränsade kostnadsökningar för exploatörerna. Ökningarna bör tillgodoses inom exploatörernas befintliga ekonomiska ramar.

Utredningen har föreslagit en bolagisering av verksamheten vid UV. En sådan medför kostnader såväl för själva bolagsbildningen som för det grundkapital som bolaget behöver för sin verksamhet. Även hos Riksantikvarieämbetet kan eventuellt vissa kostnader uppkomma. Utredningen har funnit att det för närvarande saknas förutsättningar för att

Prop. 2012/13:96
Bilaga 3

beräkna de kostnader som uppstår till följd av bolagsbildningen eller att föreslå lämplig finansiering. Frågorna bör övervägas ytterligare inom ramen för arbetet för den organisationskommitté, som utredningen förut-sätter kommer att tillkallas.

Förteckning över remissinstanserna till betänkandet Uppdragsarkeologi i tiden (SOU 2005:80)

Prop. 2012/13:96
Bilaga 4

*Följande instanser har beretts tillfälle att yttra sig över
Uppdragsarkeologiutredningens förslag*

Hovrätten för Nedre Norrland, Kammarrätten i Stockholm, Kommerskollegium, Ekonomistyrningsverket, Arbetsgivarverket, Nämnden för offentlig upphandling, Statskontoret, Statens pensionsverk, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Uppsala län, Länsstyrelsen i Södermanlands län, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Länsstyrelsen i Kronobergs län, Länsstyrelsen i Kalmar län, Länsstyrelsen i Gotlands län, Länsstyrelsen i Blekinge län, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Hallands län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Värmlands län, Länsstyrelsen i Örebro län, Länsstyrelsen i Västmanlands län, Länsstyrelsen i Dalarnas län, Länsstyrelsen i Gävleborgs län, Länsstyrelsen i Västernorrlands län, Länsstyrelsen i Jämtlands län, Länsstyrelsen i Västerbottens län, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Vetenskapsrådet, Stockholms universitet, Uppsala universitet, Lunds universitet, Högskolan på Gotland, Göteborgs universitet, Umeå universitet, Mittuniversitetet, Statens kulturråd, Riksarkivet, Riksantikvarieämbetet, Statens historiska museer, Statens maritima museer, Banverket, Vägverket, Luftfartsverket, Konkurrensverket, Stockholms läns museum, Stockholms stadsmuseum, Upplandsmuseet, Sörmlands museum, Östergötlands länsmuseum, Jönköpings läns museum, Smålands museum, Kalmar läns museum, Länsmuseet Gotlands fornsal, Blekinge museum, Regionmuseet Kristianstad, Kulturhistoriska föreningen för Södra Sverige, Malmö museer, Hallands läns-museer, Halmstad och Varberg, Bohusläns museum, Göteborgs museer, Västergötlands museum, Regionmuseum Västra Götaland, Värmlands museum, Örebro läns museum, Västmanlands läns museum, Dalarnas museum, Länsmuseet Gävleborg, Murberget – Länsmuseet Västernorrland, Jämtlands läns museum, Västerbottens museum, Norrbottens museum, Sveriges Kommuner och Landsting, Stockholms kommun, Täby kommun, Uppsala kommun, Vadstena kommun, Malmö kommun, Falköpings kommun, Tanums kommun, Falu kommun, Ljusdals kommun, Örnsköldsviks kommun, Jokkmokks kommun, Tjänstemännens centralorganisation, Sveriges Akademikers centralorganisation, DIK-förbundet, Landsorganisationen i Sverige, Svenskt Näringsliv, Företagarna, Sveriges hembygdsförbund, Lantbrukarnas Riksförbund, Fastighetsägarna Sverige, Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag SABO, Föreningen Sveriges landsantikvarier, Föreningen Sveriges länsantikvarier, Kommunala museers samarbetsråd, Länsmuseernas samarbetsråd, Svenska museiföreningen, Svenska arkeologiska samfundet, Arkeologikonsult AB, Wallin Kulturlandskap och arkeologi, Angaria AB och Societas Archaeologica Upsaliensis.

Prop. 2012/13:96
Bilaga 4

Skrivelser har därutöver kommit in från
Svenska Fornminnesföreningen, Lunds universitet, Nationella
laboratorierna och Västarvet.

Förteckning över remissinstanserna till Riksantikvarieämbetets rapport *Metallsökare*. Förslag till ny reglering om användning av metallsökare i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.

*Följande instanser har beretts tillfälle att yttra sig över Riksantikvarie-
ämbetets förslag*

Riksdagens ombudsmän (JO), Riksrevisionen, Svea hovrätt, Kammar-
rätten i Stockholm, Kammarrätten i Sundsvall, Förvaltningsrätten i Upp-
sala, Förvaltningsrätten i Malmö, Justitiekanslern, Domstolsverket,
Åklagarmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Brottsförebyggande rådet,
Kommerskollegium, Ekonomistyrningsverket, Kammarkollegiet, Stats-
kontoret, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Uppsala län,
Länsstyrelsen i Södermanlands län, Länsstyrelsen i Östergötlands län,
Länsstyrelsen i Jönköpings län, Länsstyrelsen i Kronobergs län, Läns-
styrelsen i Kalmar län, Länsstyrelsen i Gotlands län, Länsstyrelsen i
Blekinge län, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Hallands län,
Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Värmlands län,
Länsstyrelsen i Örebro län, Länsstyrelsen i Västmanlands län, Läns-
styrelsen i Dalarnas län, Länsstyrelsen i Gävleborgs län, Länsstyrelsen i
Västernorrlands län, Länsstyrelsen i Jämtlands län, Länsstyrelsen i
Västerbottens län, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Vetenskapsrådet,
Stockholms universitet, Uppsala universitet, Lunds universitet, Hög-
skolan på Gotland, Göteborgs universitet, Umeå universitet, Regelrådet,
Naturvårdsverket, Konkurrensverket, Statens kulturråd, Statens
historiska museer, Statens maritima museer, Stockholms läns museum,
Upplandsmuseet, Sörmlands museum, Östergötlands länsmuseum,
Jönköpings läns museum, Kalmar läns museum, Gotlands museum,
Bohusläns museum, Västmanlands läns museum, Länsmuseum Gävleborg,
Murberget – Länsmuseum Västernorrland, Norrbottens museum, Kungl.
Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, Sveriges Kommuner och
Landsting, Fastighetsägarna Sverige AB, Företagarna, Lands-
organisationen i Sverige, Lantbrukarnas riksförbund, Svenskt Näringsliv,
Kommunala museers samarbetsråd, Länsmuseumernas samarbetsråd, Riks-
förbundet Sveriges museer, Svenska arkeologiska samfundet, Sveriges
hembygdsförbund, Arkeologacentrum AB, Arkeologikonsult AB,
Societas Archaeologica Upsaliensis, Stiftelsen Kulturmiljövård, Syd-
svensk Arkeologi AB och Wakebo AB.

Skrivelse har därutöver kommit in från en privatperson.

Förteckning över remissinstanserna till Institutet för språk och folkminnets rapport Översyn av 1 kap. 4 § lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. rörande minoritetsspråkiga ortnamn

Följande instanser har beretts tillfälle att yttra sig över Institutet för språk och folkminnets förslag

Riksrevisionen, Svea hovrätt, Kamrarrätten i Jönköping, Justitiekanslern, Ekonomistyrningsverket, Kammarkollegiet, Statskontoret, Länsstyrelsen i Västerbottens län, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Kungl. biblioteket, Sametinget, Lantmäteriet, Patent- och registreringsverket, Trafikverket, Statens kulturråd, Riksarkivet, Institutet för språk och folkminnen, Riksantikvarieämbetet, Stiftelsen Nordiska museet, Sveriges Kommuner och Landsting, Svenska Tornedalingars Riksförbund, Sverigefinländarnas delegation och Sveriges Hembygdsförbund.

Förteckning över remissinstanserna till departementspromemorian Ökad konkurrens på det uppdragsarkeologiska området – vissa ändringar i kulturminneslagen (Ds 2011:6)

Följande instanser har beretts tillfälle att yttra sig över promemorians förslag

Riksdagens ombudsmän (JO), Riksrevisionen, Kammarrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Uppsala, Förvaltningsrätten i Malmö, Justitiekanslern, Domstolsverket, Kommerskollegium, Ekonomistyrningsverket, Kammarkollegiet, Statskontoret, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Uppsala län, Länsstyrelsen i Södermanlands län, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Länsstyrelsen i Kronobergs län, Länsstyrelsen i Kalmar län, Länsstyrelsen i Gotlands län, Länsstyrelsen i Blekinge län, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Hallands län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Värmlands län, Länsstyrelsen i Örebro län, Länsstyrelsen i Västmanlands län, Länsstyrelsen i Dalarnas län, Länsstyrelsen i Gävleborgs län, Länsstyrelsen i Västernorrlands län, Länsstyrelsen i Jämtlands län, Länsstyrelsen i Västerbottens län, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Vetenskapsrådet, Stockholms universitet, Uppsala universitet, Lunds universitet, Högskolan på Gotland, Göteborgs universitet, Umeå universitet, Regelrådet, Trafikverket, Swedavia AB, Konkurrensverket, Statens kulturråd, Riksantikvarieämbetet, Statens historiska museer, Statens maritima museer, Stockholms läns museum, Upplandsmuseet, Sörmlands museum, Östergötlands museum, Jönköpings länsmuseum, Kalmar länsmuseum, Gotlands museum, Bohusläns museum, Värmlands museum, Västmanlands läns museum, Läns museet Gävleborg, Murberget – Läns museet Västernorrland, Västerbottens museum, Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, Sveriges Kommuner och Landsting, Stockholms kommun, Sigtuna kommun, Täby kommun, Uppsala kommun, Linköpings kommun, Söderköpings kommun, Vetlanda kommun, Växjö kommun, Mörbylånga kommun, Västerviks kommun, Gotlands kommun, Karlskrona kommun, Malmö kommun, Kungälv kommun, Skara kommun, Tanums kommun, Filipstads kommun, Sunne kommun, Falu kommun, Smedjebackens kommun, Sollefteå kommun, Sundsvalls kommun, Vilhelmina kommun, Kiruna kommun, Luleå kommun, Stockholms läns landsting, Skåne läns landsting, Västra Götalands läns landsting, Fastighetsägarna Sverige, Företagarna, Landsorganisationen i Sverige, Lantbrukarnas Riksförbund, Svenskt Näringsliv, Föreningen Sveriges landsantikvarier, Föreningen Sveriges länsantikvarier, Kommunala museers samarbetsråd, Läns museernas samarbetsråd, Riksförbundet Sveriges museer, Svenska arkeologiska samfundet, Sveriges hembygdsförbund, Arkeologacentrum AB, Arkeologikonsult AB, Rio Kulturkooperativ, Societas Archaeologica Upsaliensis, Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen, Stigfinnaren Arkeologi och Kulturhistoria Consulting, Sydsvensk Arkeologi AB och Wallin Kulturlandskap och arkeologi.

Prop. 2012/13:96
Bilaga 7

Skrivelser har därutöver kommit in från

ArcMontana, Bohuslänska kulturhistoriska sällskapet Vikarvet, Dalarnas museum, DIK-förbundet, Smålands museum (Kulturparken Småland), Museiarkeologiska Branschorganisationen, Norrbottens museum, och Riksantikvarieämbetets Arkeologiska Uppdragsverksamhet samt från några privatpersoner.

Förteckning över remissinstanserna till promemorian Särskilda arkivuppgifter på det statliga arkivområdet för Stockholms stadsarkiv, Värmlandsarkiv och Malmö stadsarkiv

Följande instanser har beretts tillfälle att yttra sig över promemorian

Justitiekanslern, Kammarkollegiet, Solna tingsrätt, Riksarkivet, Värmlands läns landsting, Arvika kommun, Eda kommun, Filipstads kommun, Forshaga kommun, Grums kommun, Hagfors kommun, Hammarö kommun, Karlstads kommun, Kils kommun, Kristinehamns kommun, Malmö kommun, Munkfors kommun, Stockholms kommun, Storfors kommun, Sunne kommun, Säffle kommun, Torsby kommun, Årjängs kommun, Sveriges Kommuner och Landsting och Föreningen arkivverksamma i landsting och kommun (FALK).

Skrivelse har därutöver kommit in från

Samverkansorganet i Värmlands län (Region Värmland).

Förteckning över remissinstanserna till promemorian Nytt hemvist för den statliga arkeologiska uppdragsverksamheten

Följande instanser har beretts tillfälle att yttra sig över promemorian

Ekonomistyrningsverket, Arbetsgivarverket, Statskontoret, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Södermanlands län, Länsstyrelsen i Skåne län, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Länsstyrelsen i Dalarnas län, Länsstyrelsen i Norrbottens län, Stockholms universitet, Trafikverket, Konkurrensverket, Riksantikvarieämbetet, Statens historiska museer, Upplandsmuseet, Kalmar läns museum, Västerbottens museum, Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, Landsorganisationen i Sverige (LO), Sveriges akademikers centralorganisation (Saco), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Arkeologikonsult AB, Societas Archaeologica Upsaliensis, Stiftelsen Kulturmiljövård och Sydsvensk Arkeologi AB.

Skrivelser har därutöver kommit in från

Länsstyrelsen i Uppsala län, DIK-förbundet, Fackförbundet ST och Museiarkeologiska branschorganisationen.

Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

Förslag till lag om ändring i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.

Härigenom förskrivs¹ i fråga om lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.²

dels att rubriken till lagen, 1 kap. 1, 2 och 4 §§, 2 kap. 1–8, 10–14, 17–21 a och 23–25 §§, 3 kap. 1 och 21 §§, 4 kap. 4 och 14 §§ samt rubrikerna närmast före 2 kap. 1 § och 2 kap. 10 § ska ha följande lydelse,

dels att det i lagen ska införas två nya paragrafer, 2 kap. 1 a och 21 b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Lag om kulturminnen m.m. Kulturmiljölag**1 kap.****1 §**

Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda *vår kulturmiljö*.

Ansvaret för *detta* delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter *skall* visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete *skall* se till att skador på kulturmiljön *så vitt möjligt* undviks eller begränsas.

Det är en nationell angelägenhet att skydda och vårda *kulturmiljön*.

Ansvaret för *kulturmiljön* delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter *ska* visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön. Den som planerar eller utför ett arbete *ska* se till att skador på kulturmiljön undviks eller begränsas.

Bestämmelserna i denna lag syftar till att tillförsäkra nuvarande och kommande generationer tillgång till en mångfald av kulturmiljöer.

¹ Se Europaparlamentets och rådets direktiv 98/34/EG av den 22 juni 1998 om ett informationsförfarande beträffande tekniska standarder och föreskrifter (EGT L 204, 21.7.1998, s. 37, Celex 398L0034), senast ändrat genom Europaparlamentets och rådets förordning 1025/2012/EU (EUT L 316, 14.11.2012, s. 12–33, Celex 32012R1025).

² Lagen omtryckt 2002:620.

I denna lag finns bestämmelser om ortnamn, fornminnen, byggnadsminnen och kyrkliga kulturminnen samt om utförelse och återlämnande av kulturföremål.

Bestämmelser om kulturmiljön finns också i bland annat miljöbalken, plan- och bygglagen (2010:900) och skogsvårdslagen (1979:429).

Länsstyrelsen har *tillsyn* över *kulturminnesvården* i länet.

Länsstyrelsen har *ansvar* för *det statliga kulturmiljöarbetet* i länet.

Riksantikvarieämbetet har överinseende över *kulturminnesvården* i landet. Riksantikvarieämbetet får överklaga beslut av domstol eller annan myndighet enligt 1–5 kap.

Riksantikvarieämbetet har överinseende över *kulturmiljöarbetet* i landet. Riksantikvarieämbetet får överklaga beslut av domstol eller annan myndighet enligt 1–5 kap.

4 §

Vid statlig och kommunal verksamhet *skall* god ortnamnsedd iakttas. *Detta* innebär att

Vid statlig och kommunal verksamhet *ska* god ortnamnsedd iakttas. *Det* innebär att

– hävdvunna ortnamn inte ändras utan starka skäl,

– hävdvunna ortnamn inte ändras utan starka skäl,

– ortnamn i övrigt stavas enligt vedertagna regler för språkriktighet, om inte hävdvunna stavningsformer talar för annat,

– ortnamn i övrigt stavas enligt vedertagna regler för språkriktighet, om inte hävdvunna stavningsformer talar för annat,

– påverkan på hävdvunna namn beaktas vid nybildning av ortnamn, och

– påverkan på hävdvunna namn beaktas vid nybildning av ortnamn, och

– *svenska, samiska och finska namn* så långt möjligt används samtidigt på kartor samt vid skyltning och övrig utmärkning i flerspråkiga områden.

– *namn på svenska, samiska, finska och meänkieli* så långt möjligt används samtidigt på kartor samt vid skyltning och övrig utmärkning i flerspråkiga områden.

Namn som godkänts för *offentlig kartproduktion* skall även i andra sammanhang användas i sin godkända form.

Namn som godkänts för *det nationella ortnamnsregistret vid Lantmäteriet* ska även i andra sammanhang användas i sin godkända form.

³ Senaste lydelse 2011:782.

**Fasta fornlämningar och
fornfynd****Fornlämningar och fornfynd**

1 §

Fasta fornlämningar är skyddade enligt denna lag.

Fasta fornlämningar är följande lämningar efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna

1. gravar, gravbyggnader och gravfält samt kyrkogårdar och andra begravningsplatser,

2. resta stenar samt stenar och bergytor med inskrifter, symboler, märken och bilder samt andra ristningar eller målningar,

3. kors och minnesvårdar,

4. samlingsplatser för rättskipning, kult, handel och andra allmänna ändamål,

5. lämningar av bostäder, boplatser och arbetsplatser samt kulturlager som uppkommit vid bruket av sådana bostäder eller platser, liksom lämningar efter arbetsliv och näringsfång,

6. ruiner av borgar, slott, kloster, kyrkobyggnader och försvarsanläggningar samt av andra *märkliga* byggnader och byggnadsverk,

7. färdvägar och broar, hamnanläggningar, vårdkasar, vägmärken, sjömärken och likartade anläggningar för samfärdsel samt gränsmärken och labyrinter,

8. *skeppsvrak, om minst ett-hundra år kan antas ha gått sedan skeppet blev vrak.*

Fasta fornlämningar är också naturbildningar till vilka ålderdomliga bruk, sägner eller märkliga historiska minnen är knutna liksom lämningar efter äldre folklig kult.

Fornlämningar är skyddade enligt denna lag.

Fornlämningar är följande lämningar efter människors verksamhet under forna tider, som har tillkommit genom äldre tiders bruk och som är varaktigt övergivna:

1. gravar, gravbyggnader och gravfält samt kyrkogårdar och andra begravningsplatser,

2. resta stenar samt stenar och bergytor med inskrifter, symboler, märken och bilder samt andra ristningar eller målningar,

3. kors och minnesvårdar,

4. samlingsplatser för rättskipning, kult, handel och andra allmänna ändamål,

5. lämningar av bostäder, boplatser och arbetsplatser samt kulturlager som uppkommit vid bruket av sådana bostäder eller platser, liksom lämningar efter arbetsliv och näringsfång,

6. ruiner av borgar, slott, kloster, kyrkobyggnader och försvarsanläggningar samt av andra byggnader och byggnadsverk,

7. färdvägar och broar, hamnanläggningar, vårdkasar, vägmärken, sjömärken och likartade anläggningar för samfärdsel samt gränsmärken och labyrinter, *och*

8. *fartyglämningar.*

Fornlämningar är också naturbildningar som ålderdomliga bruk, sägner eller märkliga historiska minnen är knutna till liksom lämningar efter äldre folklig kult.

1 a §

Det som sägs i 1 § gäller inte om det kan antas att lämningen tillkommit eller, i fråga om fartyglämning, förlit 1850 eller senare.

En lämning som avses i första stycket får förklaras för fornlämning av länsstyrelsen om det

2 §

Till en *fast* fornlämning hör ett så stort område på marken *eller på sjöbotten* som behövs för att bevara fornlämningen och ge den ett tillräckligt utrymme med hänsyn till dess art och betydelse. Detta område benämns fornlämningsområde.

När fråga *uppkommer* om fastställelse av gränserna för ett fornlämningsområde, prövas frågan av länsstyrelsen.

Då ett ärende om fastställelse av gränser tas upp av någon annan än ägaren av området, *skall denne* underrättas om ärendet och ges tillfälle att yttra sig i saken. Under rättelsen *skall* ske genom delgivning.

Till en fornlämning hör ett så stort område på marken, *sjö- eller havsbotten* som behövs för att bevara fornlämningen och ge den ett tillräckligt utrymme med hänsyn till dess art och betydelse. Detta område benämns fornlämningsområde.

När *en* fråga om fastställelse av gränserna för ett fornlämningsområde *uppkommer*, prövas frågan av länsstyrelsen.

När ett ärende om fastställelse av gränser tas upp av någon annan än ägaren av området, *ska ägaren* underrättas om ärendet och ges tillfälle att yttra sig i saken. Under rättelsen *ska* ske genom delgivning.

3 §

Fornfynd är föremål som saknar ägare när de hittas och som

1. påträffas i eller vid en *fast* fornlämning och har samband med denna eller

2. påträffas under andra omständigheter och kan antas vara *minst etthundra år gamla*.

1. påträffas i eller vid en fornlämning och har samband med denna, eller

2. påträffas under andra omständigheter och kan antas vara *från tiden före 1850*.

4 §

Sådant fornfynd som avses i 3 § 1 tillfaller staten.

Sådant fornfynd som avses i 3 § 2 tillfaller upphittaren. Han är dock skyldig att erbjuda staten att få lösa in det mot betalning (hembud)

1. *om* fornfyndet innehåller föremål som helt eller delvis består av guld, silver, koppar, brons eller annan legering med koppar eller

2. *om* fornfyndet består av två eller flera föremål, som kan antas ha blivit nedlagda tillsammans.

Fornfynd som påträffas på *havs-*

Fornfynd som avses i 3 § 1 tillfaller staten.

Fornfynd som avses i 3 § 2 tillfaller upphittaren. Han *eller hon* är dock skyldig att erbjuda staten att få lösa in det mot betalning (hembud) *om*

1. fornfyndet innehåller föremål som helt eller delvis består av guld, silver, koppar, brons eller annan legering med koppar, eller

2. fornfyndet består av två eller flera föremål som kan antas ha blivit nedlagda tillsammans.

Fornfynd som påträffas på *havs-*

botten eller dess underlag utanför gränserna för nationell jurisdiktion och som bärgats av ett svenskt fartyg eller förts till Sverige tillfaller staten.

Ett skeppsvrak som påträffas på *havsbotten* eller dess underlag utanför gränserna för nationell jurisdiktion och som bärgats av ett svenskt fartyg eller förts till Sverige tillfaller staten, om *minst etthundra år kan antas ha gått sedan skeppet blev vrak*.

botten eller dess underlag utanför gränserna för nationell jurisdiktion och som bärgats av ett svenskt fartyg eller förts till Sverige tillfaller staten.

En fartygslämning som påträffas på *havsbotten* eller dess underlag utanför gränserna för nationell jurisdiktion och som bärgats av ett svenskt fartyg eller förts till Sverige tillfaller staten, om *det kan antas att fartyget förlit före 1850*.

5 §

Den som påträffar ett fornfynd, som *skall* tillfalla eller hembjudas staten, *skall* snarast anmäla fornfyndet *hos Riksantikvarieämbetet, länsstyrelse, länsmuseum* eller polismyndighet. Fornfynd som hör till *skeppsvrak* kan anmälas *även till kustbevakningen*.

Upphittaren är skyldig att på begäran lämna ut fornfyndet mot kvitto samt uppgive var, när och hur fornfyndet påträffades.

Den som påträffar ett fornfynd, som *ska* tillfalla eller hembjudas staten, *ska* snarast anmäla fornfyndet *till länsstyrelsen* eller *en* polismyndighet. Fornfynd som hör till *fartygslämning* kan *även* anmälas till *Kustbevakningen*.

6 §

Det är förbjudet att utan tillstånd enligt detta kapitel rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändra eller skada en *fast* fornlämning.

Det är förbjudet att utan tillstånd enligt detta kapitel rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning.

7 §

Riksantikvarieämbetet och länsstyrelsen får vidta de åtgärder som behövs för att skydda och vårda en *fast* fornlämning. Åtgärderna får avse exempelvis flyttning, iordningställande och inhägnad av fornlämningen eller röjning. Åtgärden får *avse även* en fornlämning som infogats i ett byggnadsverk.

Länsstyrelsen får uppdra åt annan att vidta åtgärder som avses i första stycket *under* de villkor som länsstyrelsen bestämmer.

Åtgärd som innebär att forn-

Riksantikvarieämbetet och länsstyrelsen får vidta de åtgärder som behövs för att skydda och vårda en fornlämning. Åtgärderna får avse exempelvis flyttning, iordningställande och inhägnad av fornlämningen eller röjning. Åtgärden får *även avse* en fornlämning som infogats i ett byggnadsverk.

Länsstyrelsen får uppdra åt *någon* annan att vidta sådana åtgärder som avses i första stycket *på* de villkor som länsstyrelsen bestämmer.

En åtgärd som innebär att forn-

lämningen rubbas eller förändras får dock inte vidtas utan att länsstyrelsens uppdrag uttryckligen gäller en sådan åtgärd.

Innan någon åtgärd vidtas *skall* den som äger eller har särskild rätt till marken eller byggnadsverket underrättas genom delgivning. Detsamma *skall* gälla i fråga om vattenområde.

Om åtgärderna medför kostnader eller skada för ägaren eller någon annan, har han rätt till skälig ersättning av allmänna medel. Beslut om ersättning fattas av länsstyrelsen och delges den som berörs av beslutet.

lämningen rubbas eller förändras får dock inte vidtas utan att länsstyrelsens uppdrag uttryckligen gäller en sådan åtgärd.

Innan någon åtgärd vidtas *ska* den som äger eller har särskild rätt till marken eller byggnadsverket underrättas genom delgivning. Detsamma *ska* gälla i fråga om vattenområde.

Om åtgärderna medför kostnader eller skada för ägaren eller någon annan, har han *eller hon* rätt till skälig ersättning av allmänna medel. Beslut om ersättning fattas av länsstyrelsen och delges den som berörs av beslutet.

8 §

Riksantikvarieämbetet och länsstyrelsen får *utan hinder* av 6 § undersöka en *fast* fornlämning, bärga *ett skeppsvrak* som är en *fast* fornlämning samt undersöka en plats där fornfynd påträffats.

Länsstyrelsen får lämna tillstånd till annan att företa en sådan undersökning eller bärgning *under* de villkor som länsstyrelsen bestämmer.

Vid undersökningen eller bärgningen gäller bestämmelserna om under rättelse och ersättning enligt 7 § tredje och fjärde styckena.

Bärgas *ett skeppsvrak* som är en *fast* fornlämning, *skall det* tillfalla staten, om *det* saknar ägare.

Riksantikvarieämbetet och länsstyrelsen får *trots vad som sägs i* 6 § undersöka en fornlämning, bärga *en fartyglämning* som är en fornlämning samt undersöka en plats där fornfynd påträffats.

Länsstyrelsen får lämna tillstånd till *någon* annan att företa en sådan undersökning eller bärgning på de villkor som länsstyrelsen bestämmer.

Bärgas *en fartyglämning* som är en fornlämning, *ska den* tillfalla staten, om *den* saknar ägare.

Ingrepp i fast fornlämning

Ingrepp i fornlämning

Den som avser att uppföra en byggnad eller en anläggning eller genomföra ett annat arbetsföretag bör i god tid ta reda på om någon *fast* fornlämning kan beröras av företaget och i så fall snarast samråda med länsstyrelsen.

Om en fornlämning påträffas under grävning eller annat arbete, *skall* arbetet omedelbart avbrytas

10 §

Den som avser att uppföra en byggnad eller en anläggning eller genomföra ett annat arbetsföretag bör i god tid *genom att inhämta information från länsstyrelsen* ta reda på om någon fornlämning kan beröras av företaget och i så fall snarast samråda med länsstyrelsen.

Om en fornlämning påträffas under grävning eller annat arbete, *ska* arbetet omedelbart avbrytas till

till den del fornlämningen berörs. Den som leder arbetet *skall* omedelbart anmäla förhållandet *hos* länsstyrelsen.

den del fornlämningen berörs. Den som leder arbetet *ska* omedelbart anmäla förhållandet *till* länsstyrelsen.

Prop. 2012/13:96
Bilaga 10

11 §⁴

Om det behövs en *särskild* utredning för att ta reda på om en *fast* fornlämning berörs av ett planerat arbetsföretag som innebär att ett större markområde tas i anspråk, *skall* kostnaden för utredningen betalas av företagaren. Som sådan exploatering räknas t.ex. anläggande av allmän väg, större enskild väg, järnväg, flygfält, anläggning för energiförsörjning, större vattenverksamhet och mer omfattande byggande för bostads-, industri- eller handelsändamål.

Beslut om *särskild* utredning fattas av länsstyrelsen. Länsstyrelsen *skall* i beslutet ange vem som *skall* utföra utredningen. Då gäller inte lagen (2007:1091) om offentlig upphandling och lagen (2007:1092) om upphandling inom områdena vatten, energi, transporter och posttjänster. Länsstyrelsen *skall* beakta att utredningen *skall* vara av vetenskapligt god kvalitet och genomföras till en kostnad som inte är högre än vad som är motiverat med hänsyn till omständigheterna.

Om det behövs en *arkeologisk* utredning för att ta reda på om en fornlämning berörs av ett planerat arbetsföretag som innebär att ett större markområde tas i anspråk, *ska* kostnaden för utredningen betalas av företagaren. Som sådan exploatering räknas t.ex. anläggande av allmän väg, större enskild väg, järnväg, flygfält, anläggning för energiförsörjning, större vattenverksamhet och mer omfattande byggande för bostads-, industri- eller handelsändamål.

Ett beslut om *arkeologisk* utredning fattas av länsstyrelsen. Länsstyrelsen *ska* i beslutet ange vem som *ska* utföra utredningen. Då gäller inte lagen (2007:1091) om offentlig upphandling och lagen (2007:1092) om upphandling inom områdena vatten, energi, transporter och posttjänster. Länsstyrelsen *ska* beakta att utredningen *ska* vara av vetenskapligt god kvalitet och genomföras till en kostnad som inte är högre än vad som är motiverat med hänsyn till omständigheterna.

12 §

Den som vill rubba, *ändra* eller *ta bort* en *fast* fornlämning *skall* ansöka om tillstånd hos länsstyrelsen.

Den som vill rubba, *ta bort*, *gräva ut*, *täcka över* eller *genom bebyggelse*, *plantering* eller *på annat sätt ändra* eller *skada* en fornlämning *ska* ansöka om tillstånd hos länsstyrelsen.

Länsstyrelsen får lämna sådant tillstånd endast om fornlämningen medför hinder eller olägenhet som inte står i rimligt förhållande till fornlämningens betydelse.

⁴ Senaste lydelse 2007:1097.

Såvitt gäller ägaren av *skeppsvrak* eller fornynd som hör till *skeppsvrak* får tillstånd lämnas, om inte särskilda skäl talar emot det.

Om någon annan än ägaren av marken eller vattenområdet eller ägaren av *skeppsvrak*et ansöker om tillstånd, *skall ansökningen* avslås om ägaren motsätter sig åtgärden och det inte finns *några* synnerliga skäl att *bifalla ansökningen*.

När det gäller ägaren av *en fartygslämning* eller *ett* fornynd som hör till *en fartygslämning* får tillstånd lämnas, om inte särskilda skäl talar emot det.

Om någon annan än ägaren av marken eller vattenområdet eller ägaren av *fartygslämningen* ansöker om tillstånd, *ska ansökan* avslås om ägaren motsätter sig åtgärden och det inte finns synnerliga skäl *för att lämna tillstånd*.

13 §⁵

Som villkor för tillstånd enligt 12 § får länsstyrelsen ställa skäliga krav på *särskild undersökning för att dokumentera fornlämningen och ta till vara fornynd eller på särskilda åtgärder för att bevara fornlämningen*.

I beslutet om tillstånd *skall såvitt* möjligt *anges* den kostnad som åtgärderna beräknas medföra.

Innan länsstyrelsen prövar en ansökan enligt 12 §, får den besluta om en arkeologisk förundersökning av fornlämningen, om det behövs för att få ett tillfredsställande underlag för prövningen eller för att bedöma behovet av att ställa krav på *särskild* undersökning.

Länsstyrelsen *skall* i beslutet om arkeologisk förundersökning eller *särskild* undersökning ange vem som *skall* utföra undersökningen. Då gäller inte lagen (2007:1091) om offentlig upphandling och lagen (2007:1092) om upphandling inom områdena vatten, energi, transporter och posttjänster. Länsstyrelsen *skall* beakta att undersökningen *skall* vara av vetenskapligt god kvalitet och

Som villkor för tillstånd enligt 12 § får länsstyrelsen ställa skäliga krav på

1. *arkeologisk undersökning för att dokumentera fornlämningen, ta till vara fornynd och förmedla resultaten, eller*

2. *särskilda åtgärder för att bevara fornlämningen.*

I beslutet om tillstånd *ska* om möjligt den kostnad *anges* som åtgärderna beräknas medföra.

Innan länsstyrelsen prövar en ansökan enligt 12 §, får den besluta om en arkeologisk förundersökning av fornlämningen, om det behövs för att få ett tillfredsställande underlag för prövningen eller för att bedöma behovet av att ställa krav på *arkeologisk* undersökning.

Länsstyrelsen *ska* i beslutet om arkeologisk förundersökning eller *arkeologisk* undersökning ange vem som *ska* utföra undersökningen. Då gäller inte lagen (2007:1091) om offentlig upphandling och lagen (2007:1092) om upphandling inom områdena vatten, energi, transporter och posttjänster. Länsstyrelsen *ska* beakta att undersökningen *ska* vara av vetenskapligt god kvalitet och

⁵ Senaste lydelse 2007:1097.

genomföras till en kostnad som inte är högre än vad som är motiverat med hänsyn till omständigheterna.

genomföras till en kostnad som inte är högre än vad som är motiverat med hänsyn till omständigheterna.

Prop. 2012/13:96
Bilaga 10

14 §

Den som utför ett arbetsföretag som berör *fast* fornlämning svarar för kostnaden för åtgärder enligt 13 §.

Den som utför ett arbetsföretag som berör *en* fornlämning svarar för kostnaden för åtgärder enligt 13 §.

Företagaren svarar dock inte för kostnad som

Företagaren svarar dock inte för kostnad som

1. hänför sig till en fornlämning som inte förut varit känd,
2. väsentligt överstiger vad länsstyrelsen angett i beslut om tillstånd enligt 13 § första stycket,
3. hänför sig till arkeologisk förundersökning enligt 13 § andra stycket, om länsstyrelsen inte lämnar tillstånd till ingrepp i fornlämningen enligt 12 § andra stycket, eller
4. hänför sig till arkeologisk förundersökning eller *särskild* undersökning enligt 13 §, om det visar sig att någon fornlämning inte berörs av arbetsföretaget.

4. hänför sig till arkeologisk förundersökning eller *arkeologisk* undersökning enligt 13 §, om det visar sig att någon fornlämning inte berörs av arbetsföretaget.

Beslut enligt denna paragraf fattas av länsstyrelsen och delges företagaren.

17 §

Riksantikvarieämbetet får genom fyndfördelning överlåta statens rätt till fornyfynd på museum som åtar sig att vårda det i framtiden på ett tillfredsställande sätt.

Detta gäller även *skeppsvrak* som avses i 4 § fjärde stycket.

Detta gäller även *fartygs-lämningar* som avses i 4 § fjärde stycket.

18 §

Apparat som kan användas för att på elektronisk väg spåra metallföremål under markytan (metallsökare) får inte användas *om inte annat anges i 19 eller 20 §*.

En apparat som kan användas för att på elektronisk väg spåra metallföremål under markytan (metallsökare) får inte användas *utan tillstånd*.

Metallsökare får inte heller medföras *på fasta* fornlämningar annat än vid färd på sådan väg som är upplåten för allmänheten, *om inte annat anges i 19 eller 20 §*.

En metallsökare får inte heller medföras *utan tillstånd på* fornlämningar annat än vid färd på sådan väg som är upplåten för allmänheten.

Tillstånd krävs inte för

1. Riksantikvarieämbetet,
2. den som efter medgivande av länsstyrelsen enligt 8 § andra

stycket, 11 § andra stycket eller 13 § fjärde stycket utför sådana undersökningar av fornlämningar eller platser där fornfynd har påträffats,

3. medförande och användning i militär verksamhet för att söka efter annat än fornfynd, och

4. användning i en myndighets verksamhet för att söka efter annat än fornfynd.

19 §

Förbudet i 18 § att medföra och använda metallsökare gäller inte Riksantikvarieämbetet.

Utan hinder av förbudet i 18 § får metallsökare medföras och användas i militär verksamhet för att söka efter annat än fornfynd.

Vidare får utan hinder av vad som sägs i 18 § första stycket metallsökare användas i myndigheters verksamhet för att söka efter annat än fornfynd.

Tillstånd att använda och medföra metallsökare får lämnas endast för verksamhet som

1. avser sökning efter annat än fornfynd, eller

2. ingår i vetenskaplig forskning hos det allmänna.

Ett tillstånd får förenas med de villkor som är nödvändiga för att säkerställa att metallsökare inte används i strid med denna lag.

Ett beslut om tillstånd ska innehålla uppgift om

1. det ändamål metallsökaren får användas för,

2. den person som tillståndet gäller för,

3. den tid tillståndet gäller, och

4. det geografiska område metallsökaren får användas och medföras inom.

20 §

Utan hinder av 18 § får metallsökare medföras och användas vid sådana undersökningar av fasta fornlämningar eller platser där fornfynd har påträffats som efter medgivande av länsstyrelsen utförs av någon annan än Riksantikvarieämbetet.

Länsstyrelsen får även i annat fall lämna tillstånd att medföra och använda metallsökare, om skäl därtill föreligger.

Länsstyrelsen prövar frågor om tillstånd att använda och medföra metallsökare.

21 §

Till böter eller fängelse i högst sex månader döms för fornminnesbrott den som av uppsåt eller oaktsamhet

1. tillägnar sig *eller eljest* förvärvar, gömmer, skadar, ändrar eller avyttrar föremål som enligt 4 § *skall* tillfalla staten eller hembjudas till staten eller

2. olovligen rubbar, tar bort, gräver ut, täcker över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändrar eller skadar en *fast* fornlämning.

Om brott som avses i första stycket har begåtts uppsåtligen och är att anse som grovt döms för grovt fornminnesbrott till fängelse i högst fyra år. Vid bedömande av om brottet är grovt *skall särskilt beaktas om gärningsmannen har använt särskild utrustning eller annars visat särskild förslagenhet, om gärningen utförts vanemässigt, avsett fornfynd av större värde eller omfattning eller medfört en omfattande förstörelse av ett fornminne.*

För försök eller förberedelse till grovt fornminnesbrott döms till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken.

Till böter eller fängelse i högst sex månader döms för fornminnesbrott den som av uppsåt eller oaktsamhet

1. tillägnar sig, förvärvar, gömmer, skadar, ändrar eller avyttrar föremål som enligt 4 § *ska* tillfalla staten eller hembjudas till staten, eller

2. olovligen rubbar, tar bort, gräver ut, täcker över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändrar eller skadar en fornlämning.

Om brott som avses i första stycket har begåtts uppsåtligen och är att anse som grovt, döms för grovt fornminnesbrott till fängelse i högst fyra år. Vid bedömande av om brottet är grovt *ska det särskilt beaktas om*

1. *gärningsmannen har använt särskild utrustning eller på annat sätt visat särskild förslagenhet, eller*

2. *gärningen utförts vanemässigt, avsett fornfynd av större värde eller omfattning eller medfört en omfattande förstörelse av ett fornminne.*

För försök eller förberedelse till grovt fornminnesbrott döms *det* till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken.

21 a §⁶

Till böter eller fängelse i högst sex månader döms den som av uppsåt eller oaktsamhet

1. inte anmäler fornfynd enligt 5 §,

2. *bryter mot föreskrifter eller beslut som meddelats med stöd av* 9 §,

3. *inte gör anmälan enligt 10 § andra stycket eller*

4. *bryter mot 18 §.*

Till böter eller fängelse i högst sex månader döms den som av uppsåt eller oaktsamhet

1. inte anmäler fornfynd enligt 5 §,

2. *inte gör anmälan enligt 10 § andra stycket, eller*

3. *bryter mot 18 § första eller andra stycket.*

⁶ Senaste lydelse 2002:913.

21 b §

Till böter döms den som av uppsåt eller oaktsamhet bryter mot föreskrifter eller beslut som meddelats med stöd av 9 §.

23 §

Ett beslut enligt 1 a § andra stycket ska gälla omedelbart även om det överklagas.

I ärenden enligt 2 § andra stycket och 9 § får länsstyrelsen, om det behövs, meddela föreskrift att gälla tills vidare i avvaktan på att ärendet avgörs slutligt.

24 §⁷

Beslut av Riksantikvarieämbetet enligt 17 § får överklagas hos regeringen.

Övriga beslut enligt detta kapitel får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol, om inte annat följer av 25 §. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Kommunen får överklaga beslut enligt 2 § andra stycket, 9 § första-tredje styckena och 12 § andra stycket.

Kommunen får överklaga beslut enligt 1 a § andra stycket, 2 § andra stycket, 9 § första-tredje styckena och 12 § andra stycket.

25 §⁸

Länsstyrelsens beslut får inte överklagas när det gäller

1. ersättning för kostnader eller skada enligt 7 § fjärde stycket,
2. ersättning enligt 8 § tredje stycket,
3. beslut om kostnad för förundersökning eller *särskild* undersökning enligt 14 § andra stycket eller
3. beslut om kostnad för *arkeologisk* förundersökning eller *arkeologisk* undersökning enligt 14 § andra stycket, eller
4. ersättning enligt 15 § första stycket.

Den som är missnöjd med beslut som avses i första stycket *kan* väcka talan mot staten vid mark- och miljödomstolen. *Talan skall ha väckts inom ett år från delgåendet av länsstyrelsens beslut.*

Ersättning som beslutats av domstol enligt 15 § första stycket *skall* deponeras enligt bestämmelserna i 15 § andra stycket.

Den som är missnöjd med *ett* beslut som avses i första stycket *får* väcka talan mot staten vid mark- och miljödomstolen *inom ett år från det att han eller hon fick del av länsstyrelsens beslut.*

Ersättning som beslutats av domstol enligt 15 § första stycket *ska* deponeras enligt bestämmelserna i 15 § andra stycket.

⁷ Senaste lydelse 2002:913.

⁸ Senaste lydelse 2010:933.

3 kap.

1 §

En byggnad som är *synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde* eller som ingår i ett *kulturhistoriskt synnerligen märkligt bebyggelseområde* får förklaras för byggnadsminne av länsstyrelsen. Bestämmelserna om byggnadsminnen enligt detta kapitel får också tillämpas på *park, trädgård eller annan anläggning av kulturhistoriskt värde*.

I fråga om byggnad av sådant värde som *sägs* i första stycket och som tillhör staten gäller de bestämmelser som regeringen meddelar om statliga byggnadsminnen. Om ett statligt byggnadsminne övergår till annan ägare än staten, *skall* det därmed utgöra ett byggnadsminne enligt denna lag.

Bestämmelserna i detta kapitel gäller inte en byggnad som är *fast fornlämning* eller kyrkobyggnad enligt denna lag.

En byggnad som *har ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde* eller som ingår i ett *bebyggelseområde med ett synnerligen högt kulturhistoriskt värde* får förklaras för byggnadsminne av länsstyrelsen. Bestämmelserna om byggnadsminnen enligt detta kapitel får också tillämpas på *parker, trädgårdar eller andra anläggningar*.

I fråga om en byggnad av sådant värde som *avses* i första stycket och som tillhör staten gäller de bestämmelser som regeringen meddelar om statliga byggnadsminnen. Om ett statligt byggnadsminne övergår till *en* annan ägare än staten, *ska* det därmed utgöra ett byggnadsminne enligt denna lag.

Bestämmelserna i detta kapitel gäller inte en byggnad som är fornlämning eller kyrkobyggnad enligt denna lag.

21 §

Beslut enligt 1, 5 eller 6 § *skall tillämpas utan hinder av att talan förs mot beslutet*.

Ett beslut enligt 1, 5 eller 6 § *ska gälla omedelbart även om det överklagas*.

4 kap.

4 §

Om *Riksantikvarieämbetet* beslutar det, *skall bestämmelserna i 3 § om tillståndsprövning* tillämpas också i fråga om en kyrkobyggnad eller en kyrkotomt som har tillkommit efter utgången av år 1939 och som är *märklig genom sitt kulturhistoriska värde*.

Om *länsstyrelsen* beslutar det, *ska 3 § om tillståndsprövning* tillämpas också i fråga om en kyrkobyggnad eller en kyrkotomt som har tillkommit efter utgången av år 1939 och som *har ett högt kulturhistoriskt värde*.

Om *Riksantikvarieämbetet* beslutar det, *skall bestämmelserna i 13 § tillämpas också i fråga om en begravningsplats som tillkommit efter utgången av år 1939, om begravningsplatsen ligger invid en kyrkobyggnad som uppförts dessförinnan eller är märklig genom sitt kulturhistoriska värde.*

Om *länsstyrelsen* beslutar det, *ska 13 § tillämpas också i fråga om en begravningsplats som tillkommit efter utgången av år 1939, om begravningsplatsen ligger invid en kyrkobyggnad som uppförts dessförinnan eller har ett högt kulturhistoriskt värde.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2014.

Förslag till lag om ändring i miljöbalken

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 9 § miljöbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap. **9 §**

Ett mark- eller vattenområde får förklaras som kulturresevat i syfte att bevara värdefulla kulturpräglade landskap. På ett sådant område *skall* bestämmelserna i 4–6 §§ tillämpas. Att det inom ett område finns en byggnad eller anläggning som är skyddad som byggnadsminne, kyrkligt kulturminne eller *fast* fornlämning enligt *lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.* hindrar inte att området förklaras som kulturresevat.

Ett mark- eller vattenområde får förklaras som kulturresevat i syfte att bevara värdefulla kulturpräglade landskap. På ett sådant område *ska* bestämmelserna i 4–6 §§ tillämpas. Att det inom ett område finns en byggnad eller anläggning som är skyddad som byggnadsminne, kyrkligt kulturminne eller fornlämning enligt *kulturmiljölagen (1988:950)* hindrar inte att området förklaras som kulturresevat.

I fråga om beslut enligt denna paragraf gäller också 7 och 8 §§.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2014.

Förslag till lag om ändring i lagen (1918:163) med vissa bestämmelser om sjöfynd

Härigenom föreskrivs att 9 § lagen (1918:163) med vissa bestämmelser om sjöfynd ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 §¹

Om vissa äldre sjöfynd finns bestämmelser i *lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.* Särskilda bestämmelser om hittegods finns i *lagen (1938:121) om hittegods.* Särskilda bestämmelser om sjunket eller ilandflutet virke finns i *lagen (1919:426) om flottning i allmän flottled.* Bestämmelser om ensamrätt till bärgning finns i *lagen (1984:983) om ensamrätt till bärgning.*

Bestämmelser om vissa äldre sjöfynd finns i *kulturmiljölagen (1988:950).* Särskilda bestämmelser om hittegods finns i *lagen (1938:121) om hittegods.* Särskilda bestämmelser om sjunket eller ilandflutet virke finns i *lagen (1919:426) om flottning i allmän flottled.* Bestämmelser om ensamrätt till bärgning finns i *lagen (1984:983) om ensamrätt till bärgning.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2014.

¹ Senaste lydelse 1988:951.

Förslag till lag om ändring i expropriationslagen (1972:719)

Härigenom föreskrivs att 2 kap. 8 § expropriationslagen (1972:719) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap. 8 §

Expropriation får ske för att be-
vara *historiskt eller kultur-*
historiskt märklig bebyggelse eller
märklig fast fornlämning eller
bereda erforderligt utrymme där-
omkring.

Expropriation får ske för att be-
vara bebyggelse eller fornlämning
med ett högt historiskt eller
kulturhistoriskt värde eller bereda
det utrymme *som krävs* där-
omkring.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2014.

Förslag till lag om ändring i lagen (1980:307) om skyldighet för utländska kärke att ställa säkerhet för rättegångskostnader

Härigenom föreskrivs att 2 § lagen (1980:307) om skyldighet för utländska kärke att ställa säkerhet för rättegångskostnader ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §¹

Säkerhet behöver inte ställas i

1. mål som handläggs enligt lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister,

2. mål och ärenden vid mark- och miljödomstol enligt

– jordabalken,

– 21 kap. 1 § första stycket 2 miljöbalken som är ansökningsmål eller 21 kap. 1 § första stycket 5 miljöbalken som avser ersättning vid ingripande av det allmänna,

– lagen (1933:269) om ägofred,

– lagen (1945:119) om stängsel-

skyldighet för järnväg m.m.,

– fastighetsbildningslagen

(1970:988),

– rennärlingslagen (1971:437),

– väglagen (1971:948),

– lagen (1971:1037) om äganderättsutredning och legalisering,

– lagen (1972:114) med anledning av konventionen den 9 februari 1972 mellan Sverige och Norge om renbetning,

– expropriationslagen

(1972:719),

– lagen (1973:1084) om avveckling av vissa godmanskap för delägare i skifteslag,

– ledningsrättslagen

(1973:1144),

– anläggningslagen (1973:1149),

– lagen (1973:1150) om förvalt-

ning av samfälligheter,

2. mål och ärenden vid mark- och miljödomstol enligt

– jordabalken,

– 21 kap. 1 § första stycket 2 miljöbalken som är ansökningsmål eller 21 kap. 1 § första stycket 5 miljöbalken som avser ersättning vid ingripande av det allmänna,

– lagen (1933:269) om ägofred,

– lagen (1945:119) om stängsel-

skyldighet för järnväg m.m.,

– fastighetsbildningslagen

(1970:988),

– rennärlingslagen (1971:437),

– väglagen (1971:948),

– lagen (1971:1037) om äganderättsutredning och legalisering,

– lagen (1972:114) med anledning av konventionen den 9 februari 1972 mellan Sverige och Norge om renbetning,

– expropriationslagen

(1972:719),

– lagen (1973:1084) om avveckling av vissa godmanskap för delägare i skifteslag,

– ledningsrättslagen

(1973:1144),

– anläggningslagen (1973:1149),

– lagen (1973:1150) om förvalt-

¹ Senaste lydelse 2012:186.

- bostadsförvaltningslagen (1977:792),
 - lagen (1978:160) om vissa rörledningar,
 - jordförvärvslagen (1979:230),
 - skogsvårdslagen (1979:429),
 - lagen (1985:139) om ersättning för intrång i enskild fiskerätt,
 - lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter,
 - *lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.*,
 - minerallagen (1991:45),
 - bostadsrättslagen (1991:614),
 - lagen (1995:1649) om byggande av järnväg,
 - ellagen (1997:857),
 - lagen (2004:875) om särskild förvaltning av vissa elektriska anläggningar,
 - naturgaslagen (2005:403), och
 - plan- och bygglagen (2010:900),
- ning av samfälligheter,
 - bostadsförvaltningslagen (1977:792),
 - lagen (1978:160) om vissa rörledningar,
 - jordförvärvslagen (1979:230),
 - skogsvårdslagen (1979:429),
 - lagen (1985:139) om ersättning för intrång i enskild fiskerätt,
 - lagen (1985:620) om vissa torvfyndigheter,
 - *kulturmiljölagen (1988:950)*,
 - minerallagen (1991:45),
 - bostadsrättslagen (1991:614),
 - lagen (1995:1649) om byggande av järnväg,
 - ellagen (1997:857),
 - lagen (2004:875) om särskild förvaltning av vissa elektriska anläggningar,
 - naturgaslagen (2005:403), och
 - plan- och bygglagen (2010:900),

3. växelmål och checkmål,

4. mål som har tagits upp efter offentlig stämning, och

5. mål vid förvaltningsdomstol eller marknadsdomstolen.

Säkerhet behöver inte heller ställas i annat fall om talan väcks genom genstämning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2014.

Förslag till lag om ändring i lagen (1984:983) om ensamrätt till bärgning

Härigenom föreskrivs att 6 § lagen (1984:983) om ensamrätt till bärgning ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

För vissa *skeppsvrak* och vissa föremål gäller bestämmelserna i *lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.*

6 §¹
För vissa *fartygslämningar* och vissa föremål gäller bestämmelserna i *kulturmiljölagen (1988:950)*.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2014.

¹ Senaste lydelse 1988:952.

Förslag till lag om ändring i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning

Härigenom föreskrivs att 6 § lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Denna lag tillämpas inte om saken gäller återlämnande enligt 6 eller 7 kap. *lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.*

Föreslagen lydelse

6 §¹

Denna lag tillämpas inte om saken gäller återlämnande enligt 6 eller 7 kap. *kulturmiljölagen (1988:950)*.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2014.

¹ Senaste lydelse 2011:788.

Förslag till lag om ändring i begravningslagen (1990:1144)

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 37 § begravningslagen (1990:1144) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap. 37 §

Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av något annat skäl bör bevaras för framtiden, *skall* upplåtaren om möjligt lämna kvar den på gravplatsen.

Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, *skall* den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats.

Ytterligare föreskrifter om hänsynen till *kulturminnesvårdens* intressen finns i *lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.*

Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av något annat skäl bör bevaras för framtiden, *ska* upplåtaren om möjligt lämna kvar den på gravplatsen.

Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, *ska* den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats.

Ytterligare föreskrifter om hänsynen till *kulturmiljöarbetets* intressen finns i *kulturmiljölagen (1988:950).*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2014.

Förslag till lag om ändring i minerallagen (1991:45)

Härigenom föreskrivs att 1 kap. 7 § och 8 kap. 1 § minerallagen (1991:45) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

7 §¹

Bestämmelser som berör verksamhet som avses i denna lag finns i miljöbalken, plan- och bygglagen (2010:900) och *lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.*

Bestämmelser som berör verksamhet som avses i denna lag finns i miljöbalken, plan- och bygglagen (2010:900) och *kulturmiljölagen (1988:950).*

Bestämmelser om rätt att förvärva och inneha eller på annat sätt ta befattning med kärnämne eller mineral med halt av sådant ämne finns även i lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet. Bestämmelser om rätt i övrigt att bedriva verksamhet med strålning finns i strålskyddslagen (1988:220).

8 kap.

1 §²

Ärenden om beviljande av undersökningstillstånd eller bearbetningskoncession prövas av bergmästaren, om inte annat följer av 2 §.

Bergmästaren får avgöra ärenden om beviljande av undersökningstillstånd utan att någon annan sakägare än sökanden haft tillfälle att yttra sig.

I ärenden om beviljande av bearbetningskoncession *skall* bergmästaren, såvitt gäller tillämpningen av 3, 4 och 6 kap. miljöbalken, samråda med länsstyrelsen i det eller de län där koncessionsområdet ligger. Länsstyrelsen får därvid besluta om *särskild* utredning enligt 2 kap. 11 § *lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.*

I ärenden om beviljande av bearbetningskoncession *ska* bergmästaren, *när det* gäller tillämpningen av 3, 4 och 6 kap. miljöbalken, samråda med länsstyrelsen i det eller de län där koncessionsområdet ligger. Länsstyrelsen får *i dessa fall* besluta om *arkeologisk* utredning enligt 2 kap. 11 § *kulturmiljölagen (1988:950).*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2014.

¹ Senaste lydelse 2010:913.

² Senaste lydelse 2005:161.

Förslag till lag om ändring i arkivlagen (1990:782)

Härigenom föreskrivs att det i arkivlagen (1990:782) ska införas en ny paragraf, 17 §, samt närmast före 17 § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Särskilda arkivuppgifter för vissa kommunala arkivmyndigheter

17 §

Regeringen får meddela föreskrifter om att vissa kommunala arkivmyndigheter får fullgöra arkivuppgifter avseende handlingar från statliga myndigheter och sådana organ som står under tillsyn av den statliga arkivmyndigheten.

När en kommunal arkivmyndighet fullgör sådana uppgifter som avses i första stycket tillämpas denna lags bestämmelser om den statliga arkivmyndigheten. Detta gäller dock inte i fråga om tillsyn.

Den myndighet som regeringen bestämmer utövar tillsyn över kommunala arkivmyndigheter när de fullgör arkivuppgifter enligt första stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2013.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2013-02-01

Närvarande: F.d. justitieråden Susanne Billum och Dag Victor samt justitierådet Annika Brickman

Kulturmiljöns mångfald

Enligt en lagrådsremiss den 24 januari 2013 (Kulturdepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.,
2. lag om ändring i miljöbalken,
3. lag om ändring i lagen (1918:163) med vissa bestämmelser om sjöfynd,
4. lag om ändring i expropriationslagen (1972:719),
5. lag om ändring i lagen (1980:307) om skyldighet för utländska kårare att ställa säkerhet för rättegångskostnader,
6. lag om ändring i lagen (1984:983) om ensamrätt till bärgning,
7. lag om ändring i lagen (1990:746) om betalningsföreläggande och handräckning,
8. lag om ändring i begravningslagen (1990:1144),
9. lag om ändring i minerallagen (1991:45),
10. lag om ändring i arkivlagen (1990:782).

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av rättssakkunnige Mattias Thalén.

Förslagen föranleder följande yttrande av Lagrådet:

Förslaget till lag om ändring i lagen om kulturminnen m.m.

2 kap. 21 b §

Enligt förslaget flyttas den i nuvarande lydelse i 2 kap. 21 a § upptagna kriminaliseringen av brott mot vissa föreskrifter och beslut till en egen paragraf med endast böter i straffskalan. Förslaget motiveras med att den nuvarande kriminaliseringen skulle vara ”ett otillåtet blankettstraffstadgande” eftersom fängelse ingår i straffskalan. Som stöd för den bedömningen åberopas Högsta domstolens avgörande i NJA 2005 s. 33.

Lagrådet har i och för sig inte någon invändning mot det framlagda förslaget. Däremot är Lagrådet inte övertygat om att det är nödvändigt med en ändring av de skäl som anförs i remissen.

Lagrådet har under senare tid i ett par yttranden (se prop. 2011/12:59 s. 71 f och prop. 2011/12:109 s. 73 f) tagit upp frågan om blankettstraffbud och innebörden, vad gäller tillåtlighet och konstruktion, av det i remissen åberopade och andra avgöranden av Högsta domstolen. Lagrådet har därvid bl.a. uttalat att goda skäl talar för att det förbud enligt

regeringsformen mot utfyllnad av blankettstraffbud med fängelse i straffskalan som Högsta domstolen lagt till grund för sina avgöranden endast omfattar fall där den norm som det hänvisas till ska uppfattas som en del av själva straffbestämmelsen.

Detta innebär att det i och för sig inte skulle föreligga något hinder mot att ha en straffbestämmelse med fängelse i straffskalan för överträdelser av föreskrifter som utfärdats av en myndighet så länge som det står klart att kravet på uppsåt (eller oaktsamhet) gäller i förhållande till förekomsten av och innehållet i den överträdde föreskriften. Enligt Lagrådet förefaller det också troligt att den aktuella straffbestämmelsen ska uppfattas på detta sätt. Någon lagändring skulle i så fall inte vara nödvändig.

Förslaget till lag om ändring i expropriationslagen

Förslaget innebär att ordvalet anpassas till förändringarna i lagen om kulturminnen m.m., men också att orden ”bereda erforderligt utrymme” ersätts med ”bereda det utrymme som krävs”. Enligt Lagrådets mening kan den föreslagna lydelsen tolkas som en begränsning av det utrymme som får exproprieras. Någon sådan ändring av förutsättningarna för expropriation är emellertid inte avsedd. Lagrådet föreslår att bestämmelsen i denna del, efter mönster av 2 kap. 2 § kulturminneslagen – som avser att skydda samma intresse –, utformas så att expropriation får ske för att ”bereda tillräckligt utrymme”.

Övriga lagförslag

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 21 mars 2013

Närvarande: Statsministern Reinfeldt, ordförande, och statsråden Björklund, Bildt, Ask, Larsson, Erlandsson, Hägglund, Carlsson, Borg, Billström, Adelson Liljeroth, Björling, Norman, Attefall, Kristersson, Elmsäter-Svärd, Hatt, Ek, Löf, Enström, Arnholm

Föredragande: statsrådet Adelson Liljeroth

Regeringen beslutar proposition 2012/13:96 Kulturmiljöns mångfald

Författningsrubrik	Bestämmelser som inför, ändrar, upphäver eller upprepar ett normgivningsbemyndigande	Celexnummer för bakomliggande EU-regler

Arkivlagen (1990:782) 17 §